

Tisdagen den  
13 maj 1980

## Tisdagen den 13 maj

Kl. 12.00

§ 1 Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

§ 2 Talmannen meddelade att läkarintyg inkommit för *Eivor Marklund*, som var sjukskriven ytterligare under tiden den 14–27 maj.

Erforderlig ledighet beviljades.

Talmannen anmälde att *Paul Lestander* (vpk) även under denna tid skulle tjänstgöra som ersättare för *Eivor Marklund*.

## § 3 Om ökade möjligheter för läkare från utomnordiskt land att tjänstgöra i Sverige

Statsrådet ELISABET HOLM erhöll ordet för att besvara *Anna-Greta Skantz* (s) den 29 april anmälda fråga, 1979/80:443, och anförde:

Herr talman! Anna-Greta Skantz har frågat mig om jag är beredd att verka för att möjligheterna för läkare från utomnordiskt land att tjänstgöra i Sverige ökas.

Enligt lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket krävs som regel svensk legitimation för att få arbeta som läkare i Sverige. Den som utom riket har avlagt läkarexamen och i Sverige gått igenom föreskriven efterutbildning skall på ansökan få legitimation.

Inom socialstyrelsen finns en särskild nämnd för utländsk medicinalpersonal – NUM – som har till uppgift att handlägga frågor om kompetens och kompletterande utbildning fram till legitimation för bl. a. läkare med utländsk examen.

Enligt lagen är även den behörig att utöva läkaryrket i Sverige som utan att inneha svensk legitimation förordnats att uppehålla statlig eller kommunal läkartjänst. Sådant förordnande meddelas av socialstyrelsen eller efter styrelsens bemyndigande av sjukvårdsstyrelse, sjukvårdsdirektion eller annan myndighet.

Socialstyrelsen har bemyndigat sjukvårdshuvudmännen att bl. a. förordna läkare med utomnordisk läkarexamen att för viss tid fullgöra allmäntjänstgöring eller att vikariera på tjänst som underläkare. Vidare får huvudmännen förordna sådan läkare som vikarie för distriktsläkare, biträdande eller extra distriktsläkare, om läkaren dessförinnan tjänstgjort minst fyra månader vid svenskt sjukhus. En förutsättning för att få sådana förordnanden är att socialstyrelsen meddelat tillstånd att vikariera som underläkare i Sverige. Sådant tillstånd meddelas först sedan läkaren efter vissa kunskaps- och språkprov fått fastställd den ytterligare utbildning som behövs för rätt till

*Om ökade möjligheter för läkare från utomnordiskt land att tjänstgöra i Sverige*

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Om ökade möj-  
ligheter för läkare  
från utomnordiskt  
land att tjänstgöra  
i Sverige*

legitimation i Sverige.

För vikariat på tjänst för läkare med specialistkompetens krävs förordnande av socialstyrelsen. Styrelsen meddelar sådana förordnanden till läkare med utomnordisk examen framför allt på tjänster inom verksamhetsområdena anestesioologi, klinisk patologi och röntgendiagnostik.

En grundläggande förutsättning för att få arbeta i Sverige är att invandrarverket meddelat arbets- och uppehållstillstånd.

Läkare med obegränsat godkännande i annat nordiskt land är i princip jämställd med svensk läkare.

Enligt min uppfattning ger bestämmelserna på detta område läkare med utländsk examen goda möjligheter att få arbeta i Sverige.

Jag kan nämna att det finns ca 2 500 läkare med utländsk utbildning som fått svensk legitimation och är verksamma som läkare i landet. Därutöver arbetar årligen drygt 900 utomnordiska läkare i Sverige med av socialstyrelsen meddelade tidsbegränsade förordnanden. Många av dessa läkare är verksamma inom medicinska och geografiska bristområden.

ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Men jag är inte riktigt nöjd med det, eftersom min fråga var om statsrådet är beredd att verka för att möjligheterna för läkare från utomnordiskt land att tjänstgöra i Sverige ökas. Det är emellertid möjligt för statsrådet att lämna ett kompletterande svar.

Det finns naturligtvis en anledning till att jag ställt denna fråga till statsrådet. Anledningen är helt enkelt den, att flera huvudmän tycker sig ha förmärkt – om man skall uttrycka sig riktigt försiktigt – att det förefaller som om det blivit svårare för utländska läkare att få arbeta i Sverige. En av motiveringarna till detta skulle vara – det hävdas från flera håll – att vi i Sverige har så många läkare att det inte finns behov av att ge utländska läkare möjlighet att arbeta här.

Sjukvårdshuvudmännen, oavsett om de kommer från slätten eller från skogslänen, upplever inte situationen när det gäller tillgången på läkare så ljus och problemfri. Antalet vakanta tjänster inom slutenvård var 1979 högst i Norrbotten med 28,4 % och lägst vid Karolinska sjukhuset, som hade 1 %. Antalet vakanta tjänster inom öppen vård var 1979 högst i Norrbotten med 35,5 % och lägst i Göteborgs och Bohus län med 1,3 %.

Läkartjänsterna är i regel besatta vid de stora undervisningssjukhusen, där man alltså är välförsedd med specialister av olika slag, samtidigt som de mindre sjukhusen i framför allt de vidsträckt glesbygderna tävlar om att locka till sig vikarier för att kunna tillgodose det mest akuta sjukvårdsbehovet. Vikariat som specialist i storstäder och tätorter lockar emellertid mer.

Då detta förhållande väl knappast kommer att ändras i brådskande maste man enligt min mening starkt ifrågasätta lämpligheten av att praktiskt taget stoppa läkare med utländsk medicinsk examen som vill arbeta i Sverige. Det är ofta tack vare dem som bristområdenas sjukvårdsfunktioner över huvud

taget kunnat upprätthållas. Dessa läkare är oftast kunniga yrkesmän med erfarenheter som på många håll kan ge sjukvården impulser, och med den rätta stimulansen och utvecklingen växer de snabbt in i rollen som läkare i Sverige. Det vore till nackdel för vår sjukvård att ej ge dem möjlighet att arbeta hos oss.

Jag vill därför upprepa min fråga: Är statsrådet beredd att vidta åtgärder för att underlätta för utländska läkare att få arbete här?

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Som framgår av vad jag sade i mitt svar till Anna-Greta Skantz är principerna för rätten att utöva läkaryrket i Sverige med eller utan legitimation fastlagda i en lag som riksdagen har beslutat om. På det här området är det viktigt att en lämplig avvägning uppnås mellan å ena sidan intresset av att ge möjlighet för utländska läkare att arbeta i Sverige och å andra sidan kraven på att dessa läkare har tillräckliga kunskaper som gör dem ägnade att arbeta inom den svenska hälso- och sjukvården. Jag kan klart deklarera att jag för egen del anser att man med de nuvarande bestämmelserna får en lämplig avvägning härvidlag, liksom man får de möjligheter som behövs att erbjuda läkare med utländsk examen arbetstillfällen i Sverige utan att man därför tvingas göra avkall på kraven på erforderligt kunnande.

Bestämmelserna ger socialstyrelsen och sjukvårdshuvudmännen möjlighet att förordna icke legitimerade läkare på vikariat på olika tjänster inom den offentliga hälso- och sjukvården. Mina erfarenheter är att socialstyrelsen och huvudmännen utnyttjar denna möjlighet när så behövs för att möta bristsituationer inom vissa verksamhetsområden och inom vissa landsändar.

Förordnandena avser inte bara utomnordiska läkare utan också i stor utsträckning svenska och nordiska läkare som ännu inte har fått svensk legitimation. Under 1978 förordnade socialstyrelsen t. ex. 879 svenska medicine kandidater på läkartjänster, varav 387 inom långvården och 393 inom slutenvård. Under samma år förordnades 571 danska medicine studerande, varav 399 inom distriktsläkarvården. Totalt meddelade socialstyrelsen då ca 2 900 tidsbegränsade förordnanden under 1978.

Jag vill starkt understryka att det är viktigt att de läkare som kommer till Sverige – och detta gäller i all synnerhet dem som kommer till glesbygdens bristområden – behärskar svenska språket, så att de kan skapa kontakt med de patienter de möter i vården.

ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! Jag delar helt statsrådets uppfattning, att det när det gäller de utländska läkarna måste ställas krav på deras yrkeskunnande och kunskaper i svenska språket, och naturligtvis måste krav också ställas i fråga om orientering i svenska medicinförfattningar.

Men faktum kvarstår att antalet i Sverige legitimerade läkare med utländsk examen har minskat. 1977 hade vi 861 sådana läkare, och 1979 hade vi 598. Det är anledningen till att jag har ställt frågan om man numera har en mera

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Om ökade möjligheter för läkare från utomnordiskt land att tjänstgöra i Sverige*

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Om ökade möj-  
ligheter för läkare  
från utomnordiskt  
land att tjänstgöra  
i Sverige*

restriktiv inställning till dessa läkare. Det har i debatten framhållits att den svenska läkarutbildningens nya utformning med allmäntjänstgöring har gjort det svårare, liksom även detta att vi nu utbildar ett väsentligt större antal läkare. Om det är riktigt att detta är motiven vill jag fråga statsrådet: Vad är statsrådet beredd att vidta för åtgärder för att vi skall få fler handledare och de utbildningsresurser som behövs för att man skall kunna garantera utbildningens kvalitet?

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Det är riktigt, Anna-Greta Skantz, att den nya svenska läkarutbildningens utformning, som omfattar allmäntjänstgöring och en väsentlig utökning av antalet läkare, har medfört en begränsning av resurserna för att kunna ge utländska läkare nödvändig kompletterande utbildning för svensk legitimation och stadigvarande arbete här i landet. Av den anledningen har man prioriterat politiska flyktingar och läkare som kan åberopa särskild anknytning till Sverige. Dessa är alltså prioriterade grupper.

Invandringen av läkare från utomnordiskt land har under senare år kommit att uppgå till ca 150 läkare årligen, och det är inte så dåligt.

Det hör egentligen inte till frågan, men jag vill påminna om det avtal som har träffats mellan Landstingsförbundet och Läkarförbundet om en begränsning av nyinrättade tjänster till sjukhusen, detta för att råda bot på bristsituationen i vissa delar av landet. Detta avtal har i praktiken ännu inte fått någon effekt. Man kan inte förvänta sig en sådan så snart. Jag har för ögonblicket inte någon avsikt att vidta några extra åtgärder för att öka invandring av utländska läkare till Sverige.

ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga: Anser statsrådet att tiden nu är mogen att ge andra än dem som tillhör de prioriterade grupperna möjlighet att komma till Sverige?

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Jag är inte beredd att svara på den frågan nu. Jag tror att det krävs ganska noggranna överväganden om hur många läkare som skall utbildas och konsekvenserna i framtiden av fler läkare i landet.

Överläggningen var härmed avslutad.

#### § 4 Om den framtida användningen av Juktåkolonin i Storumans kommun

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

Industriministern NILS ÄSLING erhöll ordet för att besvara *Börje Hörnlunds* (c) den 28 april anmälda fråga, 1979/80:441, till jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Börje Hörnlund har frågat jordbruksministern om hans uppfattning om Juktåkolonins framtida användning samt hur han rent allmänt ser på domänverkets skyldighet att försälja mark till aktiva jord- och skogsbrukare.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Jag vill till att börja med nämna att myndigheters försäljning av statsägd mark är reglerad i förordningen (1971:727) om försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m. Bestämmelserna härom innebär bl. a. att myndighet får, inom vissa angivna värdegränser, sälja statlig egendom, om den inte längre behövs för myndighetens behov eller för annat statligt ändamål. Dessa bestämmelser gäller även för domänverkets försäljningar.

I fråga om domänverkets köp och försäljningar av mark vill jag nämna att verket under åren 1978 och 1979 från olika skogsindustrier förvärvat 59 700 ha mark. I samband med förvärvstillstånd för de olika markområdena har regeringen föreskrivit att verket skall förhandla med lantbruksstyrelsen om att överföra delar av den förvärvade marken från domänfonden till jordfonden. Vissa arealer har redan överförts och förhandlingar pågår om ytterligare områden. Vid sidan härav har överenskommelser träffats mellan domänverket och lantbruksstyrelsen om överföring av drygt 20 000 ha mark, belägen på olika håll i landet. En stor del av områdena har redan förts över till jordfonden. Den mark som sålunda tillförs jordfonden skall i första hand tillföras bestående lantbruk eller användas för byte med andra skogsägare.

Vad slutligen gäller Juktåkolonin har jag från domänverket inhämtat följande. För 20 år sedan bestod kolonin av 19 kronotorp, som sammanlagt omfattade 80 ha åker. Nu finns det endast 5 torp kvar med 22 ha åker, 21 ha är utarrenderade till en jordbrukare. De övriga 37 ha har domänverket inte lyckats arrendera ut, och verket har därför beslutat låta marken återgå till skogsmark.

LENNART NILSSON i Vännäs (c):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Jag konstaterar att domänverket redan har beslutat att lägga ned Juktåkolonin, eftersom det, som industriministern säger, inte finns arrendatorer. Men det finns faktiskt människor som är intresserade av att köpa de aktuella torpen, bosätta sig där och bruka marken. Och det borde vara angeläget, inte minst ur regionalpolitisk synpunkt. Det finns nämligen utredningar som pekar på att det är en god satsning att låta folk sysselsätta sig med den här typen av verksamhet som kompletteringssysselsättning.

---

*Om den framtida  
användningen av  
Juktåkolonin i  
Storumans kom-  
mun*

*Om uppräknig  
av regleringsav-  
gifterna vid större  
vattenregleringar*

När det sedan gäller domänverkets markpolitik finner jag av industriministerns svar att enbart de s. k. bärkraftiga jordbruken och skogsbruken skall ha möjlighet att förvärva mark av domänverket. Jag finner det litet olyckligt just i det här området av landet, där man mycket väl kan tänka sig att det finns intresse för att förvärva även mindre bruksenheter.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill säga till Lennart Nilsson i Vännäs att det enligt de uppgifter som domänverket har gett mig inte har funnits intresse från någon att köpa marken inom Juktåkolonin. Om det intresset ända finns, vilket Lennart Nilsson antyder, vill jag uppmana vederbörande att ta kontakt med domänverket i frågan. Det är lämpligt att vederbörande också tar kontakt med lantbruksnämnden. Det är självfallet ett samhällsintresse att odlad jord också kan förbli odlad jord.

Får jag sedan säga, beträffande Lennart Nilssons kommentar till den allmänna politiken i sammanhanget, att jag visserligen hänvisade till att man bör tillföra bestående lantbruk den här marken – men till bestående lantbruk räknar jag för min del också lantbruk där det finns försörjningsunderlag från andra näringsgrenar än lantbruk. Man kan alltså mycket väl överväga att i tillämplig omfattning komplettera andra fastigheter än fullständiga jordbruksfastigheter med marken i fråga.

Jag vill sammanfattningsvis säga att jag ser det som mycket värdefullt när domänverksmark överläts för främjande av jordbrukets och skogsbrukets utveckling. Härigenom kan uppbyggnaden av familj jordbruk stimuleras, och det är en angelägen målsättning, inte minst ur regionalpolitisk synpunkt.

LENNART NILSSON i Vännäs (c):

Herr talman! Jag tackar för industriministerns positiva uttalande när det gäller möjligheten att förvärva mark av domänverket. De uppgifter som jag har fått tyder på att domänverket inte visat något intresse i det här sammanhanget, men självfallet skall kontakter tas för ytterligare kontroll av detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

**§ 5 Om uppräknig av regleringsavgifterna vid större vattenregleringar**

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöi ordet för att besvara *Paul Lestanders* (vpk) den 5 maj anmälda fråga, 1979/80:447, och anförde:

Herr talman! Paul Lestander har frågat mig om jag avser att föreslå en uppräknig av de regleringsavgifter som döms ut enligt vattenlagen så att de reall motsvarar 1974 års nivå.

Regleringsavgifterna fastställs inom vissa i lagen bestämda gränser.

Gränsvärdena var länge 10 öre resp. 3 kr. per turbinhästkraft. Efter lagändringar vid tre tillfällen har gränsvärdena höjts och är nu efter den senaste ändringen år 1974 4 resp. 12 kr. Genom höjningarna skedde en anpassning till förändringarna i penningvärdet.

Som Paul Lestander framhåller har penningvärdet sedan 1974 undergått betydande förändringar. Detta skulle i och för sig kunna motivera en ytterligare höjning av gränsvärdena. En sådan höjning måste ske genom lagändring. Nu pågår emellertid inom justitiedepartementet arbete med en ny vattenlag, som enligt planerna skall remitteras till lagrådet efter sommaren. En viktig del av det arbetet är utformningen av det vattenrättsliga avgiftssystemet. Vi skall där försöka få fram ett system som smidigare än det nuvarande tar hänsyn till inträffade förändringar i penningvärdet.

PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag får tacka justitieministern för svaret.

Regleringsavgifterna i vattenmål har en stor betydelse i de bygder som omfattas av vattenkraftsutbyggnader. Frånvaron av regler, som fortlöpande tillförsäkrar exploateringsområdena tillskott med bibehållet värde, upplevs som en orättvisa.

Nuvarande ordning bidrar till att öka avkastningen på nedlagt kapital i vattenkraftsutbyggnader. Jag avstår från spekulationer om huruvida detta också varit avsikten.

Ett förslag att höja nivån på regleringsavgifterna blir ett steg mot indragande av övervinster från kraftbolagen. Det ger också återbäring till kraftkommunernas befolkning vid kommande effekthöjningar.

Inom justitiedepartementet arbetas f. n. med utformandet av en lagrådsremiss. Proposition om ny vattenlag väntas föreläggas 1981 års riksdag. Avser justitieministern att remittera förslaget också till kommunerna? Varför läggs inte ett förslag fram om en höjning i avvaktan på en ny vattenlag i dess helhet?

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Som svar på den sista frågan kan jag säga att eftersom arbetena med den nya vattenlagen kommit så långt, anser jag att det inte är lämpligt eller nödvändigt att göra en låt mig säga provisorisk förändring av gällande regler. När det nu skall ske en remiss till lagrådet, så menar jag att den här frågan får lösas i det större sammanhanget när vi får den nya vattenlagen som – vilket jag sade i det tidigare svaret – på ett smidigare sätt skall kunna klara av de här problemen.

PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar bara att man i kraftkommunerna har väntat sedan 1974 på att få en realistisk uppräknings. Vi får tydligen vänta ytterligare två år.

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Om uppräknings-  
av regleringsav-  
gifterna vid större  
vattenregleringar*

Överläggningen var härmed avslutad.

Tisdagen den  
13 maj 1980

*Om ett nytt för-  
valtningshus för  
polismyndigheten  
m. fl. i Mölndal*

**§ 6 Om ett nytt förvaltningshus för polismyndigheten m. fl. i Mölndal**

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara *Kjell Mattssons* (c) den 7 maj anmälda fråga, 1979/80:454, och anförde:

Herr talman! Kjell Mattsson har frågat mig om regeringen kommer att ge byggnadsuppdrag så att den uppgjorda tidsplanen för nybyggnad av förvaltningshus för polis, åklagare och lokala skattemyndigheten i Mölndal kan hållas.

Regeringen uppdrog den 18 maj 1978 åt byggnadsstyrelsen att projektera nybyggnad för polismyndigheten m. fl. myndigheter i Mölndal. Enligt regeringens beslut skulle objektet tillföras byggnadsstyrelsens projektreserv och således kunna utföras när behov föreligger med hänsyn till sysselsättningsläget.

Projekteringsarbetet är numera avslutat, och byggnadsstyrelsen har hemställt om att få utföra bygget.

F. n. är arbetsmarknadsläget inte sådant att det är motiverat att påbörja byggnationen. Regeringen gör emellertid fortlöpande bedömningar av sysselsättningsläget. Så snart det av arbetsmarknadsskäl är motiverat med byggstart kommer regeringen att pröva om arbetena skall påbörjas.

Jag är medveten om att berörda myndigheter i Mölndal är i behov av mer ändamålsenliga lokaler. Jag kommer att följa ärendet noga.

KJELL MATTISSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Polisen i Mölndals polisdistrikt bedriver verksamheten i ett flertal förhyrda lokaler som är otillräckliga, föga ändamålsenliga och splittrade. Avsaknaden av vissa tjänsterum, samlings- och undervisningsrum, utrymmen för motion samt hygien- och förrådsutrymmen, liksom splittringen av polismästarens kansli och kriminalavdelningen, medför att verksamheten blir irrationell.

Garageplatserna för polisens tjänstefordon är skilda från tjänstelokalerna.

Åklagarmyndigheten och den lokala skattemyndigheten förhyr byggnadsstyrelsens lokaler i skilda delar av kommunen.

Splittringen av lokalerna och den dåliga kvaliteten på dessa motiverar att man snabbt kommer i gång med att bygga nytt för dessa myndigheter i Mölndal.

Nu säger justitieministern i svaret att arbetsmarknadsläget inte är sådant att det motiverar att man nu påbörjar byggnationen. Det kan vara riktigt att det just nu förhåller sig på det sättet. Annars är dock att notera att Göteborgsregionen, dit Mölndals kommun hör, har haft och har svåra problem på arbetsmarknaden genom den omställning av varvsindustrin som har beslutats. Varvsindustrin har ju varit ryggraden i näringslivet i Göteborg.

Jag konstaterar också att regeringen i sin proposition om varven säger att

man skall återkomma med synpunkter och förslag när det gäller arbetsmarknaden, bl. a. i Göteborgsregionen, till hösten. Det är därför viktigt att veta om man då kommer att vara tillräckligt väl framme i planeringen. Likaså behöver man veta om justitieministern kommer att arbeta för att polishuset i Mölndal – om det finns någon möjlighet härtill – kan komma med bland projekten för att förbättra sysselsättningsläget i Göteborgsregionen. Det är synnerligen angeläget att detta bygge kommer till stånd.

Kan jag tolka det avslutande stycket i justitieministerns svar så, att han – om man nu behöver sätta in åtgärder till hösten, vilket är mycket troligt – kommer att se till att polishusbygget i Mölndal då står så högt upp på regeringens åtgärdslista att det kan förverkligas?

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Jag har när det gäller behovet av detta polishus ingen annan bedömning än Kjell Mattsson. Jag vet att det är mycket angeläget att det kommer till stånd, och jag kan försäkra Kjell Mattsson att när det finns möjligheter att komma i gång med det byggandet skall jag göra vad jag kan för att bevaka att detta skall kunna ske.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag tar fasta på detta justitieministerns uttalande och räknar med att han vid fortsatta kontakter skall framhålla att det är väldigt angeläget att det här projektet kommer till stånd.

Som jag sade inledningsvis tror jag också att det kommer att behöva vidtagas åtgärder i Göteborgsregionen under nästkommande vinter, och jag hoppas att det då skall bli möjligt att däri inrymma också detta bygge.

Överläggningen var härmed avslutad.

## **§ 7 Om utredning av eventuella skadeverkningar av hormoslyrbesprutning vid SJ under 1950-talet**

Kommunikationsministern ULF ADELSONH erhöll ordet för att besvara *Sven Henriessons* (vpk) den 5 maj anmälda fråga, 1979/80:448, och anförde:

Herr talman! *Sven Henriesson* har frågat mig om jag är beredd att – utan åberopande av preskriptionslagstiftning från 1862 – medverka till ett klarläggande av eventuellt samband mellan hormoslyrbesprutning vid SJ och skador på människor.

I den rättegång som *Sven Henriesson* hänvisar till prövas nu frågan om preskription. Finner rätten att lokförarnas eventuella rätt till skadestånd inte är preskriberad, utreds det *Sven Henriesson* frågar efter i samband med rättegången. Jag måste därför avvakta den rättsliga prövningen.

**Nr 143**

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Om utredning av  
eventuella skade-  
verkningar av  
hormoslyrbesprut-  
ning vid SJ under  
1950-talet*

Tisdagen den  
13 maj 1980

*Om utredning av  
eventuella skade-  
verkningar av  
hormoslyrbesprut-  
ning vid SJ under  
1950-talet*

SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret.

Först i mitten på 1970-talet utfördes en epidemiologisk undersökning av tumörincidens beträffande svenska järnvägsarbetare. Undersökningen tillkom på initiativ av arbetarskyddsstyrelsen och gällde bl. a. banarbetare som exponerats för amitrol – ibland i kombination med andra herbicider. Undersökningen visade en ökad tumörfrekvens bland de arbetare som exponerats för amitrol.

Banarbetarnas exponering för herbiciderna kan belysas mer levande av de nu aktuella lokförarnas berättelser. Av dessa framgår att då amitrolen sprutades från en särskild rälsgående öppen vagn slog ett moln av klibbig vätska mot lokförarnas ansikten. Vätskan fastnade på kroppen, i kläderna, i förarutrymmet, på maten. Vätskan, säger lokförarna, smakade sötsurt, och den slickades bort från läpparna. Det var vanligt att lokförarna sov i hytten på natten, och hygienen var ofta dålig – en vattenflaska användes för att tvätta av det värsta. Skyddsutrustningen var obefintlig.

Det här skedde under åren 1950–1958. Det kan tilläggas att lokförarna hade fått skriva på ett papper, av vilket framgick att preparatet var helt ofarligt. I dag är fem av de åtta som deltog i arbetet döda. De tre återstående är förtidspensionärer och handikappade. Två av dessa, som alltså blev sjuka i mitten på 1970-talet, framställde för ett par år sedan skadeståndskrav på SJ.

SJ tillbakavisar kraven med hänvisning till 1862 års preskriptionslagstiftning och menar att skadeståndskraven är för sent resta med tanke på att arbetet utfördes under åren 1950–1958. Men de sjuka arbetarna kunde rimligen inte veta om ett eventuellt samband mellan besprutningsarbetet och skadorna förrän dessa skador hade visat sig. Det var f. ö. först i mitten på 1970-talet som det i litteraturen slogs fast att samband förelåg mellan hormoslyr och skador. Undersökningar av professor Hardell i Umeå har på senare tid f. ö. ytterligare bekräftat sambandet mellan fenoxysyror och cancer bland såväl skogsarbetare som jordbruksarbetare.

Kommunikationsministern säger nu att han måste avvakta den rättsliga prövningen av preskriptionslagstiftningen. Det måste framhållas att den nuvarande preskriptionslagstiftningen tillkom redan år 1862. Då hade inte industrialismen slagit igenom, och lagen var inriktad mest på frågor rörande penningfordringar och gällde inte skadegörande handlingar. I dag sysslar den kemiska industrin med ett rent härjningståg och släpper ut preparat enligt rena låt-gå-principen. Det tar ofta lång tid innan skador förorsakade av kemiska preparat visar sig på människor. Därför är det angeläget att inte återropa denna lagstiftning i dagens moderna situation.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Det är riktigt att preskriptionslagstiftningen är från 1862, och det är också riktigt att det ligger ett förslag till ny lagstiftning på riksdagens bord. I den del det här gäller föreslås emellertid ingen ändring i lagstiftningen. Man kan därför inte säga att det är en föråldrad lagstiftning

som SJ hänvisar till.

Dessutom har statens järnvägars beslut både granskats och godkänts av justitiekanslern. Man kan därför inte på något sätt klandra järnvägen i det här särskilda fallet.

Till slut vill jag emellertid säga, även om det är litet svårt att i kammaren diskutera en särskild rättegång mellan en enskild person och statens järnvägar, att statens järnvägar har framhållit att man på grund av en eventuell motgång i preskriptionsfrågan för den klagande inte skall undandra sig att diskutera hans fall den dag det föreligger en utredning som, på vetenskapens aktuella ståndpunkt, ger rimlig grund för antagandet av ett medicinskt samband mellan hormoslyrhanteringen och hans besvär.

SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Det är med det svar jag nu fått av kommunikationsministern ännu svårare att förstå varför SJ inte på en gång tillät en prövning av sambandet mellan besprutningarna och de uppkomna skadorna. Ett eventuellt beslut av domstolen kan nämligen få betydande konsekvenser för framtiden. Antag att domstolen finner att fallet är preskriberat. Då kommer man i en rad andra fall att kunna åberopa ett sådant utslag, fall där människor har exponerats för gifter eller strålning för flera år sedan och så småningom fått skador. Man kommer att kunna göra gällande att domstolen har fattat ett prejudicerande beslut om att man i sådana fall inte behöver pröva ett krav på skadestånd. Detta innebär att denna fråga inte bara gäller de nu aktuella lokförarna, utan frågan har ett mycket vidare perspektiv. Det kommer att betyda mycket i vårt moderna kemiska samhälle om man fastlägger att det inte är möjligt att efter tio år framställa ersättningskrav för skador som har inträffat tidigare. Jag hade därför hälsat med tillfredsställelse om kommunikationsministern hade visat sig beredd att på ett öppnare sätt medverka till en prövning av detta fall, så att SJ inte ges möjlighet att gömma sig bakom en preskriptionslagstiftning.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Sven Henriesson har litet otur. SJ utreder nämligen regelbundet krav oberoende av lagen om preskription. Visar det sig att SJ här skulden för någon skada, försöker SJ inte komma ifrån sin betalningsskyldighet på grund av preskription. Problemet i det nu åberopade fallet är att SJ med bestämdhet bestrider samband mellan å ena sidan hormoslyr och å andra sidan en ryggskada.

Sven Henriesson har också otur så till vida som att denne delinkvent år 1975 av riksförsäkringsverket begärde ersättning för yrkesskada. Då ansåg riksförsäkringsverket inte att hans ryggbesvär var en yrkesskada. Hormoslyrbesprutningen nämndes över huvud taget inte i den ansökan, vilket är särskilt oturligt för Sven Henriesson.

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Om utredning av  
eventuella skade-  
verkningar av  
hormoslyrbesprut-  
ning vid SJ under  
1950-talet*

Tisdagen den  
13 maj 1980

*Om uppförande  
av koleldade an-  
läggningar*

SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte som kommunikationsministern ägna mig åt en medicinsk prövning av sambandet mellan arbetet och de uppkomna skadorna. Jag vill nöja mig med att säga att sakägaren i detta fall har tjocka pärmar med medicinsk dokumentation – artiklar och andra fakta – som han hade haft möjlighet att förete i en process. Det är ju detta frågan gäller. Här har ännu inte givits möjlighet till en prövning av detta samband, och då är det väl inte lämpligt av kommunikationsministern att här påstå att det inte finns något sådant samband. I utredningar som jag har hänvisat till har man dock kommit fram till att det finns ett samband mellan arbete med amitrol och skador på människor.

Överläggningen var härmed avslutad.

## § 8 Om uppförande av koleldade anläggningar

Statsrådet GEORG DANELL erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 5 maj anmälda fråga, 1979/80:445, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig när jag räknar med att regeringen kan ta ställning till ansökningar om att få uppföra koleldade kraftvärmeverk eller hetvattencentraler.

Jag utgår från att Pär Granstedts fråga avser de ansökningar som f. n. prövas av regeringen enligt 136 a § byggnadslagen.

Regeringen har att utifrån denna lagstiftning ta ställning till fem ansökningar som rör koleldade kraftvärmeverk eller värmeverk. Ansökningarna avser etablering i Göteborg, Malmö, Södertälje, Västerås samt Hammarbyhamnen i Stockholm. Flertalet av dessa ärenden remissbehandlas f. n. eller kompletteras av sökanden.

Jag är självfallet liksom Pär Granstedt angelägen om att en minskning av landets oljeberoende kan åstadkommas samtidigt som en kolintroduktion inte får innebära att angelägna miljökrav åsidosätts.

På kolområdet pågår ett omfattande utrednings- och utvecklingsarbete. Jag utgår från att vi härigenom skall få ett allt bättre beslutsunderlag för ställningstaganden till nämnda ansökningar. Jag vill i det sammanhanget bl. a. hänvisa till det arbete som pågår inom projektet Kol Hälsa Miljö som bedrivs av vattenfallsverket i nära samarbete med bl. a. naturvårdsverket. Frågan om introduktion av kol övervägs vidare av en rad myndigheter och företag. Exempelvis avser naturvårdsverket i samband med sitt remissvar över bostadsdepartementets rapport Mark och Vatten 2 bl. a. att belysa miljöfrågor i samband med koleldning. Resultaten från pågående arbeten torde komma att ge större klarhet när det gäller t. ex. reningsmetoder för att avskilja svavel, stoft och skilda tungmetaller ur rökgaser samt förutsättningsarna för att importera kol med goda egenskaper från miljösynpunkt.

Jag vill peka på att regeringen redan i den energiproposition som förelades riksdagen i april i år redovisat sin allmänna syn på kolets roll i svensk

energiförsörjning. Bl. a. framhålls att en successiv ökning av kolanvändning-  
en är erforderlig för att det skall vara möjligt för oss att erhålla den kunskap  
och erfarenhet som krävs för egen teknisk utveckling och för att vi successivt  
skall kunna utnyttja teknik från andra länder. Vidare framhålls att det är  
mycket angeläget att introduktionen av kol i Sverige sker på ett sådant sätt att  
väsentliga miljökrav tillgodoses.

Det är min förhoppning att det tidigare nämnda utrednings- och  
utvecklingsarbetet successivt kommer att ge bättre förutsättningar för att ta  
ställning till enskilda lokaliseringsansökningar utifrån en mer samlad syn på  
hur kolintroduktion bör ske i landet. I regeringens energipolitiska proposi-  
tion framhålls också att dessa frågor kommer att tas upp mer detaljerat i den  
energipolitiska proposition som regeringen avser lägga fram i början av år  
1981. Jag förutsätter dock att regeringen måste ta ställning till någon eller  
några lokaliseringsansökningar innan denna proposition kan föreläggas  
riksdagen.

Därför förs en dialog med sökandena och berörda kommuner för att  
tidsmässigt planera beslut så att inte allvarliga olägenheter uppstår för  
enskilda kommuner och företag. Om berörd kommun i visst ärende framför  
starka skäl för ställningstagande inom viss tid så skall jag självfallet medverka  
härtill. Skäl som jag tillmäter stor betydelse är framför allt kommunernas  
behov av beslut för att trygga värmeförsörjningen.

PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Danell för svaret på min  
fråga.

Vi är uppenbart eniga om att det är angeläget att vi kan minska  
oljeanvändningen och att kolet är ett av de bränslen vi då måste räkna med  
att använda i stället. Samtidigt är det helt klart att en kolintroduktion i  
Sverige måste ske på ett miljömässigt riktigt sätt. Jag vill gärna slå fast att det  
uppenbarligen inte heller där råder några delade meningar. Det krävs  
ytterligare utredningsarbete innan vi är helt på det klara med vilken som är  
den miljömässigt bästa tekniken när det gäller rening m. m. Det gäller  
naturligtvis för oss att kunna tillföra den planering av kolanläggningar som  
ger oss de kunskaper som successivt kommer fram.

Men läget nu är att många kommuner ligger i startgroparna för att satsa på  
koleldade anläggningar. De kommuner som av olika skäl behöver bygga nya  
värmeanläggningar eller kraftvärmeanläggningar kan inte längre planera för  
användning av olja. Det vore inte önskvärt. I vissa fall är det klart att  
inhemska bränslen utgör alternativ, i andra fall är kol det enda alternativet.  
Så är t. ex. fallet med min egen hemkommun, Södertälje. Vi får inte planera  
för olja – vi vet att vi aldrig kommer att få tillstånd för en sådan anläggning.  
Det finns bara ett bränsle som kan vara aktuellt för vår del, och det är kolet.  
När vi vet att planeringen måste inriktas på kol är det viktigt att vi har  
möjlighet att fortsätta den planeringen, att fortsätta förverkligandet av  
planerna, utan att det så att säga läggs en död hand på verksamheten genom  
att besluten förhalas i regeringen.

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Om uppförande  
av koleldade an-  
läggningar*

*Om uppförande  
av koleldade an-  
läggningar*

Anledningen till att jag ställde min fråga var ett uttalande av statsrådet Danell som refererades i Radio Södertälje om att man måste avvakta den samlade kolpolitiken innan man kunde ta ställning till enskilda ansökningar. I varje fall uppfattades uttalandet som om det hade den innebörden. Jag upplever det så att statsrådet i svaret på min fråga har en mer öppen attityd och öppnar möjligheter till ställningstaganden till enskilda ansökningar innan den samlade kolpolitiken har presenterats. Det ser jag som positivt, och jag vill gärna få definitivt bekräftat av statsrådet Danell att vi inte skall behöva riskera förseningar i planeringen för de kommuner som redan kommit i gång med förberedelserna för kolanläggningar vare sig det gäller kraftvärmeverk eller hetvattencentraler.

Statsrådet GEORG DANELL:

Herr talman! I den radioutsändning Pär Granstedt hänvisar till fanns en kortare intervju med mig. Däremot var det inte jag som konstaterade att man var tvungen att avvakta fastställandet av regeringens och riksdagens kolpolitik innan beslut om olika värmeverk kunde fattas. Det var reporterns sammanfattning.

Men Pär Granstedts fråga är central och viktig. Jag har i mitt svar understrukt att även om vi nu verkligen skall gå till grunden med de väsentliga kolfrågorna och, under stort hänsynstagande till miljökraven, exempelvis studera möjligheterna att få en bra bas på den internationella marknaden för att trygga en försörjning med kol i framtiden, så skall vi parallellt med detta arbete självfallet ha en – som Pär Granstedt uttrycker det – öppen attityd till de enskilda ärenden som finns i bostadsdepartementet. Framför allt är det angeläget att försöka närma sig ärenden som rör fjärrvärmearläggningar och hetvattencentraler och på detta sätt allteftersom kunna ge kommunerna klara besked. Någon död hand är det absolut icke fråga om innan regeringen lägger fram förslag till riksdagen om vår framtida kolpolitik.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! I mitt inlägg nyss refererade jag till hur statsrådet Danells uttalande hade uppfattats. Om det var en missuppfattning, desto bättre. Herr Danells senaste förtydligande tolkar jag så att vi inte behöver oroas för några onödiga bromsar i utvecklingen i de kommuner som vill förverkliga kolanläggningar. Det ser jag som mycket tillfredsställande. Att vi också ständigt skall se till att vi kan utnyttja den från miljösynpunkt bästa tillgängliga tekniken och att vi skall ta alla de hänsyn vid lokalisering o. d. som man kan ta är vi också helt på det klara med. Jag ser denna frågedebatt som ett värdefullt klarläggande på ett område där det uppstått en del oklarheter tidigare.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 9 Föredrogs och hänvisades  
Motion  
1979/80:2060 till näringsutskottet

§ 10 Föredrogs men bordlades åter  
Näringsutskottets betänkanden 1979/80:48–51

**Nr 143**

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

## § 11 Försvarspolitik

Föredrogs  
försvarsutskottets betänkanden  
1979/80:13 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt avser anslag  
m. m. inom försvarsdepartementets verksamhetsområde och propositionen 1979/80:117 om vissa anslagsfrågor m. m. rörande försvaret jämte motioner och  
1979/80:14 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller ekonomiskt försvar inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

TALMANNEN:

Försvarsutskottets betänkanden 13 och 14 debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

### Försvarsutskottets betänkande 13

(Härvid redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.)

#### *Punkt 1 (Säkerhets- och försvarspolitik)*

Regeringen hade – efter föredragning av försvarsministern Eric Krönmark – i proposition 1979/80:100 bil. 7 (s. 10–13) berett riksdagen tillfälle att yttra sig över vad föredragande statsrådet hade anfört om säkerhets- och försvarspolitik.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:482 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt avsåg yrkande 12 att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om det ekonomiska försvarets planering m. m.,

1979/80:483 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt avsåg yrkandena 1 och 3, nämligen

1. att riksdagen hos regeringen hemställde att försvarskommittén fick tilläggsdirektiv om nedtrappning av militärutgifterna,

3. att riksdagen med ändring av propositionen 1979/80:100 beslutade om en sänkning av militärutgifterna med 2 100 000 000 kr.,

1979/80:1141 av Björn Körlof m. fl. (m) och

1979/80:1631 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till omfördelning av resurser från det militära försvaret till det ekonomiska försvaret så att folkförsörjningen tryggades.

2. att riksdagen hos regeringen hemställde att den sittande försvarskommittén fick tilläggsdirektiv för det ekonomiska försvarets utveckling enligt i motionen angivna riktlinjer.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:483 yrkandena 1 och 3 om minskning av utgifterna för det militära försvaret m. m.,

2. att riksdagen skulle avs'å motionen 1979/80:1631 om tilläggsdirektiv till 1978 års försvarskommitté om det ekonomiska försvarets utveckling. m. m.,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:482 yrkandet 12 om det ekonomiska försvarets planering.

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1141 om riskerna på grund av utvecklingen i Afghanistan.

5. att riksdagen lämnade utan erinran vad föredragande statsrådet i propositionen 1979/80:100 hade anfört om säkerhets- och försvarspolitiken.

Reservation hade avgivits av

1. Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80:100 och med bifall till motionen 1979/80:482 yrkandet 12 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om underlaget för nästa försvarsbeslut i fråga om det ekonomiska försvaret.

*Punkt 4 (Det militära försvarets fortsatta utveckling)*

Regeringen hade i budgetpropositionen (s. 31–78) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för det militära försvarets utveckling som föredragande statsrådet hade angett.

2. anta förslag till lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967).

3. godkänna vad föredragande statsrådet hade förordat om repetitionsutbildning av värnpliktiga.

4. med ändring av sitt tidigare beslut angående principerna för organisation av försvarsmaktens centrala ledning m. m. godkänna vad föredragande statsrådet hade förordat i fråga om FN-avdelningens lydnadsförhållanden och produktionsledningen inom marinstaben.

5. bemyndiga regeringen att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i

övrigt som behövdes för att genomföra vad föredragande statsrådet hade förordat.

Under denna punkt behandlades också planeringsfrågor som föredragande statsrådet hade tagit upp i propositionen 1979/80:117 om vissa anslagsfrågor m. m. rörande försvaret. Regeringen hade i nämnda proposition (s. 3–27) föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för krigsorganisationens fortsatta utveckling och flygplansanskaffningen som föredragande statsrådet hade angett.

I detta sammanhang hade behandlats

*beträffande planeringsfrågor*

*dels* de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:482 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt avsåg yrkandet 1 att riksdagen godkände de riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling som angetts i motionen,

1979/80:483 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt gällde yrkandet 2 att riksdagen som sin mening uttalade att produktion och vidareutveckling av Viggensystemet snarast borde avbrytas,

1979/80:813 av Anders Gernandt m. fl. (c),

1979/80:1629 av Sven-Erik Nordin (c).

*dels* de med anledning av proposition 1979/80:117 väckta motionerna

1979/80:1951 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats

1. att riksdagen, med avslag på propositionen 1979/80:117 i denna del, godkände de riktlinjer för flygplansanskaffning som anförts i motionen.

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av samverkan och samarbete mellan berörda flygindustrier vid planerings- och studiearbetet kring ett JAS-projekt.

1979/80:1952 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen skulle avslå propositionen 1979/80:117,

2. att riksdagen beslutade uttala att pansarförbanden på Gotland borde dras in.

3. att riksdagen beslutade uttala att någon produktion av den tredje delserien av Jaktviggen inte borde påbörjas.

4. att riksdagen beslutade uttala att något nytt svenskt flygplanssystem, typ JAS eller liknande, inte borde utvecklas.

*beträffande fredsorganisationsfrågor* motionerna

1979/80:482 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt gällde yrkandet 5 att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarsstabens personalvårdsbyrå,

1979/80:749 av Hans Gustafsson m. fl. (s) såvitt gällde yrkandet 2,

1979/80:812 av Anders Gernandt (c) och Nils Erik Wååg (s).

1979/80:1137 av Eric Hägelmark (fp), vari yrkats att riksdagen begärde att regeringen skulle organisera personalenheten i försvarsstaben i en särskild personalvårdssektion i enlighet med överbefälhavarens förslag,

1979/80:1628 av Oskar Lindkvist och Sivert Andersson (båda s),

1979/80:1630 av Sten Svensson m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts om inordnandet av personalvården i försvarsmaktens centrala ledning,

*beträffande personalfrågor motionerna*

1979/80:817 av Hans Lindblad och Eric Hägelmark (båda fp),

1979/80:1142 av Gunnar Oskarson m. fl. (m),

1979/80:1627 av Gunnar Björk i Gävle och Ulla Ekelund (båda c),

*beträffande värnpliktsutbildning m. m. motionerna*

1979/80:416 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt avsåg yrkandena

1. att riksdagen uttalade sig för att arbetstiden för de värnpliktiga borde förkortas och regleras i enlighet med vad som angetts i motionen.

3. att riksdagen uttalade sig för att den militära sjukvården borde "civiliseras" i enlighet med motionens riktlinjer,

4. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag innebärande att de civila bestämmelserna för arbetarskydd skulle gälla utan inskränkningar också inom den militära sektorn.

1979/80:448 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen uttalade sig för att full yttranderätt och fullständiga fackliga rättigheter för de värnpliktiga i enlighet med motionens riktlinjer borde införas, och

1979/80:810 av Bertil Dahln (fp).

Utskottet hemställde

beträffande planeringsfrågor i propositionen 1979/80:100, m. m.

1. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1979/80:482 yrkandet 1 godkände de riktlinjer för det militära försvarets utveckling som föredragande statsrådet hade angett,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:813 om meranvändning av det militära försvarets resurser,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1629 om åtgärder för att undvika indragning av fredsförband på sysselsättningsvaga orter.

beträffande planeringsfrågor i propositionen 1979/80:117

4. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1979/80:1952, yrkandena 1 och 2 – yrkandet 1 i denna del, godkände de riktlinjer för krigsorganisationens fortsatta utveckling som föredragande statsrådet hade angett,

5. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1979/80:483 yrkandet 2 och 1979/80:1952, yrkandena 1 och 3

yrkandet 1 i denna del, godkände att den tredje delserien av flygplanet Jaktviggen beställdes under budgetåret 1980/81,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1952, yrkandena 1 och 4 – yrkandet 1 i denna del, om framtida flygplanssystem.

7. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1979/80:1951 yrkandet 1 och 1979/80:1952 yrkandet 1 i denna del godkände vad föredragande statsrådet hade anfört om planeringen för flygplansanskaffningen, om alternativ och utgångspunkter för ett JAS-system samt om projektstudier, systemdefinition och visst utvecklingsarbete under budgetåren 1980/81 och 1981/82, m. m.,

8. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1979/80:1951 yrkandet 2 samt med avslag på motionen 1979/80:1952 yrkandet 1 i återstående del som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om samarbete och samverkan inom den svenska flygindustrin.

beträffande fredsorganisationsfrågor m. m.

9. att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80:100 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om befogenheter och principer beträffande beslut om personal och fredsorganisation inom det militära försvaret och civilförsvaret.

10. att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80:100 och motionerna 1979/80:482 yrkandet 5 1979/80:1137 och 1979/80:1630 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om inordnandet av personalvården i försvarsmaktens centrala ledning,

11. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionen 1979/80:812 godkände vad föredragande statsrådet hade anfört om resurserna för utveckling av ADB-system.

12. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 godkände vad föredragande statsrådet hade förordat i fråga om FN-avdelningens lydnadsförhållande inom arméstaben och produktionsledningen inom marinstabben.

13. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:749 yrkandet 2 om stationeringen av flygvapnets helikoptergrupp på Berga.

14. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1628 om bevakningen av Stockholms slott.

beträffande personalfrågor

15. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 godkände vad föredragande statsrådet hade anfört.

16. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:817 om det militära vitsordssystemet.

17. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1627 om åtgärder för att motverka officerares förtida avgång.

18. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1142 om reservofficerares krigsplacering.

**Nr 143**

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

beträffande värnpliktsutbildning m. m.

19. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 skulle anta det som bil. 7.1 till propositionen fogade förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),

20. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 godkände vad föredragande statsrådet hade förordat om repetitionsutbildning av värnpliktiga.

21. att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:416 yrkandena 1, 3 och 4 och 1979/80:448 om de värnpliktigas förhållanden under utbildningen.

22. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:810 om tidpunkten för inkallelse till värnpliktstjänstgöring.

beträffande det militära försvarets utveckling

23. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 godkände vad föredragande statsrådet hade angett i övrigt.

24. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 bemyndigade regeringen att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövdes för att genomföra vad föredragande statsrådet hade förordat.

Reservationer hade avgivits

2. *beträffande riktlinjer för planeringsperioden* av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1979/80:482 yrkandet 1 godkände de riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling som hade angetts i motionen 1979/80:482.

3. *beträffande riktlinjer för flygplansanskaffning* av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1979/80:1952 yrkandet 1 i denna del samt med bifall till motionen 1979/80:1951 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anförda om riktlinjer för flygplansanskaffning.

4. *beträffande personalvårdens inordnande i försvarsmaktens centrala ledning* av Per Petersson (m), Gunnar Björk i Gävle (c), Hans Lindblad (fp), Gunnar Oskarson (m), Göthe Knutson (m), Anders Gernandt (c) och Eivor Nilson (c) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 samt med avslag på motionerna 1979/80:482 yrkandet 5 1979/80:1137 och 1979/80:1630 godkände vad föredragande statsrådet hade anförda om inordnandet av personalvården i försvarsmaktens centrala ledning.

5. *beträffande kostnadsbesparingar och personalminskningar* av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att – med anknytning till mom. 23 – visst avsnitt med av reservanterna föreslagen lydelse bort tillkomma i utskottets betänkande.

**Nr 143**

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande

1. *beträffande fredsorganisationsfrågor* av Anders Gernandt (c).

*Punkt 5 (Förmåner åt värnpliktiga m. fl.)*

Regeringen hade i propositionen 1979/80:100 (bil. 7 s. 79–80) föreslagit riksdagen att

1. anta förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1978:520).
2. godkänna vad föredragande statsrådet hade förordat om förmåner åt värnpliktiga m. fl.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:416 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt gällde yrkandet 2 att riksdagen uttalade sig för att de ekonomiska villkoren för de värnpliktiga borde förbättras i enlighet med vad som angetts i motionen.

1979/80:482 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt gällde yrkandet 7 att riksdagen beslutade att dagersättningen höjdes med 3 kr. till 18 kr. per dag,

1979/80:814 av Eric Hägelmark (fp),

1979/80:818 av Ivan Svanström och Ulla Ekelund (båda c) samt

1979/80:1136 av Eric Hägelmark (fp), vari yrkats att riksdagen begärde att regeringen, i avvaktan på en större översyn av värnpliktsförmånerna, skulle se över familjebidragslagen i syfte att föra in bidrag till för bostaden nödvändiga kostnader i familjebidragssystemet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle anta inom försvarsdepartementet upprättat och till propositionen 1979/80:100 fogat förslag till lag om ändring av familjebidragslagen (1978:520).

2. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:416 yrkandet 2 i denna del och 1979/80:482 yrkandet 7 godkände vad fördragande statsrådet i propositionen 1979/80:100 hade förordat rörande dagersättningen till värnpliktiga m. fl..

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:416 yrkandet 2 i denna del om fria resor för värnpliktiga.

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:818 om fria hemresor för värnpliktiga.

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:814 om försök med överlåtelse av fri värnpliktsresa till anhörig.

6. att riksdagen med anledning av motionen 1979/80:1136 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om översyn av familjebidragslagen.

7. att riksdagen godkände vad föredragande statsrådet i övrigt hade förordat om förmåner åt värnpliktiga m. fl.

Reservation hade avgivits

6. av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80:100 och motionerna 1979/80:416 yrkandet 2 i denna del och 1979/80:482 yrkandet 7 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om dagersättning-  
en till värnpliktiga m. fl.

Vid denna punkt hade avgivits särskilda yttranden *beträffande förmåner åt värnpliktiga m. fl.*

2. av Gunnar Björk i Gävle, Anders Gernandt och Eivor Nilson (alla c).

3. av Hans Lindblad och Eric Hägelmark (båda fp).

*Punkt 6 (Ramberäkning för budgetåret 1980/81 m. m. - militära försvaret)*

Regeringen hade i budgetpropositionen (s. 81-89) föreslagit riksdagen att

1. för budgetåret 1980/81 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 13 688 160 000 kr. i prisläget februari 1979.

2. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1980/81 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,

3. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1980/81 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1979/80,

4. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1980/81 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret samt av lämnade beställningsbemyndiganden, om det behövdes av konjunktur- eller beredskaps-skäl.

I detta sammanhang hade behandlats motion

1979/80:482 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt avsåg yrkandena 2 och 3, nämligen

2. att riksdagen beslutade fastställa utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1980/81 till 13 255 519 000 kr., i prisläge februari 1979,

3. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om förändringar av bemyndiganderamar och betalningsmedel för militärt försvar.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag

motionen 1979/80:482 yrkandena 2 och 3 för budgetåret 1980/81 fastställde utgiftsramen för det militära försvaret till 13 688 160 000 kr. i prisläget februari 1979.

2. att riksdagen bemyndigade regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1980/81 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,

3. att riksdagen bemyndigade regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1980/81 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1979/80,

4. att riksdagen bemyndigade regeringen att under budgetåret 1980/81 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret samt av lämnade beställningsbemyndiganden, om det behövdes av konjunktur- eller beredskapsskäl.

Reservation hade avgivits

7. av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80:100 och med bifall till motionen 1979/80:482 yrkandena 2 och 3 skulle för budgetåret 1980/81 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 13 255 519 000 kr. i prisläget februari 1979 samt begära att regeringen anpassade utnyttjandet av betalningsmedel och beställningsbemyndiganden efter denna utgiftsram.

*Punkt 7 (Anslagsfrågor för det militära försvaret)*

Regeringen hade i budgetpropositionen och propositionen 1979/80:117 föreslagit riksdagen att för budgetåret 1980/81 anvisa medel, lämna beställningsbemyndiganden m. m. enligt närmare angiven sammanställning.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:159 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen hemställde hos regeringen om förslag till omorganisation av underrättelsetjänsten till ett civilt organ som skulle lyda direkt under försvarsdepartementet,

2. att riksdagen beslutade om en omorganisation av underrättelsenämnden, som innebar representation för samtliga riksdagspartier, samt att nämnden gjordes ansvarig inför riksdagen och dess konstitutionsutskott.

1979/80:481 av Axel Andersson och Ing-Marie Hansson (båda s),

1979/80:482 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt gällde yrkandena 4 och 6, nämligen

4. att riksdagen till Vissa nämnder m. m. (försvarsdepartementet) för budgetåret 1980/81 för i motionen angivet ändamål anvisade ytterligare 200 000 kr.,

**Nr 143**

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

6. att riksdagen beslutade inrätta en lekmannastyrelse vid försvarets sjukvårdsstyrelse i enlighet med vad som anförts i motionen.

1979/80:620 av Marianne Karlsson m. fl. (c. s. m. fp. vpk),

1979/80:816 av Hans Lindblad (fp).

1979/80:819 av Maj Britt Theorin m. fl. (s).

1979/80:1138 av Bengt Kindbom och Sture Korpås (båda c), vari yrkats att riksdagen beslutade att anhålla att regeringen snabbt utredde frågan om att arrendera mark i stället för att inköpa mark för militära ändamål,

1979/80:1139 av Sture Korpås m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen beslutade som sin mening ge regeringen till känna, att vederbörande kommuns inställning skulle tillmätas avgörande betydelse vid planering och genomförande av markförvärv för försvarets behov, och

1979/80:1572 av Bertil Lidgard (m).

Utskottet hemställde  
i fråga om fjärde huvudtiteln

1. att riksdagen till Försvarsdepartementet för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 23 400 000 kr.,

2. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionen 1979/80:482 yrkandet 4 till Vissa nämnder m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 13 550 000 kr.,

3. att riksdagen till Kommittéer m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 4 600 000 kr.,

4. att riksdagen till Extra utgifter för budgetåret 1980/81 anvisade ett reservationsanslag av 750 000 kr.,

5. att riksdagen till Reglering av prisstegringar för det militära försvaret för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 2 100 000 000 kr.,

6. att riksdagen till Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 3 628 300 000 kr.,

7. att riksdagen beträffande Arméförband: Materielanskaffning skulle  
a. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för arméförband fick läggas ut inom en kostnadsram av 687 000 000 kr.,

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 947 700 000 kr.,

8. beträffande anskaffning av anläggningar

a. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1138 om arrendering av mark för militära ändamål,

b. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1139 om betydelsen av kommuns inställning vid förvärv av mark för försvarets behov,

c. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionen 1979/80:481 till Arméförband: Anskaffning av anläggningar för

budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 412 800 000 kr..

9. att riksdagen beträffande Arméförband: Forskning och utveckling skulle

a. bemyndiga regeringen att medge att utvecklingsarbete för arméförband fick beställas inom en kostnadsram av 62 000 000 kr.,

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 97 900 000 kr.,

10. att riksdagen till Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 1 188 300 000 kr.,

11. att riksdagen beträffande Marinförband: Materielanskaffning skulle

a. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för marinförband fick läggas ut inom en kostnadsram av 383 300 000 kr.,

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 691 000 000 kr.,

12. att riksdagen till Marinförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 104 800 000 kr.,

13. att riksdagen beträffande Marinförband: Forskning och utveckling skulle

a. bemyndiga regeringen att medge att utvecklingsarbete för marinförband fick beställas inom en kostnadsram av 77 900 000 kr.,

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 52 000 000 kr.,

14. att riksdagen till Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 2 180 000 000 kr.,

15. att riksdagen beträffande Flygvapenförband: Materielanskaffning skulle

a. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för flygvapenförband fick läggas ut inom en kostnadsram av 4 345 000 000 kr.,

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 1 968 900 000 kr.,

16. att riksdagen till Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 193 400 000 kr.,

17. att riksdagen beträffande Flygvapenförband: Forskning och utveckling skulle

a. bemyndiga regeringen att medge att utvecklingsarbete för flygvapenförband fick beställas inom en kostnadsram av 489 700 000 kr.,

b. för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 354 869 000 kr.,

18. att riksdagen beträffande Operativ ledning m. m. skulle

a. avslå motionen 1979/80:159 om omorganisation av den militära underrättelsetjänsten,

b. avslå motionen 1979/80:816 om överförande av Gotlands militärkommando till huvudprogrammet Arméförband,

c. att riksdagen till Operativ ledning m. m.: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1980/81 skulle anvisa ett förslagsanslag av 447 800 000 kr.,

19. att riksdagen beträffande Operativ ledning m. m.: Materielanskaffning skulle

a. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för operativ ledning m. m. fick läggas ut inom en kostnadsram av 109 290 000

**Nr 143**

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitiken*

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

kr.,

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 72 600 000 kr.,

20. att riksdagen till Operativ ledning m. m.: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 58 570 000 kr.,

21. att riksdagen till Försvarets civilförvaltning för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 92 100 000 kr.,

22. beträffande Försvarets sjukvårdsstyrelse

a. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionen 1979/80:482 yrkandet 6 godkände de riktlinjer för försvarets sjukvårdsstyrelsens organisation som föredragande statsrådet hade förordat.

b. att riksdagen bemyndigade regeringen att vidta de övergångsåtgärder som behövdes för att genomföra omorganisationen.

c. att riksdagen för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 20 470 000 kr.,

23. att riksdagen beträffande Fortifikationsförvaltningen skulle

a. godkänna den av föredragande statsrådet beräknade resultaträkningen för förvaltning av fastigheter för försvarsmakten.

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 79 700 000 kr.,

24. att riksdagen beträffande Försvarets materielverk skulle

a. avslå motionen 1979/80:1572 om den statliga upphandlingen hos AB Teleplan.

b. bemyndiga regeringen att medge att för budgetåret 1980/81 förnödenheter för fredsutbildningen fick beställas så att vid varje tillfälle en kostnadsram av 650 000 000 kr. inte överskreds.

c. bemyndiga regeringen att medge att datamaskinutrustning fick beställas inom en kostnadsram av 33 600 000 kr.,

d. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 473 000 000 kr.,

25. att riksdagen beträffande Gemensam försvarsforskning skulle

a. avslå motionen 1979/80:819 om forskning för försvar och fred,

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 241 800 000 kr.,

c. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1980/81 medge att materiel för forskningsändamål beställdes inom en kostnadsram av 7 000 000 kr.,

26. att riksdagen till Försvarets radioanstalt för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 131 750 000 kr.,

27. att riksdagen till Värnpliktsverket för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 67 800 000 kr.,

28. att riksdagen till Försvarets rationaliseringsinstitut för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 21 600 000 kr.,

29. att riksdagen till Försvarshögskolan för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 2 400 000 kr.,

30. att riksdagen till Militärhögskolan för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 24 400 000 kr.,

31. att riksdagen till Försvarets gymnasieskola för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 2 950 000 kr.,

32. att riksdagen till Försvarets förvaltningsskola för budgetåret 1980/81

anvisade ett förslagsanslag av 5 200 000 kr.,

33. att riksdagen till Försvarets brevskola för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 2 700 000 kr.,

34. att riksdagen till Krigsarkivet för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 4 450 000 kr.,

35. att riksdagen beträffande Statens försvarshistoriska museer skulle  
a. avslå motionen 1979/80:620 om byggnad för ett flygmuseum i Linköping,

b. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 7 300 000 kr.,

36. att riksdagen till Frivilliga försvarsorganisationer m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 53 400 000 kr.,

37. att riksdagen till Försvarets datacentral för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 1 401 000 kr.,

38. att riksdagen till Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 14 500 000 kr.

#### Reservationer hade avgivits

8. *beträffande anslaget Vissa nämnder m. m.* av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80:100 och med bifall till motionen 1979/80:482 yrkandet 4 till Vissa nämnder m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 13 750 000 kr.,

9. *beträffande anskaffning av mark för försvarsmaktens behov* av Gunnar Björk i Gävle, Anders Gernandt och Eivor Nilson (alla c) som ansett att utskottet under 8 a och b bort hemställa

a. att riksdagen med anledning av motionen 1979/80:1138 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om att i ökad utsträckning arrendera mark för försvarsmaktens behov,

b. att riksdagen med anledning av motionen 1979/80:1139 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om betydelsen av vederbörande kommuns inställning vid planering och genomförande av markförvärv för det militära försvaret,

10. *beträffande försvarets sjukvårdsstyrelse* av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 22 a bort hemställa

att riksdagen med anledning av proposition 1979/80:100 och med bifall till motionen 1979/80:482 yrkandet 6 godkände de riktlinjer för försvarets sjukvårdsstyrelses organisation som föredragande statsrådet hade förordat med den ändring att för ämbetsverket inrättades en lekmannastyrelse.

#### Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

#### Försvarspolitik

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande

4. *beträffande försvarets sjukvårdsstyrelse* av Gunnar Oskarson (m).

*Punkt 10* (Civilförsvarets fortsatta utveckling)

Regeringen hade i budgetpropositionen (s. 272–277) föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för civilförsvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet hade angett.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:232 av Margareta Andrén (fp).

1979/80:361 av Göran Persson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle avslå regeringens förslag om nedläggning av civilförvarsskolan i Katrineholm.

1979/80:482 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt gällde yrkandena 10 och 11, nämligen

10. att riksdagen skulle avslå regeringens förslag om nedläggning av civilförvarsskolan i Katrineholm.

11. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om skyddsrumspaneringen m. m.,

1979/80:1013 av Bernt Ekinge (fp), vari yrkats beträffande civilförvarsskolan i Katrineholm att riksdagen gav regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att verksamheten vid skolan – inom den utgiftsram som föreslagits i budgetpropositionen – kunde fortgå i nuvarande utsträckning fram till nästa försvarsbeslut.

1979/80:1144 av Tage Sundkvist (c), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att verksamheten vid civilförvarsskolan i Katrineholm – inom den utgiftsram som föreslagits i budgetpropositionen – kunde fortgå i nuvarande utsträckning fram till nästa försvarsbeslut, och

1979/80:1146 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt gällde yrkandena 2–5, nämligen

2. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till nya principer för civilförsvarets rekrytering enligt i motionen framförda synpunkter.

3. att riksdagen skulle avslå regeringens förslag om nedläggning av civilförvarsskolan i Katrineholm.

4. att riksdagen uttalade sig för att det tidigare beslutade skyddsrumsprogrammet skulle genomföras.

5. att riksdagen uttalade sig för att produktionen av skyddsmasker ökades så att alla medborgare kunde förses med detta skydd.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1146 yrkandet 2 om nya principer för civildförsvarets rekrytering.

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1146 yrkandet 5 om produktionen av skyddsmasker.

3. att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:482 yrkandet 11 och 1979/80:1146 yrkandet 4 om skyddsrumspaneringen m. m..

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:232 om en översyn av vissa lagrum i civildförsvarlagen.

5. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionerna 1979/80:361, 1979/80:482 yrkandet 10 1979/80:1013, 1979/80:1144 och 1979/80:1146 yrkandet 3 godkände vad föredragande statsrådet hade anført om avveckling av civildförvarsskolan i Katrineholm.

6. att riksdagen i övrigt godkände de riktlinjer för civildförsvarets utveckling som föredragande statsrådet hade angett.

Reservationer hade avgivits

11. *beträffande skyddsrumspaneringen* av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med anledning av budgetpropositionen samt motionerna 1979/80:482 yrkandet 11 och 1979/80:1146 yrkandet 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anført om statliga resurser för skyddsrumshbyggande.

12. *beträffande civildförvarsskolan i Katrineholm* av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1979/80:1013 och 1979/80:1144 samt med bifall till motionerna 1979/80:361, 1979/80:482 yrkandet 10 och 1979/80:1146 yrkandet 3 skulle avslå förslaget i budgetpropositionen om avveckling av civildförvarsskolan i Katrineholm.

*Punkt 11* (Ramberäkningar för budgetåret 1980/81 m. m. – civildförsvaret)

Regeringen hade i budgetpropositionen (s. 278–281) föreslagit riksdagen att

1. för budgetåret 1980/81 fastställa utgiftsramen för civildförvar utom skyddsrum till 236 860 000 kr. och utgiftsramen för skyddsrum till 105 500 000 kr., båda i prisläget februari 1979.

2. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramarna för civildförvaret för budgetåret 1980/81 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex.

3. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramarna för civildförvaret för budgetåret 1980/81 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsra-

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitiken*

marna för budgetåret 1979/80.

4. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1980/81 medge överskridande av utgiftsramarna för civilförsvaret samt av lämnade beställningsbemyndiganden om det behövdes av konjunktur- eller beredskapsskäl.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:482 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt gällde yrkandena 8 och 9, nämligen

8. att riksdagen beslutade fastställa utgiftsramen för civilförvar utom skyddsrum för budgetåret 1980/81 till 243 860 000 kr., i prisläge februari 1979.

9. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om förändringar av bemyndiganderamar och betalningsmedel för civilförvar utom skyddsrum, och

1979/80:1146 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt gällde yrkandet 1 att riksdagen beslutade att anslaget till civilförsvaret, utom skyddsrum, skulle ökas med 7 000 000 kr. till 243 860 000 kr. (prisläge februari 1979).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionerna 1979/80:482 yrkandena 8 och 9 och 1979/80:1146 yrkandet 1 för budgetåret 1980/81 fastställde utgiftsramen för civilförvar utom skyddsrum till 236 860 000 kr. i prisläget februari 1979.

2. att riksdagen för budgetåret 1980/81 fastställde utgiftsramen för skyddsrum till 105 500 000 kr. i prisläget februari 1979.

3. att riksdagen bemyndigade regeringen att justera utgiftsramarna för civilförsvaret för budgetåret 1980/81 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex.

4. att riksdagen bemyndigade regeringen att justera utgiftsramarna för civilförsvaret för budgetåret 1980/81 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramarna för budgetåret 1979/80.

5. att riksdagen bemyndigade regeringen att under budgetåret 1980/81 medge överskridande av utgiftsramarna för civilförsvaret samt av lämnade beställningsbemyndiganden om det behövdes av konjunktur- eller beredskapsskäl.

6. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anført om återbetalning till utgiftsramen för civilförvar utom skyddsrum.

Reservation hade avgivits

13. av Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Axel Andersson (alla s) som ansett

dels att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av proposition 1979/80:100 samt med bifall till

motionerna 1979/80:482 yrkandena 8 och 9 och 1979/80:1146 yrkandet 1 för budgetåret 1980/81 fastställde utgiftsramen för civilförsvaret utom skyddsrum till 243 860 000 kr. i prisläget februari 1979.

dels att mom. 6 i utskottets hemställan bort utgå.

#### **Försvarsutskottets betänkande 14**

(Härvid redovisas endast den punkt, vid vilken under överläggningen framställts särskilda yrkanden.)

##### *Punkt 2 (Anslagsfrågor)*

Regeringen hade i proposition 1979/80:100 bil. 14 såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att anvisa medel och lämna bemyndiganden för budgetåret 1980/81 enligt närmare angiven sammanställning.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:619 av Nils Hjorth m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen som sin uppfattning gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om oljelager i Hargshamn, samt

1979/80:815 av andre vice talmannen Thorsten Larsson och Einar Larsson (båda c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Överstyrelsen för ekonomiskt försvar: Förvaltningskostnader för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 28 891 000 kr.,

2. att riksdagen till Drift av beredskapslager för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 298 761 000 kr.,

3. beträffande beredskapslagring

a. att riksdagen bemyndigade regeringen att besluta om byggnadsarbeten för förrådsanläggningar inom de kostnadsramar som föredragande statsrådet hade förordat,

b. att riksdagen till Beredskapslagring för budgetåret 1980/81 anvisade ett reservationsanslag av 46 300 000 kr.,

c. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:619 angående ett oljelager i Hargshamn,

d. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:815 angående beredskapslagring av olja hos lantbrukare,

4. att riksdagen till Industriella åtgärder för budgetåret 1980/81 anvisade ett reservationsanslag av 100 021 000 kr.

ERIC HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det skulle kanske i och för sig ha funnits anledning att uppmärksamma försvarsfrågan på ett särskilt sätt i år – det finns nog de som menar det. Jag tror emellertid ändå att det inte finns speciell anledning till en mycket vidlyftig försvarsdebatt just nu.

Försvarskommittén, som skall ge oss underlag för vår bedömning av hur

**Nr 143**

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

försvaret skall utformas i framtiden, står nu mitt uppe i sitt arbete och är väl i det närmaste färdig att fatta beslut om vad den vill föreslå. I det läget får vi väl räkna med att först nästa år bli i tillfälle att diskutera den här frågan mer utförligt.

Under den senaste tiden har både i dagspressen och i fackpressen förekommit en debatt där man med hänsyn till händelserna ute i världen har påkallat förändringar i vårt försvar. Man undrar: Måste vi inte nu rusta upp vårt militära försvar, liksom vissa andra länder gör? Då vill jag betona att vår försvarsorganisation, dvs. hela vårt totalförsvar, är så utformad och egentligen utgår ifrån att vårt försvar skall tåla vissa växlingar i det internationella klimatet. De åtgärder som skall vidtas hör samman med frågan om beredskapen och har inte i och för sig med materielanskaffning o. d. att göra, eftersom det som vi alla vet är först på lång sikt som man kan göra förändringar i det avseendet.

Vi är i utskottet också överens om att den säkerhetspolitik som har lagts fast av riksdagen och regeringen håller även i ett läge då spänningarna mellan stormakterna har ökat. Vi är överens om att några förändringar inom de ekonomiska ramarna för försvaret inte är påkallade, även om vi nu liksom tidigare har litet olika utgångspunkter när det gäller att bedöma rambelopen.

I ett avseende avviker försvarsministern från sin tidigare standpunkt. Han har nu kommit till samma uppfattning som vi socialdemokrater, nämligen att man inte skall göra de värnpliktiga och värnpliktsförmånerna till föremål för särbehandling av riksdagen, dvs. att man inte skall gå till riksdagen och begära att få mera pengar om värnpliktsförmånerna ett år skulle förbättras mer än vad som svarar mot ökningen av försvarsindex.

Vi har hela tiden tyckt att det är en synnerligen olycklig hantering. Värnpliktsförmånerna liksom de försvarsanställdas löner får bli vad de kan bli, men det måste självfallet rymmas inom försvarsramarna. Vi har ingenting emot att försvarsministern nu har kommit fram till detsamma och föreslår att den ordningen skall gälla för framtiden.

Men samtidigt som jag säger det kan jag inte låta bli att beklaga att försvarsministern vill ge de värnpliktiga en så styvmoderlig behandling nästa budgetår. Han föreslår nämligen en höjning av dagpenningen med 1 kr. Vi vet allesammans att det absolut inte kan räcka till. Vi har upplevt hur priserna – inte minst på senaste tiden – har ökat, och kanske just på de produkter som de värnpliktiga efterfrågar. Priserna på tidningar och allt vad det nu är har stigit kraftigt. Därför är en uppräknings med 1 kr. helt otillräcklig. Det kommer att innebära att de värnpliktiga, som redan tidigare fått ta på sig en onödigt stor börda, kommer att få det ännu sämre i framtiden.

Jag skulle önska att det fanns åtminstone någon på den borgerliga kanten som hade förståelse för den uppräknings med 3 kr. som vi föreslår och som ju ändå kan ge de värnpliktiga chansen att bibehålla sin standard. Jag tycker inte att man skall spara på det här området. Det är att ta tillbaka pengar när man räknar med att de värnpliktigas kostnader under ett kommande år icke skall få stiga i sådan utsträckning att det svarar mot den indexutveckling som

det finns anledning att räkna med.

Andra utskottsledamöter från vårt parti kommer sedan att ta upp delar av totalförsvaret, civilförsvaret och det ekonomiska försvaret. Vi har där funnit att regeringen gjort sig skyldig till en alltför njugg bedömning av den föreliggande situationen. Jag kan gå förbi dessa avsnitt i betänkandet, men finner det beklagligt att utskottets majoritet inte har velat tillmötesgå vår mycket blygsamma begäran att regeringen borde rikta försvarskommitténs uppmärksamhet på den betydelse som vår försörjningsberedskap har för vårt totalförvar. Inte minst i den situation vi nu upplever, då vi har mycket knappa ekonomiska resurser och måste räkna med det också i framtiden, tror jag det hade varit välbetänt att följa det råd vi här ger, nämligen att man även när det gäller andra produkter än olja skulle kunna finna metoder för att åstadkomma en lagring som inte behöver bekostas direkt med statsmedel såsom nu sker. Jag beklagar att man inte kunnat biträda vår motion på den punkten och ge den meningen till känna, som jag tycker är ytterst välmotiverad.

Så är det emellertid – som framgår av talarlistan skall jag fatta mig kort i dag – en fråga som det knyts ett särskilt intresse kring i år, och det är frågan om luftförsvaret och vilken roll det skall få i den framtida försvarsorganisationen. Vi är alla medvetna om att när vi diskuterar flygplan och luftförvar är det mycket stora pengar det rör sig om. Vi är vana vid att en mycket stor del av det svenska försvarsanslaget gått åt för att vi skulle kunna producera egna krigsflygplan här i landet och åtminstone nödortfögt utrusta dem med vapen.

Jag vill inte vara oartig mot försvarsministern, men jag måste ändå säga att han har en viss benägenhet att finna ständigt nya och kontroversiella lösningar just när det gäller flygplansfrågor. Med stor iver gick han in för att utrusta luftförsvaret med ett lätt skol- och attackplan, B3LA, med de mycket begränsade uppgifter som ett sådant plan kunde fylla. Kostnaderna visade sig emellertid bli så stora att sedan man hade lagt ned hundratals miljoner på projektet fick hela tanken skrinläggas.

Nu inbjudes riksdagen att ta ställning till ett nytt projekt, och jag vill gärna säga att ur vissa synpunkter är det förslag som nu föreligger intressantare. Det tänkta planet skulle ju liksom föregångarna från Tunnan fram till Viggen kunna få en mycket allsidig användning. Vi har tidigare fått lov att hantera de här frågorna med beaktande av att Sverige är ett litet land. Av det skälet har vi så att säga försökt ställa väldigt långtgående krav om användandet på de plan som tillverkats.

De mest ivriga flygentusiasterna tror att vi nu skall kunna få fram ett flygplan, JAS, som fixt och färdigt och utan några större förändringar skall kunna fylla alla uppgifter – jakt, attack och spaning. Det intressanta är att ett sådant plan såvitt jag kan förstå inte existerar i något land, kanske inte ens på ritbordet. Men här i Sverige har vi den föreställningen att vi skulle kunna producera ett plan som verkligen var så utformat att det kunde klara alla de här uppgifterna.

Nu skulle riksdagen, om jag har förstått rätt, inbjudas att ge ett klart

besked om att det är ett sådant här plan vi vill ha om ett par år när det blir aktuellt, och vi skulle anvisa 200 miljoner som under de närmaste två åren får förbrukas för att studera och, åtminstone delvis, utveckla ett sådant plan.

För att det inte skall bli något missförstånd i den här frågan vill jag gärna säga att vi socialdemokrater inte har någonting emot flygplan och absolut inte har någonting att erinra mot att de tillverkas inom landet. Frågan är bara hur det skall bli möjligt att inom de försvarsramar som vi kan tänka oss utveckla och producera ett sådant plan till rimliga kostnader. Landets ekonomi är sannerligen svag, och den kommer icke att förbättras under de närmaste två åren, tills vi då har att ta slutlig ställning till frågan.

Så sent som i fjol uttalade sig en klar majoritet i riksdagen för att man icke skulle fatta något beslut i flygplansfrågan förrän försvarskommittén var färdig med sitt arbete. Därför tycker jag att det är olyckligt att försvarsmministern nu lägger fram en proposition i saken. Den är oklart utformad och inte så precis och konkret som den första kommunique jag såg, för då var det klart att regeringen hade beslutat att det skulle bli ett sådant här plan om två år och att vi nu skulle ta ett principbeslut. Sedan jag har läst utläggningarna i propositionen är jag litet mer tveksam om huruvida man kan säga att ett riksdagsbeslut blir bindande. Vi har naturligtvis varje budgetår möjligheter att behandla dessa frågor. Ur den synpunkten är beslutet kanske inte i realiteten så starkt bindande som man möjligen i förstone har föreställt sig.

Men vi menar som sagt att vi skall vidhålla det beslut som vi fattade i fjol. Det var ett riktigt beslut, som innebär att vi har respekt för den kommitté som tillsatts och som skall studera de här frågorna. Den bör ha möjlighet att fritt välja och föreslå de alternativ som passar för uppbyggnad av försvaret. Den skall inte ha pressen på sig att till varje pris räkna med att ett sådant flygplan som det här gäller skall finnas med i organisationen. Det är inte alldeles säkert att det är möjligt att åstadkomma ett sådant.

Vi socialdemokrater är helt överens i vår bedömning att det inte är lyckligt att just nu fatta beslut om ett plan av detta slag. Vi har ingenting emot att det görs studier och att sådana studier också kan gälla denna plantyp. Men man måste vara mer allmänt inriktad på att se hur vi skall lösa luftförsvarets problem i framtiden. Detta vill vi gärna ha besked om. Vi har inte i pengar kunnat precisera vad det får kosta, utan vi anser att det bör ankomma på de ansvariga myndigheterna att ge en anvisning på den punkten.

Vi vill således inte köpa grisen i säcken. Men vi menar att det, med betydligt måttligare penninginsatser än det här är fråga om, skulle vara möjligt att driva ett fortsatt utredningsarbete.

Låt mig till sist säga att vi i hög grad uppskattar att utskottet åtminstone på en punkt har kunnat vinna samförstånd. De undersökningar och penetringar som skall göras i den här frågan skall läggas upp på ett sådant sätt att hela den svenska försvarsindustrin – dvs. de företag som är berörda – verkligen har en chans att komma med, så att det inte blir en alltför ensidig uppläggning. Utskottet har tillmötesgått oss på den punkten med en skrivning som jag anser vara tillfredsställande och som innebär att studierna

får det breda underlag som jag här har talat om.

Herr talman! Om jag skall hålla löftet att tala kort får jag sluta med detta. Jag ber att få yrka bifall till samtliga de reservationer som fogats till betänkandet nr 13 av mig och mina sex utskottskamrater och som avser en rad olika områden.

OSWALD SÖDEROVIK (vpk):

Herr talman! För några dagar sedan diskuterade vi nedrustningsfrågor här i kammaren. Det blev mest en debatt om kärnvapenspridningen och möjligheterna till kontroll av den och inte så mycket om nedrustningsfrågor i allmänhet. Men det torde inte vara någon överdrift att påstå att alla var medvetna om att vi nu är inne i en fas av ökade internationella spänningar och rustningar.

I dag skall vi diskutera den svenska försvarspolitiken, och det är ju en självklarhet att den frågan hänger ihop med den debatt vi förde förra veckan. Det ges också, såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet, uttryck för en ökad oro inför det internationella läget. Det är en beskrivning som jag och mitt parti i stort sett kan instämma i. Spänningarna i världen ökar, och rustningarna ökar. Ökningen – kvantitativt och framför allt kvalitativt – av kärnvapenarsenalerna i Europa har medfört försämrade relationer mellan Sovjet och USA. Händelserna i Iran, Sovjets inmarsch i Afghanistan och USA:s uppenbara agerande bakom kulisserna i båda fallen har inte förbättrat situationen.

I motsats till vad som sägs i propositionen och försvarsutskottets betänkande anser vpk emellertid att det som hänt under 1979 inte är något nytt och ännu mindre något oväntat. Efter nederlaget i Vietnamkriget och förlusten av kontrollen över Indokina har det blivit ännu viktigare för USA att öka sitt inflytande i andra delar av världen, också i Europa. Revolutionerna i Etiopien och Iran har inneburit att två pålitliga, reaktionära allierade har gått förlorade för USA. Detta måste repareras genom ökat inflytande i andra stater i området, t. ex. Oman, Pakistan och Afghanistan. USA är i desperat behov av oljeleveranserna från området kring Persiska viken och är berett att offra miljarder dollar för att säkerställa dem. Därför ökar man nu återigen försvarsbudgeten i USA, därför satsar man på förnyad upprustning av sina kärnvapen i Europa och därför ökar man också sin beredskap i det nordiska området genom uppseendeväckande förändringar av insatsberedskapen i Norge.

Som vanligt under hela efterkrigstiden är det USA som tar initiativen till förnyad kapprustning. Man tar ledningen i upptrappningen, ivrigt påhejad av den egna rustningsindustrin och gynnad av en presidentvalskampanj, där hökar av alla slag dominerar debatten. Sovjet svarar på utmaningen och ökar också sina rustningar. Men det förtjänar att påpekas än en gång – som Eva Hjelmström gjorde i nedrustningsdebatten förra veckan – att det *alltid* är USA som har legat först i upptrappningen. Det är USA som har utvecklat och infört de nya och allt förskräckligare vapensystemen, och det är USA som tillåter de ekonomiska intressena inom sin egen rustningsindustri att i

många fall styra utvecklingen.

Nu skall vi, herr talman, dra slutsatserna av denna utveckling för vår egen del. Det är lätt att också här instämma i de allmänna värderingar som regeringen och försvarsutskottet uttrycker. Vi skall föra en konsekvent neutralitetspolitik och bidra, efter måttet av vår förmåga, till kampen för fred och mot upprustning i världen. Vi skall också, konsekvent och efter eget bedömande, vidmakthålla och utveckla ett efter våra förhållanden starkt totalförsvar. Det är *ett* av de bidrag som Sverige kan ge för att öka stabiliteten i det nordiska området. Ett sådant försvar måste planeras och byggas upp långsiktigt. Vi måste väga de resurser som vi har mot det resultat som dessa resurser kan förväntas ge på alla plan.

Det är en fördel, såväl när det gäller försvaret som när det gäller andra områden, att planeringen inte påverkas av kortsiktiga bedömningar. Men långsiktigheten i perspektivet får inte medföra förstelning och fasthållande vid dogmer som har fastslagits under tidigare perioder – då motverkar den sitt syfte och åstadkommer lösningar i system och organisation, som bidrar till försvagning och belastning i stället för smidighet och anpassning. Vpk anser att den nuvarande försvarsorganisationen och försvarsplaneringen har hamnat i detta läge. Det är en uppfattning som vi delar med många andra som är intresserade av försvaret och försvarsdebatten i det här landet.

Den nuvarande försvarsorganisationen byggdes upp under 1950-talet och torde ha varit starkast i relation till omvärlden i slutet av det artiondet. Därefter har den alltmera urholkats av den ekonomiska och tekniska utvecklingen. Sverige har inte haft vare sig ekonomiska eller tekniska resurser att hålla den vid liv. Försvarsorganisationen har alltmer blivit något av en koloss på lerfötter. Men det har inte medfört det nödvändiga omtänkande och omprövande som borde ha varit självklart. Till en del kan det bero på att så många svenska medborgare tycker att försvaret är något som inte angår dem, något som generalerna kan syssla med – som man brukar uttrycka saken. Det är en farlig inställning, som alla oavsett politisk uppfattning bör motarbeta. Den hänger delvis ihop med att försvarsintresset ofta har likställts med viljan att öka försvarsanslagen och försvarsinformation genom militär propaganda. De uppfattningarna har inte saknat grund, och det är till stor del militärernas eget fel. Vi har inte längre råd att se så ytligt på denna fråga. Försvaret är *inte* en militär angelägenhet! Det angår alla och rör hela samhällsorganisationen. Hans Petersson i Hallstahammar och Eva Hjelmström kommer senare att ta upp frågor som gäller det ekonomiska försvaret och civilförsvaret, och jag skall här uppehålla mig vid det militära försvaret.

Vpk har under en följd av år krävt förändringar av det svenska totalförsvaret. Utvecklingen har visat att de omfördelningar från militär till civil sektor som partiet förespråkade blir alltmera oundvikliga. Även de förändringar inom den militära sektorn som vpk föreslagit – mindre satsningar på stora, komplicerade system och enheter, och större resurser på basplanet, med mindre och lätttrörliga förband utrustade med moderna vapen för försvarsstrid – ter sig, allteftersom tiden går, mer och mer

realistiska. Det kommer fortfarande att kosta en hel del, men betydligt mindre än den apparat vi har i dag. Avskräckningseffekten och skyddet för den nationella självständigheten kommer inte att bli mindre.

Det är en illusion att tro, att den målsättning för det svenska militära försvaret som upprepats av alla försvarsutredningar år efter år, har någon förankring i verkligheten. Jag tänker då på satsen att det svenska försvaret "i det längsta skall hindra angriparen från att få fast fot på svensk mark". Det är en målsättning som vi med det snaraste bör uppge. Den dag någon av stormakterna, och det är ju bara dem vi räknar med, bestämmer sig för att ta kontroll över svenskt territorium, finns de också inne i landet och på flera platser samtidigt. Om vi skall sätta oss till motvärn, som alla anser, är det då vi får ta upp strid, och den organisation vi bygger upp måste anpassas till dessa enkla fakta. Vi kan aldrig "skydda" svenskt territorium eller räkna med att förhindra att striderna förs inne i Sverige. Avskräckningen och neutralitetsskyddet måste ligga i att en angripare vet att det överallt finns en välutvecklad och snabbt beredd försvarsorganisation. Han avskräcks inte av några hundratal flygplan eller fasta befästningar vid vissa gränsområden och kuster. Det är alltför lätt att eliminera och kringgå sådant.

Det har talats mycket om angreppsfall och förmåga att slå tillbaka en eller två samtidiga storinvasioner, och vår nuvarande organisation är ju uppbyggd efter de förutsättningarna. Men det är mycket mera realistiskt att räkna med helt andra förlopp. Om vi blir utsatta för anfall är det en sak som vi alltid kan vara säkra på: Motståndaren kommer aldrig att bete sig på det sätt som vi har förberett oss på och räknat med. Alva Myrdal har i debatten framfört åsikten att vi till att börja med kommer att utsättas för hot och utpressning. Jag anser att det är en realistisk tankegång, även om jag inte kan instämma i de slutsatser som hon drar av det.

En tänkbar utveckling kunde vara följande:

I en första fas riktar man angrepp mot oss med medeldistansrobotar. De kan avfyra från Baltikum, andra delar av Östeuropa, Västtyskland, andra delar av Västeuropa och från ubåtar i Nordsjön och Norska havet. Vi vet alla att dessa vapen numera har en precision på några tiotal meter och att de effektivt kan slå sönder kommunikationer och energiförsörjning och naturligtvis också kan användas i rent terroryfte. De kan också effektivt skada våra flygbaser, så att man redan i detta skede begränsar flygvapnets möjligheter att senare ingripa. Tillgången till kryssningsrobotar underlättar ytterligare detta förfarande. Man behöver inte skicka en man, inte ett fartyg, inte ett flygplan emot oss i denna fas, men ändå åstadkomma stor förödelse och försvåra våra möjligheter till fortsatt motstånd, om vi inte förbereder oss på ett sådant alternativ. Det behöver inte heller röra sig om kärnladdningar – det räcker mer än väl med de effektiva "vanliga" laddningar som finns.

Jag skulle nu vilja fråga försvarsministern som den högste ansvarige i de här frågorna: Vilka möjligheter har vi, i dag eller i framtiden, att sätta in motmedel mot den här typen av angrepp? Jag ställer också frågan till övriga partiers representanter i den här debatten.

I den andra fasen kan man gå in för att slå ut våra fjärrstridsförband, flyg

och ubåtar. Det gör man genom att sätta in flygangrepp och marina angrepp, i kombination med fortsatt robotbekämpning. Vi kan inte ersätta våra flygplan eller ubåtar, och efter några dagar kommer vi inte att ha många kvar. Inte heller i denna fas har någon massiv invasion varit behövlig, men mycket av våra försvarsmöjligheter, med den nuvarande organisationsprincipen, är krossade.

I den tredje fasen kommer man – om vi inte ger upp i det läget – att sända trupp emot oss. Vad har vi då för möjligheter kvar? Vi är inte tillräckligt förberedda för en sådan situation. Det talas i propositionen och i utskottsbetänkandet om våra pansarbrigader. Var finns de? Vi avslöjar säkert inga militära hemligheter genom att konstatera att de finns i Skåne och i Mellansverige. Följaktligen undviker en angripare att slå till där. Det talas om omgruppering och snabba kraftsamlingar. Hur lång tid tar det att omgruppera en pansarbrigad, eller för den delen en infanteribrigad? Det tar många, många timmar vid fredsövningar, och i det här läget tar det dygn, om det alls går att genomföra. Vi kommer inte att få någon användning för våra pansarbrigader, eftersom de kommer att vara kringrända redan från början. Slutsatsen av detta blir då: Om det verkliga motståndet kan tas upp av oss först i fas tre, varför då inte från början inrikta ansträngningarna på att bygga upp ett så starkt och trovärdigt totalförsvar som möjligt för det alternativet?

Det är bl. a. mot den här bakgrunden vi i vpk har gått emot fortsatta satsningar på flyg- och stridsvagnsvapen. Jag skall fortsättningsvis uppehålla mig vid flygplansfrågan.

Regeringen föreslår och utskottet tillstyrker ett anslag på 200 milj. kr. för den närmaste tvåårsperioden för utveckling av ett nytt flygplan. JAS. Vad ligger bakom det, och vad är det inledningen till? Det handlar inte längre om olika varianter av mindre plan – B31A, A 38, SK 2, Åslingen eller vad alla kombinationer kallats för de senaste åren. Här handlar det om en ersättning för Viggensystemet på 1990-talet, och det är någonting helt annat. Jag vill rikta en enträgen varning till riksdagen och till den svenska allmänheten: Gå inte på en ny Viggenaffär igen utan att noggrant kräva redovisning och insyn! Vad försvarsministern och regeringen nu vill dra in Sverige i är något som är mycket större, dyrare och mer beroende av utlandet än vad Viggen någonsin varit. Ty vad är JAS? Om det samarbete som nu planeras med olika NATO-stater kommer till stånd, så kommer JAS att bli Europas kanske mest avancerade reoplan, och kostnaderna kommer att vida överstiga kostnaderna för Viggen. Planet skall, om det byggs, tillverkas av de dyraste nya kompositmaterialen och förses med en elektronik som kommer att ge ett styckepris per plan på säkert mer än 100 milj. kr.

Försvarsministerns skrivningar i propositionen förskräcker. Han utlovar att han skall ta de behövliga utländska kontakterna. Och det har han gjort. Verksamheten inom departementet och flygmaterielverket har varit livlig. Det finns i realiteten inte så många tänkbara europeiska medproducenter. De som skulle kunna komma i fråga är engelska BAC, franska Dassault, AIR-Italia och tyska Messerschmitt-Bölkow-Blohm GmbH (MBB). Det är

den sistnämnda firman som utvecklar det i propositionen nämnda TKF 90 – Taktisches Kampfflugzeug.

Om det nu beviljas pengar, så som regeringen vill, finns det inte det ringaste hinder för att Sverige påbörjar ett samarbete med västtyska MBB. Vad är det för ett företag? Försvarsministern säger i propositionen att europeiskt vapensamarbete har lett till en allt bättre förmåga att hantera och förebygga uppkommande problem. Försvarsministern talar mot bättre vetande. Det finns underlag, t. ex. studien Militärindustriellt samarbete i Västeuropa av Björn Hagelin, doktorand på FOA, som visar att regeringarna i de flesta fall tycks ha mist kontrollen, helt eller delvis, över vapenprojekten i fråga. Det bästa – eller rättare sagt det värsta – exemplet är just det av försvarsministern åberopade projektet MRCA, Tornado, där just MBB är involverat tillsammans med italienska och engelska företag. Det är i realiteten MBB som styr projektet, och huvudkontoret för det trilaterala samarbetet är också förlagt till München. Tornado är ett projekt som totalt har mist sina ursprungliga propositioner. Dess kostnader har stigit så till den milda grad att det av förbundskansler Schmidt har döpts till "det dyraste vapenprojektet sedan Kristi födelse".

Herr talman! Det är sådana affärer som den moderate försvarsministern och den borgerliga regeringen vill dra in Sverige i. Men ett eventuellt samarbete med Västtyskland och de andra NATO-staterna rymmer mer än så. Just nu tar planerna för de kommande stora vapensamarbetena i Europa form. De förutsätter en mycket långtgående integration mellan EG-länderna och medför – framför allt från västtyskt håll – krav på en obegränsad vapenexport. Västtyskland är på väg att bli en av världens största vapenexportörer, och man exporterar utan urskillning. Vapenproduktionen och exporten skall bli den ekonomiska medicinen mot de kriser som Västeuropa genomlider. De västeuropeiska vapenfabrikanternas aktier stiger just nu snabbare än guldpriset.

Vilka bindningar kan Sverige komma att hamna i och vilka krav kan komma att ställas på oss om vi dras in i samarbeten av det här slaget? Jag förstår att moderaterna gnuggar händerna vid tanken på vilka möjligheter som öppnar sig till samarbete med NATO och de stora företagen inom EG. Men vad säger centern och folkpartiet? Jag vill fråga er: Är ni beredda att med öppna ögon låta Sverige bindas upp i samarbeten av det här slaget? Säg i så fall ifrån nu, så vi vet var vi står när det gäller Sveriges alliansfria ställning och eventuella neutralitet! De som vill slå vakt om den säger nej till de samarbetsavtal i fråga om flygplansproduktion och andra vapentillverkningar som nu försåtligt smygs på oss med begäran om utvecklingsanslag. Socialdemokraternas skeptiska inställning till frågan, såsom den har redovisats här av Eric Holmqvist, är välgörande. Det är att hoppas att deras kritiska synpunkter kommer att skärpas ytterligare.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till motionerna 483 och 1952.

## Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

### Försvarspolitiken

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitiken*

PER PETERSSON (m):

Herr talman! Riksdagens långsiktiga försvarsbeslut har länge förutsatt att förhållandet mellan supermakterna präglas mera av avspänning än av latent intrissemotsättningar dem emellan. Den sovjetiska inmarschen i Afghanistan har brutit denna förväntade utveckling. Detta har förstärkts av USA:s och praktiskt taget hela den icke sovjetkommunistiska världens reaktion mot Sovjets handlande.

Årets utskottsbehandling av försvarsanslagen har ägt rum i ett läge då utvecklingen i världen ger ökad anledning till oro. Utskottets skrivning om säkerhetspolitiken är enhällig, vilket jag personligen är mycket glad över, och utskottet konstaterar i samband med behandlingen av vårt lands säkerhets- och försvarspolitik att förhållandet mellan supermakterna har försämrats gradvis under år 1979. En påtaglig skärpning av motsättningarna mellan supermakterna har inträffat genom Sovjetunionens invasion i Afghanistan. Mycket talar för att en ny trend har inletts i fråga om förhållandet mellan världens supermakter och att den storpolitiska utvecklingen ställer ökade krav på den svenska säkerhetspolitiken. Visst skall vi fortsätta att efter vår förmåga bidra till arbetet för fred och mot upprustning i världen, men vi måste också inse att vi är en liten nation som inte vill hota och som inte heller anses hota något annat land. Vi är, med en bild, en liten duva bland världens länder. Sanningen kan sägas med ett känt citat: Man kommer inte åt hökarna genom att vingklippa duvorna.

Fortsatt fred med frihet för Sveriges folk är ett grundläggande mål för vår säkerhetspolitik. Konsekvent och efter eget val skall vi vidareutveckla ett efter våra förhållanden starkt totalförsvar. Uppgiften att förmå andra länder att avhålla sig från hot och angrepp men också uppgiften att om så fordras med vapen freda hela vårt land måste vara styrande för totalförsvarets utveckling.

Ett starkt försvar är därtill en stabiliserande faktor i fredstid i Norden. Verkligheten är den att nedrustning i Sverige medför en ökning av stormaktsintresset och risk för större spänning på och kring Skandinavien.

Herr talman! I propositionen anför försvarsministern vad ÖB i årsredovisningen för budgetåret 1978/79 sagt om 1977 års femårsbeslut avseende försvaret. Försvarsbeslutet kan inte i sin helhet genomföras under perioden inom den ekonomiska ram som angavs i beslutet. Särskilt repetitionsutbildning och materialanskaffning har drabbats hårt. Det står nu helt klart att försvarsbeslutet i flera avseenden innebar en överinteckning i förhållande till tilldelade ekonomiska resurser.

1977 års femårsbeslut grundades på ståndpunkter som tagits av 1974 års försvarsutredning. Vid avlämnandet av huvudbetänkandet Säkerhetspolitik och försvarspolitik avgavs ett särskilt yttrande av representanterna för de tre borgerliga partierna. I detta yttrande togs det ett klart ställningstagande för att de handlingsvägar, kallade 4 och 5 enligt ÖB 75, vilka som förutsättning hade en bromsning av kvalitetsutvecklingen av omvärldens stridskrafter ej borde bli föremål för fortsatta studier, enär ett militärt försvar uppbyggt på

dessas förhoppningar skulle innebära ett för stort säkerhetspolitiskt risktagande.

De borgerliga trodde inte på en begränsad kvalitetsutveckling av omvärldens stridskrafter. Enligt vår åsikt borde grunden för det militära försvarets utformning svara mot en mera realistisk bedömning av den säkerhetspolitiska utvecklingen, det som i ÖB 75 kallades handlingsväg 3. Vid den fortsatta programplaneringen blev denna nivå benämnd alternativ B. Detta alternativ blev också utredningens huvudförslag beträffande det militära försvarets fortsatta utveckling. Senare blev det också regeringsförslag och år 1977 riksdagsbeslut. Det är detta riksdagens femårsbeslut som enligt årets budgetproposition beräknas kosta ca 13 700 milj. kr. på basis av prisläget i februari 1979.

Herr talman! I nuläget vet vi två saker. Förhoppningen om en minskning av motsättningarna mellan stormakterna, som var rätt allmän år 1977, har fått en allvarig knäck efter Sovjets inmarsch i Afghanistan, som snabbt har försämrat förhållandet mellan stormakterna liksom också den internationella säkerhetspolitiska stabiliteten. Risker för spridning av konflikten i och omkring Afghanistan bör inte underskattas. Norden har ett utsatt läge, och konflikter i en annan världsdel kan snabbt sprida sig till Sveriges närhet. Det säkerhetspolitiska läget måste bedömas vara allvarigare nu än vad som kunde förutses 1977. Dessutom vet vi att kostnadsutvecklingen sedan år 1977 har medfört att det militära försvaret ej nått den styrka som vi avsåg med 1977 års försvarsbeslut. Det säkerhetspolitiska risktagandet har alltså blivit större än de risker riksdagen ville ta vid femårsbeslutet 1977.

Jag beklagar att utvecklingen i världen och överinteckningar i förhållande till tilldelade resurser medför denna ökning av risktagandet för svensk del.

Trots denna utveckling vill socialdemokraterna ytterligare minska försvarets resurser kommande budgetår med ca 500 milj. kr. Trots det skärpta världsläget och trots vetskapen om att försvarets styrka blivit lägre än som avsågs genom femårsbeslutet vill alltså socialdemokraterna ytterligare minska försvarets styrka. Försvarsutskottets värderade vice ordförande underlät att beröra detta i sitt inledande anförande. Det finns heller inga utredningar om hur den här minskningen med belopp i storleksordningen 500 milj. kr. skall ske, varken i närtid eller på längre sikt. Det är ett förunderligt lättsinne av riksdagens största parti i fråga om svensk säkerhetspolitik och svenskt försvar. Klart är att 500 milj. kr. motsvarar kostnaden för ca 5 000 personer som arbetar inom försvaret eller i verksamhet som arbetar att försvaret.

Vänsterpartiet kommunisterna vill enligt sin partimotion 483 sänka försvarsutgifterna kommande år med 2 100 milj. kr. Oswald Söderqvist erkände nyss från talarstolen att vi nu har ett skärpt världsläge, men när ypk yrkar på minskade anslag till försvaret, då bortser man tydligen helt från världsläget, från gjorda kontraktsbundna materielbeställningar och från den anställningstrygghet som lovats försvarets folk, vari även ingår löneökningar motsvarande dem som andra statsanställda får. Vpk:s motion är en ren

demonstration utan förankring i verkligheten. Försvarsutskottet har också enhälligt yrkat avslag på vpk-motionen.

Herr talman! Försvarsutskottet har ägnat mycken tid åt proposition 117, som främst avhandlar materielfrågor. Utskottet godtar planeringen att fyra pansarbrigader samt pansarförbanden i Övre Norrlands militärområde och på Gotland behålls liksom att handlingsfrihet bevaras avseende den framtida pansarorganisationen i östra Mellansverige.

Utskottet biträder även förslaget i fråga om utveckling av ett nytt ubåtssystem, A 17, liksom anskaffning av sjörobotar med medellång räckvidd. Vi tillstyrker också att den tredje delserien av Jaktviggen beställs under kommande budgetår.

I proposition 117 behandlas även frågan om den framtida flygplansanskaffningen. Regeringen anser att flygplansanskaffningen bör inriktas mot en enhetsplattform, JAS. I motion 1951 uttalar socialdemokraterna att arbetet med en enhetsplattform bör läggas ut så att man bidrar till ett väsentligt större mått av samarbete och samverkan mellan berörda svenska industrier hitills och att siktet bör vara inställt på att nyttja de samlade erfarenheterna inom svensk flygplansindustri vid arbete med JAS-projektet.

Utskottet har funnit att motionens förslag sammanfaller med regeringens avsikter, och utskottet tillstyrker således enhälligt att arbetet under de två närmaste budgetåren planeras och genomförs så att man främjar samverkan och samarbete mellan berörda svenska industrier liksom mellan industrierna och myndigheterna. Skillnaden mellan regeringspartierna och socialdemokraterna ligger främst i storleken på de medel som anslås till flygplansstudier. Om det över huvud taget skall vara möjligt att redan om två år ha ett fullgott beslutsunderlag, så att ett svenskutvecklat flygplan skall kunna vägas mot köp från utlandet, måste omfattande och välplanerade studier ske. Den av regeringen föreslagna ramen på upp till 200 milj. kr., var till kommer en lika stor summa från berörda industriföretag, är enligt min mening en utgift som vi måste ta om vi skall kunna räkna med att svensk flygindustri, såväl militär som civil, skall kunna fortleva.

Eric Holmqvist påpekade också i sitt anförande att när det gäller flygplansprojekt är det mycket stora belopp det är fråga om, så det måste finnas resurser om man vill göra studier som leder till resultat. Det måste också vara en klar målinriktning på de studierna. Därför anser jag att socialdemokraternas förslag, som innebär en bredare utredning men med mindre resurser, i praktiken betyder ett beslut om nedläggning nu av utvecklande svensk flygindustri. Förslaget är också ett fullföljande av socialdemokraternas nedläggningslinje från förra årets försvarsdebatt, då socialdemokraternas talesman bl. a. sade att deras skrivning var glasklar. De sade nej till en mera omfattande utveckling av inhemska flygplan.

Herr talman! Enligt min mening kommer det att under överskådlig tid finnas behov av tidsenligt flyg inom ett välbalanserat svenskt totalförsvar. Vårt flygvapen har ett mycket gott internationellt anseende. Det är en viktig del i försvarets krigsavhållande förmåga. De erfarenheter vi har haft under

tiden efter andra världskriget visar också entydigt att svensk industri - trots kortare serier - har kunnat utveckla och producera flygplan med god kvalitet till kostnader som är väl jämförbara med vad utländska flygplansfabrikanter kan erbjuda. Samtidigt har vi fått plan avpassade till våra förhållanden, till våra bassystem. Ur neutralitetssynpunkt har svensk tillverkning inneburit ett ytterligare mervärde. Svensk flygindustri håller nu på att omstruktureras till ökad andel civil flygproduktion. Alla utredningar visar att flygindustrin måste kunna räkna med att ha en viss del militära beställningar för att kunna få internationell konkurrenskraft på den civila flygplansmarknaden.

Jag räknar med att den av oss föreslagna satsningen på flygplansstudier dels skall ge oss svensktillverkade plan av den kvalitet svenskt försvar behöver, dels möjliggöra svensk flygindustris fortlevnad men med ökad inriktning på civil produktion.

Herr talman! Så något om civilförsvarsanslagen och om anslag till det ekonomiska försvaret. Även på detta område föreligger socialdemokratiska reservationer.

På det ekonomiska försvarets område finns tyvärr i nuläget inom vissa sektorer obalans mellan önskvärd försörjningsheredskap och resurser för att uppnå ett gott försörjningsläge. Många viktiga importvaror, t. ex. olja, har snabbt ökat i pris. Det här blivit dyrare att ha erforderliga beredskapslager. Utvecklingen inom näringslivet har därtill medfört ökade krav på beredskapsåtgärder. Självfallet är denna bristande balans mellan mål och medel uppmärksammat, både av regeringen och av den arbetande parlamentariska försvarskommittén. En viktig del av arbetet inför försvarsbeslutet rörande nästa femårsperiod, som skall fattas 1982, är att väga de olika totalförsvarsgrenarnas uppgifter och resursbehov mot varandra. Det är min förhoppning att alla partier är beredda att till totalförsvaret avdela erforderliga resurser. Både kommittén och senare riksdagen har då större möjligheter att samlas kring ett krigsavhållande totalförsvar. Enligt min mening prövar försvarskommittén de frågor socialdemokraterna aktualiserat i reservation 1 utan särskilt påpekande från riksdagen.

I fråga om civilförsvaret vill socialdemokraterna öka anslagen med 7 milj. kr., dvs. till samma belopp som civilförsvarsstyrelsen yrkat. Under den hårda budgetprövningen strök regeringen de anslag om drygt 7 miljoner som avsetts för byggnationer vid civilförsvarsskolan i Rosersberg. Dessa arbeten har skjutits upp till en senare tidpunkt. Försvarsutskottets majoritet godtar den tillfälliga minskningen av utgiftsramen för civilförsvaret men förutsätter att de 7 miljonerna senare återförs till ramen med prisuppräknat belopp. Socialdemokraterna är i det ovanliga läget att de till civilförsvarsverksamhet för kommande budgetår yrkar på ett belopp som är väsentligt större än vad som krävts av den ansvariga myndigheten, civilförsvarsstyrelsen, enär socialdemokraterna inte motsatt sig uppskjutandet av byggnationerna i Rosersberg.

En annan socialdemokratisk reservation berör tidpunkten för nedläggning av en anläggning i Katrineholm. Regeringen vill redan kommande år påbörja en gradvis avveckling av verksamheten vid den provisoriska civilförsvarsan-

läggningen i Katrineholm. För innevarande programperiod planerar civilförsvarsstyrelsen årlig grundutbildning och övningsverksamhet, som inryms i civilförsvarets fasta anläggningar i Rosersberg, Revingeby och Sandö. Där har man nu överkapacitet. Civilförsvarsstyrelsen har beräknat merkostnaden för att – som socialdemokraterna föreslår – avveckla Katrineholmsanläggningen två år senare till 8 milj. kr., dvs. för ytterligare 16 000 elevdagars angelägen civilförvarsutbildning.

Riksdagen har tidigare fattat principbeslut om ny utbildnings- och förrådsanläggning för Västsverige. Den skall lokaliseras till Skövde. Fullt utbyggd beräknas den anläggningen kosta över 70 milj. kr. Att i nuläget även sikta på en nybyggnad i Katrineholm i liknande kostnadsklass anser utskottet olämpligt.

Tyvärr, men helt naturligt, uppstår problem för berörd personal – ett 30-tal personer – när avvecklingen i Katrineholm sker, detta oavsett om avvecklingen sker med början år 1980/81 eller två år senare. Dessa problem för personalen bör minskas så långt det är möjligt. En god planering av förråds- och övningsverksamheten i regionen kan bidra till att göra avvecklingen mjukare för de anställda.

Socialdemokraterna har också, liksom kommunisterna, motionerat om mera statliga resurser till skyddsrumshyggande. Regeringen har föreslagit en ökning av bemyndigandet för skyddsrumshyggande från 199 milj. kr. till 250 milj. kr. Socialdemokraterna framhåller i sin reservation 11 att fastställda skyddsrumspaner bör följas och att regeringen vid behov bör återkomma till riksdagen med förslag om ökade statliga resurser. Såväl utskottsmajoriteten som socialdemokraterna är medvetna om att den beräknade kostnaden per skyddsrumspaner har ökat från ca 500 kr. till ca 1 500 kr. Med samma planer som tidigare är det mycket drastiska resurshöjningar som behövs för att fylla planerna. Jag anser det riktigt att, som regeringen föreslår, skyddsrumspanerredningen får pröva frågan och avge förslag till angelägenhetsgradering samt att försvarskommittén bör pröva den mera långsiktiga resursfördelningen.

Övriga socialdemokratiska reservationer till det här betänkandet kommer att beröras av andra representanter i försvarsutskottet.

Till sist, herr talman, vill jag säga: Det finns en stark vilja bland Sveriges folk att leva i fred under frihet. De flesta vill också att vi skall fortsätta att driva vår neutralitetspolitik. Personligen hoppas och tror jag att det finns en stark vilja hos flertalet av Sveriges folk att göra de små uppoffringar som fordras för att vi skall kunna trygga vår framtida självständighet och vår fred. Bl. a. den ökade anslutningen till våra väl arbetande frivilliga försvarsorganisationer tyder på detta.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till försvarsutskottets hemställan i betänkandena 13 och 14, utom i de delar som motsvaras av reservation 4 vid betänkande 13, där jag ansluter mig till reservationen.

ERIC HOLMQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att Oswald Söderqvist och Per Petersson i ett avseende var samstämda. Båda ansåg nämligen att det svenska försvaret var otillräckligt och – detta gäller kanske inte herr Petersson – inte kan klara sina uppgifter. Med hänsyn till hur vpk vanligtvis hanterar försvarsfrågorna var det mycket intressant att lyssna till Oswald Söderqvist, som gick igenom de olika delarna av vårt försvar och kom fram till att det var väldigt klenst ställt på det ena området efter det andra: det skulle över huvud taget inte finnas några förutsättningar att bjuda motstånd. På den här punkten tycker jag att det finns viss anledning att tänka sig för innan man säger att det svenska försvaret inte är värt någonting och att vi inte kan åstadkomma någonting med det.

Det finns de som föreställer sig att ett krig riktat mot Sverige kommer att bli någonting alldeles speciellt, någonting som vi hittills aldrig har sett någonstans i världen. Man säger att den tiden är förbi då vi far se förband av traditionellt slag vara med i krigföringen: nu kommer kriget att ske med nya, fruktansvärda vapen. Men vi ser ändå dagligen i TV och våra tidningar hur man på olika håll trots allt fortsätter att använda de gamla traditionella stridsmedlen. Jag vill därför gärna säga, att vi inte skall ha för bråttom att döma ut det vi har – det tycker jag är viktigt.

Sedan kan man ha olika meningar om de olika komponenterna i det här sammanhanget. Men inte kan det vara så att den som vill ha en nivå som ligger 1 å 2 % lägre än vad regeringen föreslagit är fullständigt ansvarslös, medan den som vill ha en något högre nivå skulle representera ansvaret. Det kan inte vara rimligt att diskutera på det sättet.

Under de senaste tio åren har vi årligen använt 4.1 eller 4.2 % av bruttonationalprodukten till försvaret. Under tio år har vi således legat på ungefär samma nivå. Då anser jag sannerligen att det inte finns så stor anledning att vara kritisk. Jag tror att vi kan anse att det svenska försvaret är väl avvägt med hänsyn till de uppgifter som det kan komma att ställas inför.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Utskottets ordförande, Per Petersson, har som vanligt en väldigt statisk syn när det gäller försvarsfrågan. Det finns ingen tillstymmelse till nytänkande eller något som helst försök till bedömningar av det helt annorlunda och nya läge som vi befinner oss i.

För Per Petersson gäller fortfarande år 1980 – så som det förmodligen gällde redan 1950 – att ökade anslag till det militära försvaret automatiskt leder till en ökad säkerhet för Sverige som nation. Det är ett axiom som han tydligen under hela sin politikertid burit med sig och som han aldrig kan släppa. Men det är faktiskt inte på det sättet, Per Petersson. Vi har i våra motioner påvisat och jag har i ett ganska långt anförande här pekat på att den svenska försvarsorganisationen undergrävs av utvecklingen i det svenska samhället. Det har vi massor av bevis för från olika myndigheter, inte minst från överstyrelsen för ekonomiskt försvar, som Hans Petersson i Hallsta-

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

hammar senare kommer att ta upp.

Jag har haft debatter med försvarsministern om energifrågan och försvarsfrågan. Dessa debatter har refererats i olika försvarstidskrifter, som mycket seriöst tagit upp den kritik jag framfört. Men av detta finns inte ett spår när Per Petersson stiger upp och talar. För honom gäller det bara att ösa på med litet mer pengar när det internationella läget skärps. Därmed blir allting frid och fröjd. Så är det inte. Oavsett om de gillar det eller inte måste de svenska politiska partierna under 1980- och 1990-talen tänka om i försvarsfrågan. Vi kommer inte att ha de ekonomiska resurserna och inte heller de tekniska resurserna för att hänga med i stormakternas rustningar. Vi måste försöka stärka samhället och totalförsvaret på ett annat plan.

Därför ligger det, Per Petersson, ingen motsättning i att man kräver nedskärningar i det militära försvaret eller omfördelningar inom totalförsvaret samtidigt som man påpekar att det internationella läget har skärpts. Tvärtom är det logiskt. Det viktigaste är att vi säkrar basen för vår självständighet som nation.

Eric Holmqvist buntade ihop mig med Per Petersson. Jag skulle kunna bunta ihop Eric Holmqvist med Per-Petersson: det går inte att köra med de gamla modellerna från 1950-talet. Vi måste tänka om, ju förr dess hellre.

PER PETERSSON (m) replik:

Herr talman! Oswald Söderqvist kan vara helt lugn – jag kommer aldrig att i försvarsfrågor bunta ihop honom och kommunisterna med Eric Holmqvist och socialdemokraterna. Skillnaderna mellan dem är alldeles för stora för att man över huvud taget skall ha någon tanke på att bunta ihop de två personerna och de två partierna.

Oswald Söderqvist undrar, på vad jag grundar mina ställningstaganden i försvarsfrågorna, och han säger att de är lika år efter år. Jag grundar dem på ett långvarigt, intresserat arbete i parlamentariska försvarsutredningar och i försvarsutskottet.

Om Oswald Söderqvist verkligen ville använda sin debattid konstruktivt, skulle han kunna försöka förklara hur man med början inom en och en halv månad skall kunna minska försvarets kostnader med 2 100 milj. kr. under ett år. Det är ren demonstrationspolitik, och jag tror att Oswald Söderqvist som själv har varit verksam inom försvaret är medveten om det.

Och så till Eric Holmqvist. Jag gjorde en återblick på de bedömningar som låg till grund för 1977 års försvarsbeslut. Jag tycker själv att det är uppenbart att världsläget har blivit betydligt sämre än vi förutsag att det skulle bli när vi fattade 1977 års beslut. Jag trodde också att vi var eniga om att försvaret inte har fått de resurser som vi då väntade oss att det skulle få. Socialdemokraterna föreslår nu minskade försvarsanslag med 500 milj. kr. under kommande budgetår utan att på något sätt redovisa hur försvarets kostnader skall minskas. Detta tycker jag är förunderligt ansvarslost av riksdagens största parti.

ERIC HOLMOVIST (s) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi har diskuterat frågan om en minskning med ungefär 500 milj. kr. De borgerliga inom utskottet ville gärna ha ett besked från kanslihuset, vad som skulle hända om det socialdemokratiska förslaget gick igenom. Jag trodde i min enfald att vi skulle få beskedet: Då tänker regeringen avgå. Men vi fick inte något sådant besked, utan vi fick faktiskt ett räkneexempel på vad man kunde länka sig ta bort. Jag medger gärna att med den konstruktion det här anslaget har, så ökar skillnaderna för varje år som går mellan det borgerliga och det socialdemokratiska förslaget. Men det gäller femårsperioder, och såvitt jag kan se finns det fortfarande förutsättningar för en anpassning till den nivå vi förordar.

Jag vill, utan att i övrigt upprepa mig, anknyta till det citat Per Petersson inledningsvis använde sig av och som jag tyckte mig ha hört förut. Jag hävdar fortfarande att vi i Sverige har tagit vår ståndpunkt. Vi har sagt att vi skall ha ett efter våra förhållanden starkt försvar. Läser man internationell statistik kommer man fram till att vi fortfarande satsar en betydande del av våra resurser på försvaret. Det är vi förmodligen beredda att göra i fortsättningen också. Då tycker jag det är fel att underkänna det rätt stora offer som vi ändå gör för det svenska totalförsvaret. Jag tror att vi kommit längre än många andra när det gäller att få med civilförsvaret och det ekonomiska försvaret i samverkan inom totalförsvaret. Jag reagerar mot att man underskattar detta.

En del människor kommer väl att säga sig, som Oswald Söderqvist gör här, att det tjänar inte så mycket till. Vi har säkert delade meningar om det. Jag är visst med på att vi skall förändra försvaret – självfallet skall vi göra det. Det har vi gjort hela tiden. Jag undrar om ni kan peka på något jämförligt land där man följt med den tekniska utvecklingen så väl som vi gjort. Vi satt nyligen i försvarsutskottet och lyssnade på en representant för ett annat område inom försvaret som skulle glädja oss med att här gällde det en helt ny produkt som man skulle använda och som man inte någon annanstans hade gett sig på. Här får vi höra samma sak om ett flygplan som vi kan konstruera, men som ingen annan lyckats med. Nog försöker vi ligga väl framme, och vi har sannerligen inte anledning att säga att vi har försummat uppgiften. Läget är visserligen mer skärpt nu, men vi har tyvärr varit med om sådana växlingar förut. Dess bättre har vi också fått uppleva att sikten framåt klarnat, och det hoppas vi skall ske nu också.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag betvivlar inte Per Peterssons goda vilja när det gäller ambitionen att ställa upp för försvaret. Men förmågan måste fattas när man inte kan inse att vi fått helt ändrade förutsättningar. Lyssna på vad överstyrelsen för ekonomiskt försvar säger om samhällsutvecklingen i Sverige! Vi återkommer till detta även längre fram i debatten. Allt som händer urholkar effektivt de resurser vi slänger ut på det militära försvaret. Lyssna till de nya rösterna i försvarsdebatten! Det framgår tydligt och klart att vi inte kan räkna med de scenerier som lagts upp för storinvasioner och

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

liknande. Vi kan inte hänga med och hålla ett stormaktsförsvar i miniatyr i Sverige. Vi måste ställa försvaret på andra fötter.

När det gäller anslagen finns det, trots det kärva ekonomiska läget, ett departement som får vad det vill ha. Man får sina kostnader reglerade enligt prisindex. Vilket annat departement får det? Jag skulle vilja fråga Per Petersson: När ni moderater går ut och kräver nedskärningar inom alla andra departements områden, när kommunerna får minskade statsanslag så att de inte på något sätt kan uppfylla sina förpliktelser gentemot medborgarna, när det överallt talas om åtstramningar, svängremmar och nedskärningspolitik, är det då inte överbudspolitik att stiga upp här i kammaren och i riksdagens försvarsutskott och kräva oförändrade anslag till försvaret, vilket medför ökningarna med miljardbelopp? När man talar om det statsfinansiella läget prutar man 7 miljoner på civillförsvaret. Vad är det för politik?

Det är ju en kraftig nedskärning vi förespråkar, något som självfallet skulle åstadkomma oerhört stora svårigheter. Men det skulle naturligtvis gå att genomföra nedskärningar, om man var tvungen. Det går att genomföra nedskärningar på andra områden i samhället med många fler miljarder än vad vi krävt på försvarsområdet. Men när det gäller försvaret är det från moderaternas utgångspunkter omöjligt att tänka sig den minsta nedskärning. Man godtar inte ens socialdemokraternas betydligt blygsammare nedskärningar.

Det är detta vi har påpekat. Den politiken kommer vi att fortsätta, och Per Petersson kommer också förr eller senare att bli tvungen att bita i det sura äpplet.

PER PETERSSON (m) replik:

Herr talman! Oswald Söderqvist vill att jag skall lyssna på generaldirektören i överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Jag förutsätter att jag har tillfälle att göra det oftare än Oswald Söderqvist, eftersom denna person är ordförande i den nu arbetande försvarskommittén, som sammanträder många gånger varje månad. Jag kommer säkerligen att ha goda möjligheter att lyssna på honom. Jag tror också att de skiljaktigheter i uppfattning som finns mellan generaldirektören i överstyrelsen för ekonomiskt försvar och mig när det gäller totalförsvarets utformning är blygsamma.

Sedan påstår Oswald Söderqvist att jag yrkar på höjda försvarsanslag. Jag har här talat för det försvarsbeslut som riksdagen i demokratiska former fattade år 1977. Om det irriterar Oswald Söderqvist så måste det få vara hans ensak.

Till Eric Holmqvist vill jag säga att jag är förvånad över att man inte från socialdeniokratiskt håll har gjort någonting för att försöka klargöra på vilket sätt man skall gå till väga för att minska försvarskostnaderna med ca 500 milj. kr. Socialdemokraterna skriver bara i reservationen att regeringen skall ha möjlighet att göra detta. Jag visste inte att man, när man skrev den här motionen, förutsatte att det efter motionsbehandlingen skulle vara en socialdemokratisk regering.

Talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

GUUDRUN SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! I massmedia och i en del av de remissvar som försvarskommittén har tagit del av har det framkommit att grupperna kvinnor och ungdomar inte har varit särskilt intresserade av försvarsfrågor. Ofta har man anfört att det är svårt att påverka försvars- och säkerhetsfrågorna eller att de ligger inom ett område där det är svårt att hitta vägarna för påverkan av dessa frågor. Det är därför mycket angeläget att vi bestämmer oss för att få en mer öppen debatt om våra säkerhets- och försvarsfrågor i framtiden. Det måste nämligen bli så att vi alla, var vi än finns och på vilka nivåer vi än befinner oss, inriktar oss på att efter bästa förmåga försöka trygga freden och skapa större säkerhet för människorna i framtiden – här hemma, i hela Norden, i Europa. Jag tror att okunnigheten omkring dessa frågor utgör ett hot mot mänskligheten och förhindrar att vi får till stånd en öppnare debatt i försvarsfrågorna.

Herr talman! Jag vet att många av kammarens ledamöter känner till att de socialdemokratiska kvinnorna under en längre tid haft ett mycket stort intresse för säkerhets- och försvarsfrågorna. Allt fler av våra medlemmar har samlat på sig kunskaper inom det här området. Det gör att vi ofta diskuterar försvars- och säkerhetsfrågor ute i våra föreningar. Det har resulterat i att vi på vår senaste förbunds kongress fattade beslut om att framställa ett material som skulle användas ute i våra föreningar för att fördjupa medlemmarnas kunskaper i säkerhets- och försvarsfrågor.

Vi har kallat det här mötesmaterialet Hur skall vi försvara freden? Vi vill genom studierna försöka klargöra hur vi på demokratiska vägar och på olika nivåer skall kunna påverka säkerhets- och försvarsfrågorna. Vi anser bl. a. att totalförsvarsfrågorna inte skall inta en isolerad plats i samhället – det måste i framtiden bli en större öppenhet när det gäller sådana frågor.

Därför tycker vi socialdemokratiska kvinnor att den nuvarande försvarskommittén arbetar på ett bättre sätt än den tidigare: Vi får delrapporter under arbetets gång, och vi får tillfälle att yttra oss genom ett remissförfarande. Vi hoppas att försvarskommittén skall komma med ytterligare förslag om hur man skall föra ut de här ytterst komplicerade frågorna till människorna.

Vi socialdemokratiska kvinnor har i våra diskussioner ofta berört de enorma summor och resurser som avsätts för rustningsändamål av olika slag – här hemma och ute i världen. I fortsättningen nöjer vi oss inte med att enbart beklaga det här förhållandet; vi kommer att motarbeta de förslag om ständigt ökade försvarskostnader som framläggs. De utgör ett hot mot våra gemensamma tillgångar, som behöver fördelas jämnare för att öka tryggheten här i landet, både socialt och ekonomiskt. I det arbetet behövs det stora kunskaper och stor öppenhet.

Vi har också kommit till ett allvarligt läge när det gäller våra försvarskostnader. Allt flera militärprojekt binder i framtiden kapital för allt längre tid.

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitiken*

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitiken*

Det blir också allt svårare att påverka kostnadsutvecklingen inom det militära systemet.

Vi socialdemokrater anser att det är möjligt att skära ned kostnaderna på det här området och utnyttja de stora resurser som vi i dag lägger ned här till andra ändamål. Jag vill säga detta som en bakgrund till det resonemang som har förts tidigare i kammaren. När vi sysslar med försvarsfrågor brukar vi alltid hålla oss till olika nivåer, och det är väl det som gör skillnaderna i vår syn på utvecklingen.

Med i arbetet att föra ut försvars- och säkerhetsfrågorna till allmänheten finns Centralförbundet Folk och försvar. Det ger ut skrifter, informerar i våra skolor, anordnar konferenser och hjälper olika föreningar med programinslag om vårt försvar. Vi socialdemokrater anser att det är av stor betydelse att Centralförbundet Folk och försvar kan utöka sin verksamhet, i synnerhet nu när vi förbereder oss för ett nytt försvarsbeslut och behöver ha in många synpunkter på hur vi skall organisera de här sakerna i fortsättning-  
en. Det finns också många frivilliga organisationer som är mycket beroende av Folk och försvars arbete för att föra ut försvars- och säkerhetsfrågor. Därför föreslår vi i en motion att medlen till Centralförbundet Folk och försvar förstärks med ytterligare 200 000 kr.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 8, som är fogad till det betänkande som vi nu diskuterar i kammaren.

I detta anförande instämde Wivi-Anne Cederqvist (s).

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Den svenska säkerhetspolitiken syftar till att bevara landets fred, frihet och oberoende. Enligt senaste försvarsbeslut kommer säkerhetspolitiken till uttryck i den alliansfria utrikespolitiken, stödd av ett totalförsvar som är förankrat i folket och i strävandena att minska riskerna för krig och andra konflikter i världen. Vår säkerhetspolitik formas genom en samverkan mellan utrikespolitik, försvarspolitik, nedrustningspolitik och handels- och biståndspolitik.

Vår försvarspolitik syftar till att försvaret vid en konflikt i Europa mellan stormaktsblocken skall ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att hot, påtryckningar eller angrepp mot Sverige inte av någon kan bedömas vara lönsamma. Då har totalförsvaret den önskade fredsbevarande förmågan. Det svenska totalförsvaret är ett uttryck för vår vilja att slå vakt om nationens säkerhet och oberoende. Det är därför en hela folkets angelägenhet och bygger på att varje medborgare efter sin förmåga bidrar till att försvara vårt land.

Det måste stå klart för alla att vi dels för en konsekvent alliansfri politik som syftar till neutralitet i händelse av krig i vår omvärld, dels målmedvetet skapar sådana försvarsresurser som ingen kan se bort ifrån i ett krigsläge. Våra långsiktiga försvarsbeslut är uttryck för den målmedvetenheten.

Regeringens proposition om försvarspolitiken och den storpolitiska utvecklingen har inte innefattat Sovjetunionens invasion i Afghanistan den

24 december 1979 och den påtagliga försämring i relationerna mellan supermakterna som har skett på grund av invasionen.

Jag anser att utvecklingen i världen ger anledning till viss oro. Denna oro fick många uttryck under den allmänpolitiska debatten här i januari och i utrikesdebatten i mars. Det måste också konstateras att förhållandet mellan supermakterna har försämrats gradvis under 1979.

En skärpning av motsättningarna mellan supermakterna har alltså inträffat genom Sovjetunionens invasion i Afghanistan. Denna händelse får dock inte avhålla oss från att kritiskt granska också den andra supermaktens, dvs. USA:s, agerande. Det är också viktigt att slå fast att det förhållandet att Sovjet har gått in i Afghanistan inte är motiv för att plötsligt börja bygga nya ubåtar eller flygplan i vårt land.

Vi måste nu konstatera att målen för 1977 års försvarsbeslut inte kan nås vare sig för det militära försvaret, för civillförsvaret eller för det ekonomiska försvaret, dvs. i fråga om försörjningsberedskapen. Beträffande ramarna för det militära försvaret och civillförsvaret föreslår regeringen i årets budgetproposition vissa avsteg av statsfinansiella skäl. För det militära försvaret gäller avsteget kompensation utöver nettoprisindex för vissa ökade värnpliktsförmåner. Budgetåret 1980/81 innebär detta en minskning av utgiftsramen med ca 25 milj. kr. Beträffande civillförsvaret föreslås en tillfällig minskning av utgiftsramen nästa budgetår med 7 milj. kr.

Vid 1977 års försvarsbeslut beräknades kostnaderna för det ekonomiska försvaret under femårsperioden 1977/78 – 1981/82 uppgå till 6,3 miljarder kronor, i det prisläge som rådde i februari 1976, för den verksamhet som finansieras över statsbudgeten och oljelagringsfonden. Någon flerårig ekonomisk planeringsram fastställdes inte. Försvarskommittén uttalade uppfattningen att inriktningarna av vårt ekonomiska försvar inte i första hand borde styras genom bestämda ekonomiska planeringsramar för längre planeringsperioder.

Riksdagen beslutade år 1978 att målen för uthålligheten vid avspärrning och krig för huvuddelen av det ekonomiska försvaret skulle vara uppnådda vid utgången av budgetåret 1982/83. Detta innebär en senareläggning med ett år i förhållande till vad som angavs i försvarsbeslutet. Resursbehoven för det ekonomiska försvaret hittills under försvarsbeslutsperioden har alltså inte kunnat tillgodoses. Detta har lett till eftersläpningar, främst med avseende på uppbyggandet av beredskapslager. Under den senaste tiden har även skett stora prisökningar inom viktiga varuområden. Utvecklingen inom näringslivet har dessutom medfört ökade krav på beredskapsåtgärder, bl. a. på grund av den centralisering och specialisering som äger rum inom näringslivet.

Jag vill gärna markera att utvecklingen i omvärlden kan göra det nödvändigt att göra kraftanstängningar för att hålla oss med väl genomarbetade beredskapsplaner på olika områden.

När det gäller försvarsmakten är det viktigt att slå fast att vårt folkförsvare skall bygga på den allmänna värnpliktens grund; det är en av hörnstenarna i vårt försvar. En annan viktig del av försvaret är att svenska folket upplever

att försvaret är deras eget och inte militärens. Det borde man kunna uppnå genom att fler engageras i försvarets utformning. Ökad satsning på försvarsinformation på riks- och länsnivå är därför en nödvändighet. Jag delar i stor utsträckning de åsikter som framfördes här nyligen av Gudrun Sundström. Större intresse måste också visas för värnpliktsinflytandet – det är ett krav som riksdagen bör kunna ställa.

Fler lekmanastyrelser på olika nivåer är en nödvändighet. Den förhållning av centerns krav på lekmanastyrelser på lokal nivå som hittills skett är illavarslande. Här måste försvarsministern visa större handlingskraft än hittills.

Att jag tar upp den frågan speciellt i dag beror på att jag ser utvecklingen gå direkt åt fel håll, när jag läser det särskilda yttrande som en moderat ledamot i försvarsutskottet skrivit. Han mer eller mindre ifrågasätter lekmannainsynen. Den konservativa inställningen kan på sikt bara leda till att man inte får den insyn och den förståelse för försvarets problem som är en förutsättning för att politikerna skall kunna motivera anslagen till försvaret. Jag vill hävda att moderaternas åsikt – om den är representativ som den här framförts – är direkt negativ för försvaret.

Jag vill understryka betydelsen av en fortlöpande rationaliseringsverksamhet inom försvarsmakten. Kostnadsutvecklingen för materielunderhåll bör enligt min mening följas noga och mötas med åtgärder, bl. a. inom utbildningsområdet.

Som framgår av skrivningarna i betänkandet och i propositionen har försvarsmakten genomfört – eller häller på att genomföra – betydande och ganska hårdhänta personalminskningar. Det är intressant att konstatera att socialdemokraterna säger sig vilja skära ned ytterligare på försvaret – en halv miljard kronor vill socialdemokraterna skära ned – men inte har talat om var de vill göra det. Om den socialdemokratiska reservationen går igenom här i dag, så innebär det mycket stora omställningar, inte bara för personal inom försvaret utan också för personal som är anställd inom flyg- och försvarsmaterielindustrin. Det är anmärkningsvärt, tycker jag, att man på socialdemokratiskt håll inte anser det mödan värt att tala om hur många tjänster ytterligare man vill spara. Däremot har jag observerat att socialdemokratiska riksdagsmän ute i landet stått upp som en man och förklarat sina hemregementen sin obrottsliga lojalitet. Det gäller också socialdemokratiska riksdagsmän som bor på orter där det finns varv, vapenfabriker och ammunitionsfabriker. I den egna valkretsen säger man en sak, men då man skall ta ställning i riksdagen säger man tydligen en helt annan sak. Från socialdemokratiskt håll löser man uppenbarligen problemet genom att inte tala om på vilka punkter man vill spara. Man hoppas tydligen att reservationen på denna punkt inte skall antas i dag. Detta politiska lättsinne är ett bevis på att socialdemokraterna inte är kapabla att ta politiskt ansvar.

Än en gång tas alltså flygplansfrågan upp till behandling i riksdagen. Det är snart tio år sedan man påbörjade de studier på attackflygplansområdet som sedermera kom att leda fram till B31A. Dessa studier initierades av den

dävarande socialdemokratiska regeringen. Sedan har frågan förhalats och utretts otaliga gånger.

Flygplansfrågan är omfattande och far långsiktiga konsekvenser för vår utrikespolitik, för flygindustrins framtid och struktur samt för vår försvarspolitik. Det som påverkat beslutsfattandet negativt under 1970-talet är främst två faktorer: ett kategoriskt krav att till varje pris försvara Viggensystemets tillkomst och att nästa generation skall utgå från samma tänkande, trots att alla vet att resultatet blir kostnadskrävande. Den linjen har socialdemokraterna stått för.

Den andra linjen, nämligen att så långt det är möjligt satsa på det dyraste och bästa alternativet, har så att säga personifierats av B3LA – en linje som moderaterna till varje pris försökte försvara. Att, som centern har förordat, tänka sig billigare lösningar – enklare, men ändå fullt acceptabla ur politisk och militär synpunkt – har kategoriskt avvisats av socialdemokrater och moderater, även om det skett från olika utgångspunkter. Båda sidornas utgångspunkter tycks ha varit att som i så många andra sammanhang värna det bestående. Denna konservativa inställning som dessa båda partier gett uttryck för samt folkpartiregeringens direkta misshandel av frågan i fjol har lett oss fram till dagens krav: att för 200 miljoner försöka att få fram beslutsunderlag på 1982 års beslut i försvarsfrågan. Det som vi inte klarat under åtta till tio år under 1970-talet skall vi nu klara av på två år!

Från centerns sida sluter vi upp bakom regeringens proposition av följande skäl – även om andra lösningar, som centern under de senaste åren förordat hade varit både bättre och billigare: *För det första* måste vi nu få fram ett beslutsunderlag, eftersom riksdagen enhälligt förkastat B3LA. *För det andra* vill centern slå vakt om svensk flygplansindustri. *För det tredje* är det viktigt att vi någon gång kommer fram till ett beslut. *För det fjärde* är det viktigt att ett beslut i flygplansfrågan får en så bred förankring som möjligt i riksdagen. *Det är vidare viktigt att observera att ett ja till regeringens proposition för centerns del inte innebär ett absolut ja till JAS år 1982. Vad vi nu säger ja till är studier i två år.*

Till för någon vecka sedan trodde nog de flesta i vårt land att socialdemokraterna nu vara beredda att ta sitt politiska ansvar i flygplansfrågan. Pressuttalanden från socialdemokratiskt håll tydde på det. I dag ser vi hur man återigen vinglar. Av den socialdemokratiska reservationen på denna punkt kan man utläsa följande motsägende ställningstaganden:

1. Frågan om AJ 37 Viggens uppgifter måste lösas på ett annat sätt.
2. Planeringsarbete och studiarbete som binder försvarskommittén bör inte bedrivas.
3. En ny enhetsplattform kan visa sig ändamålsenlig.
4. Vi skall inte binda oss för ett visst flygplan.
5. Studier skall bedrivas, vilket sägs i socialdemokraternas motion 1951 – hur man nu skall tolka det.
6. Någon utveckling skall inte startas. Jag vet inte vem som har tänkt sig något sådant.
7. Man vill ha en omstrukturering av flygindustrin.

Hur skall då alla dessa åsikter tolkas? Är man för JAS eller är man emot JAS? Vill man ha en omstrukturering av svensk flygindustri är det väl bäst att börja lägga ner denna nu. Eller när vill man påbörja denna omstrukturering? Om vi avhänder oss svensk flygindustri kommer våra möjligheter att senare själva utveckla flygplan att vara begränsade.

Jag hoppas att debatten här i dag skall säga oss något om var socialdemokraterna egentligen står. Man kan inte, som jag tycker att socialdemokraterna gör i den här frågan, fortsätta att vingla fram som en skadskjuten tjädertupp.

Om jag tolkar det hela rätt har man på socialdemokratiskt håll ännu dörren öppen för en s. k. A 20-variant, en vidareutveckling av Viggen. Det var den variant som socialdemokraterna här i kammaren i fjol tvingades erkänna att man fortfarande stod för, trots att förstamajtalarna både här och där pastod motsatsen. Flygplansfrågan är ännu ett exempel på att socialdemokraterna inte törs redogöra för sin politiska åsikt.

Det finns en annan aspekt på flygplansfrågan, som också den har berörts av tidigare talare, nämligen hur ärenden i riksdagen vilka kräver långsiktiga och kostnadskrävande beslut egentligen skall hanteras. Jag vill med en kanske något generaliserande bild beskriva utvecklingen i detta ärende på följande sätt:

1. Våren 1979 beslutar riksdagen att fortsätta att utreda flygplansfrågan. Vad vi då diskuterade var lätta attackflygplan och skolflygplan. Attackuppgifterna framstod då som det mest angelägna området att tillgodose. Främst från moderaterna drevs tesen om attackflygplanen som den allra viktigaste komponenten i flygvapnet.

2. Regeringen låter ÖB utreda frågan, och ÖB låter i sin tur flygvapnet i ett halvt år jobba fram ett ordentligt beslutsunderlag.

3. Chefen för flygvapnet presenterar i januari 1980 flygplanet SK 2 som det då bästa alternativet, enligt de direktiv som man hade fått från regeringen.

4. Några dagar därefter presenterar SAAB på egen hand ytterligare ett nytt plan, som kallas JAS.

5. Efter ytterligare några dagar säger ÖB ja till JAS och går därmed emot flygvapenchefen, trots att något uppdrag från regering eller riksdag att utreda en sådan flygplansplattform då inte föreligger.

6. Utan att ännu ha presenterat en enda siffra på vad det kostar tackar i januari en stor del av Sveriges tidnings chefredaktörer på ledarsidorna ja till JAS.

7. Några dagar därefter säger försvarsministern: "Jag har svart att gå emot min myndighet" – dvs. ÖB - "i denna fråga."

Jag tycker att det kan finnas anledning att fundera över hur sådana här frågor skall behandlas. Vilket inflytande har egentligen riksdagens ledamöter på långsiktiga beslut?

Låt mig också slutligen konstatera att den senaste JAS:en är SAAB:s förslag och inte skall förväxlas med den JAS som sedan länge har legat i ÖB:s planer.

Frågan om en civil pilotskola berörs, kortfattat, i betänkandet. Jag vill bara slå fast att det är viktigt att regeringen så snart som möjligt förelägger riksdagen ett förslag i ärendet, där man också tagit ställning till lokaliseringen. Det är viktigt att den verksamhet det gäller kommer i gång.

De mål som för civilförsvaret sattes upp i 1977 års försvarsbeslut kan inte nås i alla avseenden. Jag anser att det bör vara en stark strävan att i största möjliga mån behålla den inriktning av verksamheten som förutsattes i detta försvarsbeslut. Det är också viktigt att i nästa försvarsbeslut skapa balans mellan uppgifter och resurser för civilförsvaret.

Utskottet anser liksom tidigare det vara angeläget att man skapar ökade möjligheter till tjänstgöring för vapenfria tjänstepliktiga. Som framgår av propositionen är emellertid frågan om civilförsvarsutbildning av vapenfria tjänstepliktiga starkt kopplad till civilförsvarets personalförsörjning i dess helhet. Vapenfria tjänstepliktiga för placering i civilförsvaret utbildas f. n. i begränsad utsträckning. Pågående försök med långtidsutbildning av vapenfria tjänstepliktiga inom civilförsvaret samt en särskild översyn av totalförsvarets personalbehov som f. n. genomförs syftar till att ge en samlad bild av fördelningen av personaltillgångar och civilförsvarets utbildningsbehov. Dessa frågor ingår i uppdraget till 1978 års försvarskommitté.

Slutligen några ord om Katrineholmsskolan. Utskottet anser att övervägande skäl talar för en planering för avvecklingen av civilförvarsskolan i Katrineholm i enlighet med regeringens förslag. En omfattande utbildning av vapenfria tjänstepliktiga inom civilförsvaret bör beslutas inom ramen för en helhetssyn på totalförsvarets personalförsörjning och de ekonomiska resurser man har. Jag anser att ett sådant beslut kan fattas tidigast år 1982.

För att genomföra en omfattande utbildning av vapenfria tjänstepliktiga inom civilförsvaret finns flera andra möjligheter än att bygga upp en ny civilförvarsskola i Katrineholm. Bl. a. kan det bli aktuellt att använda tidigare militära etablissemang. Jag vill på den punkten liksom på samtliga punkter i övrigt utom de där centerpartisterna avgivit reservationer yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall bara göra en kort kommentar angående flygplansfrågan.

Centerns representant Gunnar Björk i Gävle säger att ett ja till 200 milj. kr. i forskningspengar, som yrkas av regeringen, inte betyder ett ja till JAS, detta nya flygplan. Men spåren från Viggenaffären förskräcker. Gunnar Björk. Vi vet hur det gick till där – men svenska folket visste det inte, och inte heller riksdagen visste det då. Där lästes vi fast genom anslag till forskning, från början med 125 milj. kr. per år under en treårsperiod. Sedan kunde man hänvisa till satsningar och säga att det var nödvändigt att fortsätta. Det är därför viktigt att få veta vilken centerns position är i detta sammanhang. Kommer centerpartiet i regeringen att säga nej till samarbete med t. ex. västtyska MBB eller andra sådana internationella företag? Inser centerpartiet att ett ökat samarbete med NATO-länder och de företag som jag tidigare

talade om är en fara för vår neutralitet? Är ni beredda att gå emot moderaterna i denna fråga?

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! När det gäller centerns ställningstagande vill jag först och främst slå fast att vi vill behålla svensk flygindustri. Vi vill i det längsta undvika ett beroende av andra stater. Att försöka hävda, som Oswald Söderqvist gjorde tidigare, att socialdemokraternas uppfattning i denna fråga skulle ligga närmare vpk:s är fel. Socialdemokraterna talar nämligen i sin reservation om snabb omstrukturering av svensk flygindustri, och det leder fortare till ett beroende av andra makter än om man bevarar flygindustrin. Därför bör denna kritik i första hand riktas mot socialdemokraterna.

Jag har förstått att vpk säger nej till Viggensystemet, och det respekterar jag. Men om jag fattat rätt säger man ja till SAAB 105, dvs. SK 60, och det innebär att man så småningom behöver ersätta dessa SK 60. Vilket råd har Oswald Söderqvist att ge Sveriges försvarsmakt den dag det gäller länderval? Oswald Söderqvist bör presentera sitt eget alternativ i stället för att kritisera andras förslag.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det viktiga är ju om centern som regeringsparti accepterar att gå in i samarbete med dessa stora internationella företag. Det gäller alltså inte socialdemokraternas politik – vilken vi kan ha olika uppfattningar om – utan här gäller det den politik centern för som regeringsparti. Ni är alltså beredda att satsa forskningspengar, och i och med det kan dessa pengar användas till sådant här samarbete – med Västtyskland, Italien, Frankrike, Storbritannien etc. Det viktiga är ju att det inte blir en upprepning av Vigenaffären. Där började man litet försiktigt med att begära forskningspengar, sedan rullade det hela på, och nu sitter vi där. Jag anser att detta är en mycket allvarlig fråga, och den måste uppmärksammas oerhört mycket. Därför är det inte tillfredsställande när centern i detta fall säger att man vill avvakta, att man kan gå med på att satsa forskningspengar men att man därmed inte binder sig till något system.

I tidigare års diskussioner om flygplansfrågan har vi sagt att vi kunde tänka oss att man under ett övergångsskede fortsatte produktionen av det svenska skolflygplanet. Det nuvarande läget innebär att detta inte längre är aktuellt. De flygplan vi eventuellt skall ha i fortsättningen kan vi i likhet med Österrike, Finland och Schweiz, som inte har någon egen flygindustri, förmodligen köpa relativt billigt och enkelt på den internationella marknaden.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! Vi kan köpa på den internationella marknaden, säger Oswald Söderqvist. Vilka länder är det? Är det fråga om några alldeles nytillkomna länder som plötsligt har flygindustri och produkter som de kan

avyttra?

Centern ställer upp på de 200 miljonerna därför att de behövs för att vi skall få klarhet i den här frågan. Det innebär inte att man binder sig för utvecklingen av någon viss flygplanstyp. Vi ställer upp precis på samma sätt som när vi under åtta till tio års tid har deltagit i beslut om studier av attackflygplan. Riksdagen har ju anslagit pengar för sådant år efter år utan att man för den skull kommit till skott och köpt något B3LA eller A 38.

Talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag kommer inte att ta upp frågan om det utrikespolitiska läget – här föreligger ju inga förslag till ökade insatser eller till omdisponeringar som i närtid skulle ge ökad effekt vare sig inom det militära försvaret eller inom de civila delarna av totalförsvaret – utan jag går direkt över till flygplansfrågan.

Det har nu gått tre år sedan riksdagen fattade 1977 års försvarsbeslut. Många har beklagat att man under den här tiden tillsatt så många utredningar i flygplansfrågan. Det har gjorts utredning på utredning, och det som kännetecknar besluten är att man säger nej till alla de projekt som är definierade och som man har utrett, medan det som nu skall granskas är något som man vet litet om.

Det är naturligtvis lätt att säga att detta är fel och att det hade varit bättre om ett beslut hade kunnat fattas 1977 och man hade stått fast vid det. Jag vill bara notera att om vi hade kommit fram till ett beslut, så hade det stannat vid det som alla partier utom vpk var överens om, nämligen A 20, som ju var det som skulle ersätta Attackviggen. Om vi följt majoriteten i riksdagen hade vi därefter, om pengarna hade räckt, satsat på B3LA. Nu vet vi att pengarna inte skulle ha räckt till detta ovanpå en satsning på A 20, och vi skulle alltså i dag ha varit mitt uppe i framttagandet av A 20, ett utvecklingsarbete som sannolikt hade varit i huvudsak färdigt. Vi skulle alltså ha befunnit oss i ett läge där vi i princip klipper av hela vår flygindustri på utvecklingssidan. Jag tror att alla med insikter kan vara överens om att det i ett sådant läge knappast hade kommit fram några civila projekt på flygområdet. Industrin skulle inte ha de civila samarbetsprojekt som nu är aktuella.

Om det här beslutet hade fattats 1977 hade vi alltså i dag haft ett läge med en snabb avveckling av flygindustrin. Vi skulle i och för sig haft ett färdigt flygplan, A 20, men knappast någon kan i dag hävda att detta varit en bra lösning, för vi vet ju att tiden har runnit förbi A 20 inte minst på grund av de höga bränslekostnaderna.

Men vi har fått åtskillig ny kunskap genom de utredningar som gjorts. Det är lätt att ironisera över dem, men de har alltså gett oss kunskap om att det går att använda maskiner som är väsentligt mindre än A 20 – i stället för 12 ton kan vi nu komma ner till 6 eller 4 ton genom att använda nya lätta material, genom att ta till vara de möjligheter som finns i den allt lättare

elektroniken och genom att utnyttja de mycket starkare motorerna, alltså de lättare motorerna med samma dragkraft som de tidigare. Genom att utnyttja nya material, ny elektronik och ökad dragkraft på motorerna får vi alltså betydligt mindre flygplan.

Mot den bakgrunden vill jag hävda att det är mycket bra att de här utredningarna har gjorts. Det hade nämligen varit olyckligt om vi i dag hade funnit oss vara låsta vid en A 20, en maskin som är onödigt stor, då den skall användas en bra bit in på nästa sekel. Vidare är maskinens motor uppbyggd med tanke på den bränsleförbrukning som var aktuell på 1960-talet.

Det som skippats är alltså dels den tunga A 20, dels de lätta underljuds-flygplanen. Genom det senare har man också tagit bort möjligheten att koppla attackflygplanet till en omsättning i skolsystemen. På sitt sätt tycker jag detta är litet sorgligt, för det fanns en del poänger i det. Till att börja med skulle det ha blivit en mycket lätt maskin, och attacksystemet skulle ha blivit mycket billigt i drift, billigare än man tidigare tänkt sig. Man skulle vidare ha kunnat merutnyttja de flygplan som vi ändå måste ha för utbildning, man hade sluppit att ha en särskild typinflygningsskola, och flyglärare, kanske t. o. m. reservare, hade kunnat användas i krigsorganisationen. Systemet skulle ändå ha fått ett stort operativt värde, inte minst genom en sjömålsrobot med lång räckvidd. Men nu föreslås att det inte skall bli en separat omsättning av attacksystemet, eventuellt sammankopplat med skolsystemet, utan Attackviggen skall ersättas med samma maskin som den som i framtiden skall ersätta spaningsplanet och Jaktviggen. Det skulle alltså bli en JAS-lösning – jakt, attack och spaning med samma flygplan. Det finns många poänger med det systemet också, inte minst detta att systemet ger flexibilitet. Nästan varje enhet kan i ett läge sättas in antingen som attackflyg eller som jaktflyg. Detta innebär en mycket stor fördel.

Eric Holmqvist sade att ingen har lyckats med att använda ett flygplan för såväl jakt som attack och spaning. I och för sig finns det rätt många sådana plan. Phantom är en sådan maskin liksom vår egen J 35:a eller F 16. Det finns en rad flygplan som används i alla tre sammanhangen. Det speciella med det svenska JAS-flygplanet skulle emellertid vara att det blev kopplat till våra förhållanden i den meningen att det kunde använda de mycket enkla baserna. Det är väl egentligen de finaste bonuspoängen som studierna om B3LA har gett. Man skulle kunna använda svenska länsvägar och slippa vad andra länder tvingas till, nämligen mycket stora baser, som då kräver antingen stora fortifikatoriska skydd eller också omfattande skydd av robotar m. m. för själva basen. I Sverige kan vi i stället tillämpa utspridningstekniken. Det speciella är väl koplandet av den lätta tekniken till svenska baser. Vi skall veta att det här har funnits med i ÖB:s planer, varvid han emellertid har utgått ifrån att det gällde att köpa planet utifrån.

Hade vi haft A 20, skulle det inte ha funnits några möjligheter att göra det här i Sverige. Vi behövde alltså få ett JAS-flygplan från den internationella marknaden, men tyvärr måste vi konstatera att det inte tas fram något sådant flygplan. Det flygplan som så att säga har tagit ett halvt steg in i den teknologi som B3LA och JAS representerar, dvs. den lätta tekniken, är det

amerikanska planet F 16. Här har man alltså tagit ett halvt steg, men flygplanet är fortfarande ganska stort, även om det är betydligt mindre än Viggen. Det verkar emellertid som om F 16 och F 18 skulle komma att existera ganska länge. Det kommer alltså inte fram några nya maskiner i USA under det närmaste decenniet.

Då frågar man sig om något europeiskt land eller några europeiska länder tillsammans kommer att utveckla någonting som skulle kunna passa som JAS. Den förhoppningen kunde man ha. Skulle Västtyskland utveckla ett eget system, fanns det åtminstone vissa intressenter där som vill ha en lätt lösning, under det att andra vill ha ett större plan. Nu verkar det emellertid som om Västtyskland skulle gå tillsammans med andra länder, och då blir det sannolikt ett 2-motorigt plan som är betydligt större. Skall det bli en lätt maskin som ändå är en överljudsmaskin, måste den sannolikt göras i Sverige, eftersom inget annat land tycks vara på väg att utveckla någonting sådant. Detta innebär en besvikelse. Vi trodde att det var så mycket som talade för den här lätta tekniken att sådana plan skulle komma att tas fram i andra länder. Men det kommer inte att ske under den tid som nu är aktuell och absolut inte under den tid som är aktuell med tanke på omsättningen av vår Attackviggen. Det är möjligen litet annorlunda när det gäller Jaktviggen.

Man kan alltså konstatera att B3LA-studierna och vad som följt har visat att det kan finnas stora fördelar på bassidan. Eftersom det är en öppen fråga om det blir en fortsatt svensk satsning, anstränger sig också industrin på ett helt annat sätt än den annars skulle göra. Nu visar industrin en vilja att tänka på nya metoder, försöka hitta andra samarbetsformer och verkligen göra det hela så billigt som möjligt. Detta är en attityd från industrins sida som jag hälsar med mycket stor tillfredsställelse. Det senaste året har det också tillkommit vissa civila satsningar som gör att fasta kostnader för laboratorier osv. kan slås ut på en större mängd, vilket naturligtvis gör det billigare för försvaret. Men underförstått innebär det naturligtvis också att om det militära faller bort blir kostnaden för de civila projekten mycket större, och sannolikt blir det då omöjligt att genomföra dem.

Det finns givetvis en rad osäkerhetsfaktorer i det svenska projektet, osäkerhetsfaktorer av både tekniskt och ekonomiskt slag. Det är en utmaning som industrin antar, särskilt om man verkligen vågar stå för att man skall erbjuda bindande effekter. Industrin vill göra ett flygplan med bara en motor. Man skall i princip få ned det till halva vikten av andra plan för att få samma prestanda. Klarar man verkligen detta? Klarar man det inte, så att det blir tydligt sämre prestanda, då är inte detta en framkomlig väg. Det kan ju hända att det nya planet inte behöver ha precis samma prestanda som tvåmotorsmaskinerna, eftersom vi i stället uppnår pluspoäng på bassidan. Men det finns inga stora marginaler. Det är ju trots allt fråga om duellmaskiner, så vi måste hålla oss till plan med goda prestanda.

Det finns osäkerhetsfaktorer, och det här är en utmaning till svensk industri. Men det är givet att den skall ha chansen.

Alternativet om detta inte lyckas – om man inte klarar det tekniska eller om kostnaderna blir för höga – är att göra en anskaffning i utlandet.

Försvarsutskottet säger också att det är ett alternativ. Båda alternativen är möjliga, och jag tror inte att någon i dag kan säga vilket som har de största chanserna – att det ena skulle ha 40 och det andra 60 % chans. Det finns många osäkerhetsfaktorer.

Jag har nämnt en del för- och nackdelar med det svenska systemet, och jag vill också nämna några fördelar och nackdelar med en import. Låt oss tänka oss F 16 eller någonting nära det planet. Fördelarna är uppenbara. Planet finns i dag och man kan bedöma det med stor säkerhet. För det andra är det en bra maskin. Vi vet att den är bra i alla tre funktionerna. Den är litet sämre än Jaktviggen om den inte får stridsledning från marken eftersom den har mindre egen radarförmåga. Men det är en bra maskin. Kanske är den en aning nedvärderad i Sverige sedan slagsmålet att sälja till Norge, Danmark, Holland och Belgien, då vi talade väl om Viggen och litet illa om F 16. Men det är ingen tvekan om att F 16 är ett rejält steg framåt när det gäller ny teknik. För det tredje kan den rymmas även inom små ekonomiska ramar – till skillnad från ett svenskt plan – eftersom man betalar maskin för maskin. Vill vi ha 10 eller 100 eller 200 betalar vi per styck, eftersom det bara är att plussa på en redan lång serie.

Låt oss sedan se på nackdelarna.

F 16 är, som jag sade, onödigt dyr. Den är onödigt stor för oss. Den är större än det svenska planet. Den har en del kvaliteter som vi inte behöver.

Den andra stora nackdelen är att det inte passar våra baser, och det går sannolikt inte att göra om det så att det passar dem. Vi får i stället finna oss i att vi får slopa användandet av länsvägar o. d. Vi kanske får räkna med att få ha ett begränsat antal baser. Vi får börja satsa på fortifikatoriska skydd eller skaffa luftvärnsrobotar för skydd av baserna. Vi får alltså göra om baserna med hänsyn till flygplanet. Gör man ett flygplan i Sverige gör man ett som passar våra behov. Köp av F 16 medför sannolikt stora kostnader på bassystemet, och det ger nog ändå ett bassystem som inte alls har den uthållighet och de fördelar som det svenska bassystemet har. Den tredje nackdelen är naturligtvis att det blir betalningspucklar. När man importerar blir det under ett antal år väldigt stora belopp. Det gör det också svårare för oss att ha egna försvarsindustrier på andra områden. Då kan det sägas att det kanske vore bra att vara av också med Karlskronavarvet, Bofors, fabriksverken och alltihop – så att man kunde importera nästan allting. Det ena ett år, det andra ett annat år.

Den fjärde nackdelen är utlandsberoendet. Om vi 1982 bestämmer oss för att säga ja till F 16 med första leverans 1990 och sista leverans år 2000 kommer denna maskin att vara i tjänst till omkring år 2015. Det innebär alltså 35 år framåt från i dag ett kontrakt med en av supermakterna, och det har en del komplikationer. Redan de diskussioner som förts hittills har lett till reaktioner från sovjetisk sida.

Som en självklar följd av allt detta försvinner flygindustrin, men det är väl känt för alla i och för sig. Kan politisk enhet uppnås 1982 om att göra en svensk JAS-satsning tror jag att det vore en fördel om vi kunde göra en sådan

satsning. Men om denna enighet inte kan uppnås, är ett anskaffande av F 16 det rimliga alternativet.

Jag uppfattar socialdemokratins relativa skepsis mot JAS – som verkar vara större nu än för några veckor sedan – som att de ger F 16 en liten preferens. Om man ligger på socialdemokraternas ekonomiska nivå när det gäller försvaret, ökar naturligtvis sannolikheten att det blir F 16. Och om man bedömer sannolikheten att det blir JAS som liten, är det kanske inte rimligt att lägga ner pengar på att studera detta plan. Man bör inte – det har jag sagt tidigt – genomföra ett sådant här stort inhemskt projekt om det inte finns enighet om det. Då är det bättre att välja F 16, som man då rimligen lättare kan få politisk enighet om. F 16 har visserligen en mängd nackdelar, men välj då det planet i stället.

Jag noterar dock att socialdemokraterna i varje fall inte i dag definitivt vill säga att det blir en import, utan även de vill hålla en möjlighet öppen för det svenska projektet, trots att de, såvitt jag förstår, är relativt skeptiska till möjligheterna att vi skall klara av detta projekt.

Jag har i militärledningens rådgivande nämnd i ett råd till ÖB förordat F 16, för den händelse vi inte får alla parter att behjärtat ställa upp för en svensk JAS. Men om vi bestämmer oss för att köpa F 16, skall vi snabbt avveckla flygindustrin, så att vi i god tid före leveransen av F 16 står utan kostnader för denna industri.

Om man däremot tror att JAS är ett reellt alternativ, skall tiden fram till 1982 nyttjas effektivt för att ta fram det sammanvägt bästa planet. Nyckelorden i ett utvecklingsarbete för JAS skulle vara: låg vikt, mycket komposit, fina basegenskaper, hård kostnadskontroll och bestämt tidsschema.

Det reella alternativet till JAS är alltså import utifrån. Det är klart att både de amerikanska tillverkarna och andra kommer att ge oss fina bud. Det visar erfarenheter från andra länder som har stått i en valsituation. Det faktum att vi har en egen flygindustri kommer kanske att göra att vi får extra goda bud. Det är därför klart att det här blir en "fight", som svensk flygindustri i och för sig borde bejaka.

Herr talman! Jag går nu över till att tala om pengar i vidare mening. Socialdemokraterna har, liksom tidigare, tanken att i dagens penningvärde spara ungefär en halv miljard på försvarets budget. Det hade varit bra om socialdemokraterna hade förklarat var de vill spara, vilka regementen, flottiljer och milostaber som skall läggas ned. Det hade verkligen varit bra om så hade skett, eftersom socialdemokraterna i reservation 5 påpekar att vi hittills i alltför liten utsträckning har reducerat den militära personalen. Det bör kanske innebära att vi inte ytterligare – utöver de 700 tjänsterna – skall minska personalen vid försvarets materielverk. Vid försvarets materielverk finns nämligen 20 gånger fler civilt än militärt anställda. Skall man verkligen få bort militär personal, är det regementen, milostaber och flottiljer man måste gå in på.

Det kanske är för mycket begärt att socialdemokraterna skall kunna ange att det är precis regementena i Jönköping, Härnösand eller andra som avses,

men de borde åtminstone kunna tala om antalet regementen. Besparingarna skall ju, i varje fall i princip, gälla från den 1 juli i år, och det är ont om tid. Regeringen har inte längre tid på sig än motionärerna att ta fram beslutsunderlag, eftersom besluten måste fattas mycket snart. Troligen krävs det också en del specialbestämmelser för att kringgå bl. a. anställningslagarna.

Socialdemokraterna visar ett nästan förvånande förtroende för regeringen, när de i reservation 7 säger: "Det bör ankomma på regeringen att anpassa utnyttjandet av betalningsmedel och beställningsbemyndiganden under olika anslag efter denna utgiftsram." Det går ju att spara den halva miljard det här är fråga om på många olika sätt. Man kan t. ex. stoppa värnpliktsutbildningen, byggen eller materielleveranser. Det är rimligt att riksdagen har en uppfattning om vilken av dessa vägar som bör väljas. Åtminstone ibland ägnar ju riksdagen uppmärksamhet åt även mindre poster än en halv miljard. Det har – även i detta betänkande – förekommit poster på mindre än en miljon, i något fall rörde det sig om hundratusentals kronor.

Jag kan notera att socialdemokraterna har sprungit ifrån en del av de besparingar de föreslog 1977. Ett av de konkreta förslagen var då att vi inte skulle ha en medelräckviddig sjömålsrobot. I stället skulle vi importera den norska roboten Pingvin. Nu har socialdemokraterna inte bara ställt sig bakom att vi skall ha en större robot utan dessutom det dyrare svenska alternativet. Det är alltså en ambitionshöjning i förhållande till vad socialdemokraterna uttryckligen sade 1977, och det måste rimligen motsvaras av nedläggning av ytterligare något eller ett par regementen i den andra änden.

Herr talman! En organisationsfråga. Jag kommer att under nästa debatt gå in på ett antal andra organisationsfrågor. Den här gäller personalvården.

År 1978 fattade riksdagen beslut om försvarsmaktens centrala ledning. Då sades det – på förslag av regeringen, som där följde en enig försvarsledningsutredning – att vi skulle förstärka försvarets personalpolitik. Den är nu dålig – den är splittrad – men det skulle bli en enhetlig personalenhet i den nya försvarsstaben.

Jag tycker att argumenten från försvarsledningsutredningen är starka. Det ena argumentet är att förslaget ger möjlighet att äntligen få en vettig personalpolitik och ett samlat ansvar. Det andra argumentet är att det för staben är bättre att få en enhet med en sektionschef som har ett samlat ansvar. Riksdagen sade då också att denna sektionschef skall vara antingen civil eller militär och tryckte särskilt på behovet av att han blir en nyckelfigur i sammanhanget. Om man nu gör som utskottsmajoriteten – dvs. i det här fallet socialdemokraterna plus en ledamot från det normala regeringsunderlaget – säger, innebär det att samordningen kommer att skötas av stabchefen personligen. Det är en dålig lösning, eftersom det innebär att problem som gäller anpassning av personalvårdsinsatserna till andra insatser ständigt skall tas upp på den nivån. Detta innebär svårigheter för personalpolitiken, men det innebär också att det tar orimligt lång tid i anspråk för chefen. Såvitt jag

förstår betyder det, om man följer den linjen, att man måste säga sig att den ena av de två sektionerna skall vara den helt dominerande för att reducera samordningsbehovet, och det som skall motsvara den nuvarande personalvårdsbyrån blir då bara en liten blindtarm. Dessutom skall vi notera att de reella resurserna för personalfrågorna blir mindre. Att man har två enheter – och det har också ÖB sagt – kommer att kräva ytterligare ett antal personer. Inom en given ram kan alltså mindre av de totala resurserna utnyttjas effektivt för personalvård.

Nu vet vi att det finns en allmän konservatism vid ändring av organisationer. Det finns en personalvårdsbyrå, och vi vet att man där har jobbat mycket för att motarbeta riksdagsbeslutet från 1978. När jag har sett de digra luntor man har åstadkommit – och om de gjorts på arbetstid – har jag slagits av den reflexionen att man kritiserat en utredning tre år efter remisstiden och sedan ett riksdagsbeslut redan fattats. Är det ett tecken på att man antingen har för litet att göra eller att man missköter sina ordinarie arbetsuppgifter? Det är ett sämre sätt för en myndighet att uppträda: att gnälla långt efter det att en statlig utredning slutförts och att liksom inte låtsas om att riksdagen redan har fattat beslut i ärendet. Jag skulle djupt beklaga om vi inte fick de möjligheter till en bättre personalpolitik som det innebär att riksdagen håller fast vid 1978 års beslut.

Herr talman! Jag yrkar här bifall till utskottets förslag utom i den del som omfattas av reservation 4, där jag yrkar bifall till reservationen.

ERIC HOLMOVIST (s) replik:

Herr talman! Jag har en känsla av att kammaren gärna skulle vilja höra försvarsministern nu, men jag förstår också att det skulle ha varit fel av mig, om jag hade begärt replik på det som Hans Lindblad nu har sagt efter det att försvarsministern har talat. Därför har jag varit nödsakad att begära ordet nu.

Det framgår ganska klart av vad Hans Lindblad har sagt – och kanske också av vad Gunnar Björk i Gävle har sagt förut – att det egentligen inte finns någon enhetlig uppfattning på den borgerliga sidan om att vi verkligen skall ha ett sådant plan som beskrivits i propositionen. Det är bara att konstatera detta. Därför vore det också rimligt att säga att man har gett sin anslutning till vårt ställningstagande att frågan får hållas öppen.

Sedan vill jag gärna säga till Hans Lindblad, att när han talar om att han för sin del skulle ha föredragit att man köpte F 16, så må det vara en sak – och det må han stå för – men säg inte att det är *vår* uppfattning! Såvitt jag vet har aldrig någon socialdemokrat rekommenderat detta. Med all respekt för Hans Lindblads stora kunnighet när det gäller flygplanstyper, deras prestanda osv., måste jag ändå säga att flygvapenchefen har sagt: F 16 betraktar jag inte som ett JAS-plan som kan svara emot det vi önskar. Han har sagt detta, och jag har tagit fasta därpå; och jag tror trots allt mer på honom. Därför befinner vi oss inte alls i den situation som Hans Lindblad nu beskriver, att socialdemokraterna av någon underlig anledning skulle preferera förslaget att vi skulle köpa just F 16. När jag talar om att det inte finns något plan som

har alla dessa goda egenskaper att vara jakt-, attack- och spaningsplan, säger herr Lindblad att jag utgår från svenska förhållanden. Det är mycket möjligt att jag inte betonade det, men jag utgick ifrån att det gällde en diskussion om ett plan som skall inordnas i det svenska försvaret och då naturligtvis måste motsvara de anspråk som vi ställer.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! En kort fråga till Hans Lidblad - lika med den jag tidigare ställde till Gunnar Björk i Gävle. Hans Lindblad talade om det *svenska* JAS hela tiden. Det låter fint. Men vad som ligger bakom här är ju ett samarbete på det internationella planet med de europeiska stater och företag som jag talade om tidigare. Känner inte Hans Lindblad och folkpartiet någon skepsis emot detta? Inser inte också ni att det är ett hot mot den svenska neutralitetspolitiken om vi binds upp i samarbete med dessa stora internationella företag inom EG? Det är en fråga som jag tror att det svenska folket gärna vill ha ett svar på.

HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Först till Eric Holmqvist. Utskottsmajoriteten understryker att en anskaffning i utlandet skall betraktas som ett reellt alternativ för statsmakternas beslut år 1982. Utskottsmajoriteten säger alltså att JAS, som är svenskutvecklat, och ett utländskt alternativ båda är reella möjligheter. Man skall naturligtvis ta det bästa av dessa alternativ när man vägt alla fördelar och nackdelar mot varandra. Jag bara noterar att om det inte blir något svenskt JAS, så blir det inte heller något annat svenskt alternativ, utan då har man bara den internationella marknaden att vända sig till.

Eric Holmqvist har naturligtvis rätt när han säger att detta inte prompt behöver innebära att det blir F16. Men de andra maskinerna är i allmänhet större. De andra amerikanska maskinerna - F 15 och F 14 - är mycket dyrare. F 18 är också dyrare. När det gäller de europeiska objekten är Tornado mycket dyrare och Mirage är gammal. De nya projekt som kommer fram i Europa skulle kunna gälla en liten maskin, men också där är det nu uppenbart fråga om en tvåmotorslösning. F 16 är alltså sannolikt den billigaste och enklaste av tänkbara alternativ. I propositionen talas det emellertid om F 16 eller jämförbart plan. Det skall alltså bli någonting i den stilen.

F 16 är det plan som av ekonomiska skäl kommer oss närmast. Men detta är ändå i vissa avseenden en dålig lösning. Flygvapenchefen har rätt när han säger att F 16 inte kan klara allt det som man utgick ifrån i ÖB:s perspektivplan när man talar om behovet av en JAS. Men det finns heller inget annat internationellt plan som klarar detta.

Till Oswald Söderqvist vill jag säga att alternativet till att inte göra en svensk JAS är att köpa alltihop utifrån. Jag påpekade att om man köper en maskin 1982 och har ett avtal fram till år 2015, så blir utlandsberoendet inte mindre än om man utvecklar planet i Sverige och väljer leverantörer för resp. produkter och därvid väger in både tekniska och politiska argument.

Sedan tycker jag personligen att det är ett svårt motorval man står inför. Man bör ta de alternativ som är tekniskt rimliga. Det är sannolikt den amerikanska F 404, som är en enklare, robustare och framför allt modernare lösning. Däremot finns det möjligen politiska argument för att välja den europeiska RB 199. Jag tycker att man bör välja det amerikanska alternativet för att få det bästa.

Men självklart gäller, Oswald Söderqvist, att man inte slipper utlandsberoende för att man helt slutar att göra flygplan i Sverige och i stället köper utifrån.

TALMANNEN:

Innan jag ger Oswald Söderqvist ordet vill jag påpeka att detta replikskifte endast avser Hans Lindblads anförande.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det var ju raka besked av Hans Lindblad.

Visst blir det ett utlandsberoende i båda fallen. Men det är ju ändå en väsentlig skillnad mellan att å ena sidan dras in i ett samarbete där man måste skriva långsiktiga kontrakt, något som Hans Lindblad själv talade om, och som binder oss för åtaganden under flera decennier, som Hans Lindblad också påpekade, och å andra sidan köpa det fåtal plan som vi kan anse oss behöva. Det finns andra neutrala stater i Europa som köper de plan de anser sig behöva. Det är naturligtvis ett utlandsberoende i båda fallen, men det var glädjande att höra att Hans Lindblad gör en viss åtskillnad mellan dessa båda slag av utlandsberoende.

ERIC HOLMQVIST (s) replik:

Herr talman! Nu tycker jag att Hans Lindblad i sin rundgång i denna fråga har kommit tillbaka ungefär dit där jag var när jag konstaterade att ett sådant plan som det svenska inte finns att köpa och inte finns på ritbordet. Och då är vi tydligen överens.

Det är kanske bäst att vi slutar här, för det lät nästan som om Hans Lindblad var färdig att köpa flygplan redan nu. Vi får väl lugna oss åtminstone under de två närmaste åren.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Låt mig först ta upp en fråga som har varit aktuell i debatten, nämligen frågan om värnpliktsförmånerna. Eric Holmqvist tog upp den i sitt första anförande, där han kritiserade regeringen och utskottsmajoriteten för att de hade accepterat en alltför låg höjning av dagpenningen för de värnpliktiga.

Som alla ledamöter i denna kammare känner till tvingas vi på alla områden till ekonomisk återhållsamhet. Vi måste försöka fördela de gemensamma svårigheterna på ett någorlunda likvärdigt sätt. Man kan diskutera olika detaljer, men tittar man på hela det värnpliktsociala fältet finner man att de värnpliktigas ekonomiska förhållanden, även om de inte är lysande, dock är

ungefär i nivå med förhållandena för andra grupper i samhället.

En stor del av värnpliktsförmånerna utgörs av reseförmåner och bostadsbidrag, där kostnadskompensation är garanterad. För exempelvis vpl-10-resorna är avgiften fortfarande 10 kr. De värnpliktiga har alltså inte fått ökade resekostnader, vilket alla andra i samhället har fått. Familjebidragen räknas upp med ungefär 10 %. Dagersättningen höjs med 7 %, alltså i det närmaste exakt samma uppräknings- som löntagarna fick i söndags kväll.

Med detta vill jag inte alls göra gällande att de värnpliktiga inte skulle behöva mera, men de är inte i strykklasse i förhållande till andra grupper. Ingen skulle vara gladare än jag om det fanns ekonomiska möjligheter att ge de värnpliktiga i grundutbildning högre dagpenning, och jag hoppas att vi skall få en sådan ekonomisk utveckling att detta skall bli möjligt.

Jag skall sedan gå in på de andra områden som vi debatterar i dag. Några av talarna har tagit upp den snabbt försämrade internationella situationen. Denna är förvisso allvarlig – mycket allvarlig.

Att snabba förändringar sker framgår inte minst av det förhållandet att man i budgetpropositionens försvarshuvudtitel, som vi behandlar i dag, i det säkerhetspolitiska avsnittet inte har tagit upp flera av de händelser som ligger till grund för de mer pessimistiska bedömningar av världsläget som allmänt görs i dag. Detta av det enkla skälet att dessa händelser har inträffat efter det att budgetpropositionen slutligt skrevs några dagar före jul, dvs. för mindre än ett halvår sedan.

Samtidigt måste jag konstatera att den svenska diskussionen om den senaste internationella utvecklingen inte präglas av samma allvar som i många andra länder. Det finns argument både för mer och för mindre pessimistiska bedömningar. Det bör dock stämma till viss eftertanke att vi i Sverige under 1970-talet hade en tendens att betrakta avspänningssträvandena som en given grund för utrikespolitiska och försvarspolitiska bedömningar. Det är också obestridligt att vi svenskar hade en tendens att blunda för de signaler om ett kärvare internationellt läge som blev allt tydligare fr. o. m. mitten av 1970-talet.

I dag kan vi notera att ledande statsmän drar paralleller mellan det senaste årets utveckling och den händelseutveckling som föregick krigsutbrotten 1914 och 1939. Rimligheten i sådana bedömningar kan diskuteras, men när de görs av ledande företrädare för stater som i kraft av sin styrka utövar stort inflytande på den internationella utvecklingen, så är det inget vi kan ignorera. Detta gäller även om hotet om ömsesidig utplåning alltjämt har ett starkt återhållande inflytande på staternas agerande inom de områden som de bedömer vara vitala.

Vi får i detta sammanhang inte blunda för att stormaktsintressena – och därmed motsättningarna – har fått nya dimensioner i och med den alltmer påtagliga kampen om naturresurser, främst om oljan. Oljan är vital för båda stormaktsblocken lika väl som för icke paktanslutna stater, och den återfinns i regioner där supermakternas intressesfärer är oklara och där nationella och religiösa strävanden kan bädda för komplicerade och svårkontrollerbara konflikter.

Det kan sägas att den internationella utvecklingen inte gör det lättare för oss. Desto mer angeläget är det att vi realistiskt värderar utvecklingen och agerar i klar insikt om såväl våra möjligheter som våra begränsningar. En av de mest angelägna uppgifterna för den svenska politiken är att vi efter måttet av vår förmåga bidrar till en utveckling som kan leda till återuppbyggandet av den dialog mellan blocken som i många avseenden tycks ha avstannat till följd av det försämrade förhållandet mellan stormakterna.

Händelseutvecklingen det senaste året – och givetvis syftar jag då särskilt på den tumultartade utvecklingen i Iran och den sovjetiska invasionen i Afghanistan – illustrerar blott alltför tydligt den grundläggande bristen på stabilitet i den internationella situationen, och då inte minst i förhållandet mellan supermakterna. Lokala kriser kan leda till snabba förändringar av det politiska klimatet och de militära dispositionerna. På nytt har de militära maktmedlens roll i internationell politik demonstrerats.

Utvecklingen har också visat att stora militära resurser inte automatiskt kan omvandlas till politisk styrka i ett avlägset konfliktområde, vilket kan medföra risker för att sådana konflikter sprids till områden där militära styrkor finns att tillgå.

Jag ser ingen anledning att här gå in på en detaljerad beskrivning av händelseförloppen. Inte desto mindre anser jag att vi har några definitiva lärdomar att dra av det som skett. Den första är hur svårt det är att bedöma supermaktens kortsiktiga avsikter och på den grundvalen försöka förutsäga deras agerande.

Det finns många samverkande förklaringar till detta. En av de viktigaste är självfallet supermaktens egen osäkerhet om motpartens avsikter och reaktioner, vilket medför uppenbara risker för ett agerande som innefattar felbedömningar av motpartens reaktioner.

Sverige har som ett litet neutralt land i skärningslinjen mellan öst och väst att göra bedömningar av båda parternas svårförutsägbara framtida agerande. Vår försvarspolitik måste grundas på trögrörliga förutsättningar men också på den genuina osäkerheten i bedömningarna av supermaktens reaktioner vid olika konfrontationer.

Den andra lärdomen vi bör dra av det senaste årets händelser är att supermakterna har en ständigt förbättrad förmåga att snabbt och överraskande föra fram stora militära styrkor. Förberedelserna behöver inte ha större omfattning än att de mycket väl skulle kunna rymmas inom ramen för en normal fredstida verksamhet.

En samlad bedömning av vad olika utvecklingstendenser och motstridiga intressen kan innebära för vår egen säkerhet är självfallet svår, för att inte säga omöjlig, att göra. Utvecklingen präglas både av stor tröghet och av snabba svårförutsägbara förändringar. Frågor som för bara några år sedan stod i centrum för den säkerhetspolitiska debatten, t. ex. frågan om de amerikanska styrkornas tillbakadragande från Europa, ter sig i dag helt teoretiska. I stället har andra, tidigare oförutsedda, frågor kommit i centrum, t. ex. den islamska väckelsen och invasionen i Afghanistan.

Trögheten i utvecklingen kan exemplifieras med de militära dispositioner-

na i Europa. Men det senaste årets händelser vittnar klart om faran i att grunda kortsiktiga säkerhetspolitiska bedömningar på enkla framskrivningar av till synes stabila förhållanden och tendenser.

Den tredje lärdomen av den internationella utvecklingen på senare tid bör därför vara att Sverige måste ha ett försvar som på värnpliktens grund snabbt kan öka sin beredskap, som snabbt kan utveckla full styrka.

Med hänsyn till svårigheterna att bedöma supermakternas intentioner och deras stadigt växande förmåga att snabbt genomföra även stora militära operationer får vi inte bygga vår försvarsplanering på antaganden om att vi får lång politisk förvarning, under vilken vi kan ta igen försummelser på försvarsområdet. Detta är en lärdom som på ett mycket konkret sätt måste präglade utformningen av totalförsvaret.

Kravet på reaktionssnabbhet är emellertid inte nytt, även om den senaste utvecklingen understrukt dess tyngd. Det alliansfria Sverige spelar en viktig fredstida roll i det säkerhetspolitiska mönster som vi brukar kalla den nordiska balansen.

Jag har länge hävdade att ett svenskt försvar måste vara utformat så att det övertygar båda militärblocken om att ingendera sidan kan ställas inför en radikalt ändrad militärpolitisk situation i det nordiska området genom att motståndaren genomför överraskande, snabba operationer över svenskt territorium. Ett svenskt försvar som på kort tid kan nå full operativ styrka är därför ett av de viktigaste bidragen vi kan lämna till en fortsatt lugn utveckling i det nordiska området, karakteriserad av bl. a. låg stormakts-närvaro.

Jag vill också, utan att gå in på några detaljer, klargöra att vi vidtagit dessa åtgärder för att höja vår omedelbara beredskap. Detta har skett mot bakgrund av den internationella situationen.

De regeringsförslag riksdagen i dag skall ta ställning till präglas av att vi är inne i det tredje budgetåret efter 1977 års totalförvarsbeslut. I fråga om förslagens ekonomiska innebörd finns knappast några överraskningar. Propositionerna innebär ett fullföljande av 1977 års försvarsbeslut i det avscendet.

Däremot kan vi konstatera att den verksamhet som riksdagen beslöt om 1977 för den följande femårsperioden inte kan genomföras fullt ut inom vare sig det militära försvaret, civiltförsvaret eller det ekonomiska försvaret. Planeringen har helt enkelt inte hållit. Till en del kan detta skyllas på oförutsedda faktorer som höjningarna av oljepriset, vilket speciellt drabbat det ekonomiska försvaret. I andra fall rör det sig om klara planeringsmissar, t. ex. i beräkningen av kostnaderna för skyddsrumbygget.

Inom det militära försvaret har kostnaderna för den fredstida driften, trots bl. a. mycket omfattande personalminskningar, fortsatt att öka, på samma sätt och i ungefär samma takt som skett alltsedan 1968 års försvarsbeslut.

Främst har detta drabbat repetitionsutbildningen av våra värnpliktiga och materielanskaffningen. Inte minst mot bakgrund av de krav på reaktions-snabbhet och förmåga att snabbt utveckla full styrka som den säkerhetspo-litiska och militärtekniska utvecklingen ställer på försvaret är detta mycket

allvarligt.

I själva verket drabbas en grundtanke i vårt värnplikssystem: att grundutbildade värnpliktiga med god utbildning och effektiv materiel skall ingå i krigsförband som är användbara omedelbart efter mobilisering.

Stora summor och stora uppostringar från de värnpliktigas sida är satsade i ett krigsförband. Att inte repetitionsöva förbanden innebär därför en betydande misshushållning med ekonomiska och mänskliga försvarsresurser. Olyckligtvis innebär vårt system att repetitionsutbildningen är en av de få poster inom försvarsbudgeten som kan varieras med kort varsel.

En annan sådan rörlig post är materielanskaffningen, som också drabbats hårt efter 1977 liksom under hela 1970-talet.

På sikt går detta ut över vår förmåga att förnya krigsorganisationen. Förband med tidsenlig och effektiv materiel är en förutsättning för vårt försvars inre och yttre trovärdighet.

Trots brister kan vi i dag mobilisera ett respektingivande försvar. Detta beror i hög grad på att vi har ett arv från 1960-talet som fortfarande ger god effekt.

Detta förhållande borde ge anledning till eftertanke: Vad vi gör nu och det försvarsbeslut vi fattar 1982 kommer i hög grad att bestämma försvarets styrka fram emot sekelskiftet.

Jag tvingas i detta sammanhang något beröra den socialdemokratiska reservationen beträffande det kommande budgetårets ramberäkningar. Den föreslagna halvmiljardsänkningen av anslagen till det militära försvaret skulle få förödande effekter. I praktiken kan det innebära ett stopp för alla repetitionsövningar och för all ny beställning av materiel. Jag kan bara konstatera att detta inte är ett förslag som är förenligt med vad den svenska säkerhetspolitiken i dag kräver. Ett parti som säger sig eftersträva regeringsansvar borde också betänka vad ansvarstagande i regeringsställning innebär.

I själva verket är läget det att den verksamhet som beslöts för det militära försvarets del 1977 inte kunnat genomföras ens i den lägre omfattning som man från socialdemokratisk sida ansåg befogad.

Men jag vill också framhålla att de propositioner som vi i dag behandlar på ett par väsentliga punkter innebär konkreta förslag som är motiverade av den säkerhetspolitiska och militärtekniska utvecklingen och som syftar till att förbättra såväl vår kortsiktiga som vår långsiktiga operativa beredskap.

I fråga om repetitionsutbildningen vill jag fästa riksdagens uppmärksamhet på att jag mot myndigheterna, genom omfördelning av resurser från främst byggnadsverksamheten, föreslår en mer omfattande övningsverksamhet än vad som räknats in i de militära myndigheternas planer. Jag har också givit direktiv om att den högre repetitionsövningsnivån skall gälla även i fortsättningen.

Vidare framläggs förslag om krigsförbandsövningar med en kombination av slutövande värnpliktiga under grundutbildning och viss repetitionsinkallad personal, vilket syftar till att samöva förbanden i den form de skall ingå i krigsorganisationen.

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

Detta är åtgärder som kommer att öka vår operativa beredskap på kort sikt.

När det gäller vår långsiktiga beredskap intar frågan om ersättning av Viggensystemet på 1990-talet en central roll. Det har berörts tidigare i dag.

Alla studier visar att försvaret även i framtiden kommer att behöva kvalificerade stridsflygplan och att särskilt luftförsvaret får en allt större betydelse, inte minst i en neutralitetssituation. Detta är alltså en fråga av utomordentligt stor säkerhetspolitisk betydelse.

I våra säkerhetspolitiska bedömningar har vi traditionellt sagt att svenskt territorium knappast i sig självt kan utgöra något primärt mål för en stormakt, men att det däremot skulle kunna ha värde som genomgångsområde. Denna bedömning torde alltjämt i huvudsak vara riktig. Vi måste dock konstatera att vapenutvecklingen, bl. a. i fråga om de uppmärksammade kryssningsrobotarna och det taktiska flygets längre räckvidder, kan medföra att innehavet av svenskt lufterum kan få ett ökat värde för stormaktsblocken i en eventuell konflikt, från både offensiv och defensiv synpunkt.

Den alliansfria svenska utrikespolitiken, syftande till neutralitet i krig, ställer ett ovillkorligt krav på oss att upprätthålla förmågan att hindra att svenskt lufterum, lika väl som vårt land- och sjöterritorium, används för operationer av endera parten i en konflikt. Ett svenskt stridsflyg som kan kraftsamlas till olika delar av vårt land och som kan verka på såväl lag som hög höjd är därför av väsentlig betydelse för båda militärblockens uppfattning om vår vilja och förmåga att hävda vår neutralitet i ett konfliktläge.

Detta är ett av de viktigaste skälen till att regeringen föreslår riksdagen att Viggensystemet, då detta börjar falla för åldersstrecket på 1990-talet, skall ersättas av ett nytt flygplanssystem.

Slutligt beslut om vilken form av anskaffning vi skall välja bör fattas i samband med 1982 års försvarsbeslut. Regeringen redovisar två huvudalternativ för den framtida anskaffningen:

Det första är en inhemskt sammanhållen utveckling av ett s. k. JAS – ett plan som genom utnyttjande av modern teknik skulle kunna bryta trenden mot ständigt dyrare flygplansgenerationer.

Det andra huvudalternativet är inköp av ett utländskt flygplanssystem.

Uppenbarligen skulle en svenskt sammanhållen utveckling ha fördelar ur bl. a. säkerhetspolitisk, sysselsättningspolitisk och industripolitisk synpunkt och även vara gynnsam för betalningsbalansen. Det vore alltså en ur flera synvinklar fördelaktig anskaffningsform. Om den är tekniskt och ekonomiskt genomförbar i konkurrens med utländska alternativ är i dag för tidigt att säga.

Regeringens förslag innebär att högst 200 miljoner satsas för att ta fram ett hållfast underlag fram till nästa försvarsbeslut. Av svensk industri förutsätts att den under samma tid gör minst motsvarande satsningar och att den kan lämna bindande offerter. Detta är en utomordentligt stor utmaning för svensk flygindustri; dess existens står och faller med att den kan prestera ett

konkurrenskraftigt alternativ.

Från socialdemokratisk sida har man reserverat sig i fråga om den statliga satsningens storlek. Till det vill jag säga att en delning av riskkapital av den typ som regeringen föreslår aldrig gjorts under någon socialdemokratisk regering vid utvecklingen av vare sig Tunnan, Lansen, Draken eller Viggan.

Det beslut i ena eller andra riktningen som fattas i flygplansfrågan 1982 kommer att få långtgående räckvidd. Det är en typ av beslut som kräver hållfast underlag, och detta kommer enligt all tillgänglig teknisk expertis att kosta i storleksordningen 400–500 milj. kr. Att hävda något annat är att förklara sig beredd att fatta ett mycket stort beslut på lösa boliner. Ingen ansvarskännande regering skulle kunna ta detta på sitt ansvar.

Inom de ekonomiska ramar som dras upp i 1977 års försvarsbeslut vill jag hävda att regeringens förslag i fråga om repetitionsutbildning och framtida flygplansanskaffning är uttryck för en konkret strävan att tillgodose väsentliga krav på operativ styrka både i det kortare och i det längre perspektivet.

I detta sammanhang vill jag ta upp ett påstående som framförts i debatten, nämligen att regeringens förslag i flygplansfrågan skulle innebära en inriktning mot svensk flygplansutveckling på bekostnad av den allmänna värnplikten. Jag tog upp denna fråga i förra årets riksdagsdebatt, men det är uppenbarligen motiverat att på nytt klarlägga vissa sakförhållanden.

En konsekvent och fast svensk neutralitetspolitik kommer även i fortsättningen att behöva stödjas av ett balanserat försvar som också innefattar stridsflyg, bl. a. med tanke på neutralitetssituationer och nödvändigheten att kunna skydda vår mobilisering. Vilken anskaffningsform för nästa flygplansgeneration som är mest ändamålsenlig är det i dag för tidigt att uttala sig om.

Skulle det visa sig att ett utländskt stridsflygplan ställer sig mer fördelaktigt ur ekonomisk och teknisk synpunkt, står vi dock inför ett stort problem i form av de gigantiska betalningspucklar som uppstår på 1990-talet, då vi inom loppet av några få år måste köpa flygplan utifrån.

För att inte rasera vårt budgetsystem och bli tvungna att införa ett tvärstopp i upphandlingen från övrig svensk försvarsindustri på 1990-talet, måste vi därför redan fr. o. m. nästa försvarsbeslutsperiod börja fondera medel, som vi kan ta fram då de utländska flygplanen skall betalas. Det finns alltså inget ekonomiskt rådrum i det fallet.

Vi skall föra en konsekvent och långsiktig försvarspolitik. Det understryker försvarskommittén på nytt i sitt säkerhetspolitiska betänkande. Skall vi kunna göra det, påverkar valet av anskaffningsform för 1990-talets stridsflyg således mycket litet de ekonomiska planeringsförutsättningarna på 1980-talet. Det är därför i grunden fel att konstruera en motsättning mellan allmän värnplikt och stridsflyg. Motsättningen är i stället den mellan långsiktigt ansvarstagande och politisk kortsynhet.

En riktigt kortsynt politik skulle visserligen kunna ge tillfälligt andrum, om man valde att under nästa försvarsbeslutsperiod använda från flygplansan-

skaffning frigjorda medel till att köpa sig ett politiskt bekvämt alibi för att göra så litet som möjligt i fråga om nödvändiga strukturförändringar inom försvaret.

Men en sådan politik skulle, som jag framhöll i förra årets riksdagsdebatt, endast medföra att vi på nytt valde att skjuta problemen framför oss, inte att söka lösa dem. Resultatet skulle bli att svenskt försvar på 1990-talet skulle vara så materiellt föråldrat att hela vårt försvarssystem, byggt på värnplikt, skulle te sig säkerhetspolitiskt meningslöst, utåt och inåt. Det vore att gräva en djup fallgrop, ur vilken skulle resa sig ett litet helprofessionellt gränsvaktsförsvar.

Det är en sådan politik som kortsiktigt kan förefalla bekväm men som långsiktigt leder till politikerförakt, för att nu inte alls beröra de säkerhetspolitiska konsekvenserna.

Enligt min bestämda mening går det inte att uppställa något motsatsförhållande mellan kortsiktig och långsiktig beredskap. Båge faktorerna måste väga tungt i en konsekvent försvarspolitik. All försvarspolitik innebär en risktagning, eftersom vi omöjligen med säkerhet kan förutskicka alla de säkerhetspolitiska påfrestningar vi kan ställas inför. De ramar inom vilka tyngdpunktsförskjutningen i risktagningen kan varieras i det kortare eller längre perspektivet är emellertid snäva.

Jag anser att vi bör kunna erkänna att den konkreta utvecklingen av försvaret under 1970-talet visat att prioriteringen av den långsiktiga handlingsfriheten alltför mycket tjänat som ett alibi för att inte fatta politiskt svåra beslut. Resultatet har blivit att vi i dag har en försvarsorganisation som brottas med utomordentligt allvarliga problem, vilka dämts upp under hela 1970-talet. Vi har i praktiken prioriterat organisatorisk överlevnad på bekostnad av de reella möjligheterna att successivt förnya försvaret i takt med tidens krav.

Även om detta är ett mellanår under pågående försvarsbeslutsperiod, så är det närmaste året mycket viktigt. En stor del av det material som kommer att ligga till grund för försvarskommitténs konkreta förslag om totalförsvaret skall presenteras, bl. a. ÖB:s och civilförsvarsstyrelsens perspektivplaner och övriga totalförsvargrenars motsvarigheter.

Försvarskommittén slår i sitt säkerhetspolitiska avsnitt fast att totalförsvarets utveckling bör styras av uppgiften att kunna avvålla från angrepp, men även att kunna möta sådana situationer.

Mot bakgrund av de krav den internationella situationen ställer och de under 1970-talet upplagrade problemen inom försvaret medför denna uppgift stora krav på realism och politiskt mod i beslutsfattande 1982. Detta gäller särskilt – vilket framhålls i regeringens tilläggsdirektiv till försvarskommittén – som Sveriges ekonomiska situation är mycket ansträngd.

Samtidigt kan vi konstatera att strukturproblem av den typ totalförsvaret brottats med under hela 1970-talet nu framträder inom hela den offentliga sektorn med full kraft. De stora automatiska kostnadsökningarna måste hejdas om vi skall undvika ett totalt sammanbrott för samhällsekonomin. Detta kräver utomordentligt stor återhållsamhet.

Det militära försvaret har under 1970-talet utgjort ett pilotfall i detta avseende. Ramarna har höjts relativt litet i fasta priser, samtidigt som stigande personalkostnader och fördyrad materiel medfört att verksamheten totalt minskats.

I efterhand kan det onekligen sägas att det i många fall hade varit mer rationellt om vi i högre grad tagit de organisatoriska konsekvenserna av fattade beslut. Det skall dock sägas att det militära försvaret i dag framstår som en av de mest kostnadseffektiva verksamheterna – eller rent av den mest kostnadseffektiva verksamheten – inom den offentliga sektorn. Detta hade inte varit möjligt utan hängivna insatser av en personal som i sitt arbete leds av övertygelsen om att dess insats är meningsfull.

Det förhållandet att försvaret levt under, och anpassat sig till, en ekonomi som närmast kan liknas vid nolltillväxt under ett decennium får dock inte medföra att försvaret straffas på 1980-talet för att vi på 1970-talet, under intryck av avspänningssträvanden, intecknat framtiden. Försvaret kan inte ses fristående från den internationella utvecklingen; självfallet kan vi inte heller bortse från de samhällsekonomiska realiteterna.

Som jag ser det har vi bara en realistisk väg att gå vid nästa försvarsbeslut; den innebär kraftfullt genomförda strukturförändringar, främst inom fredsorganisationen, i kombination med en icke obetydlig ramhöjning i samband med 1982 års försvarsbeslut. Endast den vägen har vi möjlighet att i ett kärt ekonomiskt läge upprätthålla ett i dagens och morgondagens internationella situation funktionsdugligt och effektivt försvar till stöd för vår neutralitetspolitik.

Inom de civila delarna av totalförsvaret finns ekonomiska problem liknande dem som finns inom det militära försvaret. Kostnadsutvecklingen har också här lett till att 1977 års försvarsbeslut inte kunnat uppfyllas i den omfattning som avsetts.

Som jag tidigare anfört underskattades kostnaderna för skyddsrumshygandet grovt i samband med 1977 års försvarsbeslut. Kostnaden per skyddsrumsp plats har blivit ca tre gånger större än beräknat. Skillnaden i kostnader är så stor att det nu finns anledning att göra en grundlig genomgång inför 1982 års försvarsbeslut. Förslaget i propositionen innebär en höjning av bemyndigandenivån för nästa budgetår. Därmed kan beslut om byggtaster fattas i avvaktan på beslut om en mera hållfast ekonomisk inriktning. Jag har givit skyddsrumsutredningen i uppdrag att, med utgångspunkt i de planer som kommunerna nu har gjort upp, komma med förslag i så god tid att 1978 års försvarskommitté kan överväga frågan i sitt pågående arbete. Dessa åtgärder gör det möjligt att redan inför budgetåret 1981/82 ta ställning till förslag om en ny inriktning för denna mycket viktiga sektor, om så krävs.

När det gäller civilförsvarsorganisationen gjordes så omfattande felbedömningar inför 1977 års beslut att det är absolut nödvändigt att grundligt analysera utvecklingen inför 1982 års försvarsbeslut. Det bör ankomma på försvarskommittén att överväga och föreslå såväl inriktning som ekonomisk utveckling. Kommitténs tidigare rekommendationer om ett civilförsvär med närmare anknytning till kommunerna kan då enligt min mening skapa vissa

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

nya och ändrade förutsättningar för civilförsvarsorganisationens utformning.

Avslutningsvis vill jag uttrycka en förhoppning om att debatten inför 1982 års försvarsbeslut kommer att präglas av såväl realism i bedömningarna av de krav som den internationella situationen ställer som insikt om de hårda prioriteringar och strukturomvandlingar som krävs i totalförsvaret, inte minst mot bakgrund av det samhällsekonomiska läget.

Vi har tyvärr en alltför lång erfarenhet av att vi fattat beslut som vi inte beviljat medel för att genomföra. Resultatet har blivit att vi tvingas dra ned vår försvarsförmåga på de områden där det varit möjligt att kortsiktigt spara pengar, vilket ofta inte varit det ur försvarssynpunkt mest rationella.

Det är min djupa förhoppning att debatten på alla håll kommer att präglas av en vilja till ansvarstagande för beslut som på ett realistiskt sätt balanserar de uppgifter som vi lägger på försvaret med de resurser som vi avdelar härför. Lokalpolitiska och andra hänsyn får inte, hur angelägna de än kan förefalla, bli utslagsgivande när vi fattar beslut om försvaret. Försvaret är inget självändamål. De uppgifter som vi förelägger värnpliktiga och fast anställda inom försvaret måste i första hand styras av vår vilja att fullfölja Sveriges alliansfria politik syftande till neutralitet i krig.

Vi lever i en kritisk tid. Vi måste akta på att vi inte avskärmar oss från verkligheten. Vi måste med klarsyn och realism värdera utvecklingen, så att vi kan bidra till en fredlig utveckling och till ett bevarande av vår rätt till självbestämmande.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det som försvarsministern nu sagt är intressant och avslöjande. Han framhåller att planeringen från 1977 inte har följts, att den försvarsorganisation vi har byggt upp under efterkrigstiden inte har kunnat hållas i skick utan har urholkats och vidare att de uppsatta målen inte har kunnat nås. Det är också precis vad jag tidigare sade.

Vilket är då försvarsministerns råd i detta läge? Ja, inte är det fråga om något nytänkande. Inför 1982 års försvarsbeslut, säger han, måste det till en kraftigt ökad ram för det militära försvaret – dvs. vi skall öka de militära anslagen och kostnaderna. Vidare förutser han stora strukturförändringar i fredsorganisationen. Vad det innebär får vi väl se så småningom – förmodligen en koncentration av utbildningsanstalter, förvaltningsmyndigheter och annat.

Men det hjälper inte. Och man kan undra hur många miljarder vi måste satsa för att upprätthålla denna organisation så att den får ett innehåll motsvarande vad den hade för 20 eller 30 år sedan, när den först byggdes upp. De pengarna kommer dock inte att finnas tillgängliga. Man kan inte samtidigt som man talar om det skärpta ekonomiska läget ställa krav på nya stora penningssummor för att vidga ramarna för det militära försvaret. Det

går inte ihop.

Vi måste komma fram till en annan organisation. Försvarsministern talar om skyddet av och upprätthållandet av neutraliteten inom det svenska luftrummet. Det vore bra om försvarsministern ville svara på den fråga jag ställde i mitt första anförande: Hur skyddar vi det svenska luftrummet mot medeldistansrobotar, avskjutna i vår närhet, eller mot kryssningsrobotar? Har vi ekonomiska och tekniska möjligheter och resurser att bygga upp sådana system? Det är ju viktiga frågor för det svenska folket.

Vi måste vara villiga att tänka om i denna fråga och att gå in för en helt förändrad försvarsstruktur, som prioriterar de samhälleliga resurserna, så att vi får ett motståndskraftigt samhälle, som kan åstadkomma ett försvar vilket kan sätta sig till motvärn inom landet. Det blir vi ändå så småningom tvungna till, oavsett om vi försöker hålla oss med ett – alltmer krympande – flygvapen. Vi kommer inte att ha råd med att hålla så många flygplan att flygvapnet kan få någon avskräckande effekt. Vi blir förr eller senare tvungna att sätta upp ett stridsmotstånd inne på det svenska territoriet. Vi bör därför satsa våra resurser på att bygga upp ett sådant försvar och inte tala om att vi skall skydda i vårt luftrum. Vi har inte sådana resurser. Eller har vi det? -- det är önskvärt att få svar på den frågan. Kan Eric Krönmark garantera skydd mot medeldistans- eller kryssningsrobotar?

ERIC HOLMQVIST (s) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att det är med viss besvikelse som jag noterar uttalandet om de värnpliktiga. Det är trots allt en grupp i ett speciellt utsatt läge, och därför borde det ha funnits utrymme för att ge dem åtminstone vad som kan förväntas motsvara den automatiska uppräknings av försvarsanslagen.

Detta kan vi kanske inte tvista om i dag, utan jag förbehåller mig att kanske komma tillbaka ett följande år, när vi har möjligheter att fortsätta debatten.

I mycket av det som försvarsministern sade vill jag instämma. Vi är väl alla oroad över den utrikespolitiska situationen, med de tilltagande spänningar som förekommer i världen. Men jag noterar också med tillfredsställelse att försvarsministern lade så stark vikt vid att det framför allt gällde att försöka få de två aktuella stormakterna att på nytt börja samarbeta i stället för att bygga upp positionerna gentemot varandra, på det sätt som nu sker. Jag är helt överens med honom i det avseendet, och det är självklart att den lilla nationen Sverige egentligen kan räkna med en framtid bara i den mån icke någon av de stora utgör ett hot mot oss.

Jag har vidare ingenting att invända – det har vi inte heller haft på socialdemokratiskt håll i utskottet – mot försvarsministerns om-disponeringar av medel. Det kan väl också på sitt sätt vara ett uttryck för att vi är väl medvetna om att man kan ha all anledning att upprätthålla en beredskap i vårt land. Det må så vara.

Det fanns även en fråga som försvarsministern tog upp men som trots detta tyvärr är oklar. Vi har haft en debatt när det gäller försvarets framtid, där en

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

*Försvarspolitik*

part har sagt att vi måste ha mycket utvecklade och dyra krigsapparater till vår hjälp och att vi då inte längre kan utbilda värnpliktiga. Mot detta står en annan uppfattning, nämligen den att vi mycket väl kan sprida ut vapnen och skapa förutsättningar för att ändå ha ett effektivt försvar. De här två olika tankegångarna står emot varandra, och jag tycker att försvarsministern genom sina tilläggsdirektiv alltför ensidigt har tagit ställning för att flyget skall prioriteras och värnplikten skall stå tillbaka. Detta skymtade även i hans anförande här.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! Det var bra att försvarsministern slog fast att vårt försvar skall bygga på den allmänna värnpliktens grund. Jag ser ingenting negativt i de tilläggsdirektiv som regeringen har givit försvarskommittén i det stycket, därför att man bör gott kunna utreda vilka olika möjligheter det finns att inom den ramen vidta omDispositioner. Det finns som jag ser ingen motsättning mellan detta och frågan om försvarsmateriel.

När det gäller strukturförändringar inom försvaret delar jag uppfattningen att vi också fortsättningsvis får bereda oss på fredsorganisatoriska förändringar. Själv skulle jag helst vilja se att man kunde behålla det nuvarande antalet förband och enheter och att man inom ramen för dem skulle rationalisera. Det tror jag vore det allra bästa, eftersom det innebär en väldigt styrka att ha en bra fördelning av förbanden.

Försvarsministern säger att 1982 års belut måste innebära vidgade rammar. Jag är inte beredd att ge några löften om vilken nivå man skall komma fram till. Det är alltför tidigt att redan nu uttala sig på den punkten. Dessutom vore det helt fel att göra ett sådant uttalande nu, eftersom försvarskommittén arbetar – i så fall kunde den lägga ned sin verksamhet.

Det är viktigt att anknyta till vad som sades tidigare i debatten om att det inte är självklart att mycket pengar alltid ger den högsta försvarseffekten. Det är t. ex. inte alls säkert att man med fler kanoner och fler flygplan i övre Norrland allra bäst försvarar övre Norrland. En vettig regionalpolitik kan vara nog så mycket värd ur försvarssynpunkt som ytterligare pengar till materiel.

Låt mig också i likhet med försvarsministern konstatera att vi inte har fått något besked från socialdemokraterna om var de står i flygplansfrågan. Några uppgifter om vilka förband man vill spara in och vilka försvarsmaterielbeställningar man vill pruta på har inte heller givits under denna debatt. Det innebär självfallet en mycket stor otrygghet för de anställda inom försvarsmakten.

TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill påminna talaren om att repliken gällde försvarsministerns anförande.

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

Herr talman! Först vill jag vända mig till Eric Holmqvist, som tog upp en fråga som han ansåg var oklar i mitt anförande, nämligen frågan om den framtida utvecklingen beträffande vägvalet mellan flygplan och värnplikt. Det gällde om vi skulle ha ett tekniskt framtida försvar eller om vi skulle satsa mera på ett värnpliktsförsvar. Han misstänkte att jag prioriterade flyget. Jag vill bara säga till Eric Holmqvist att det inte går att välja antingen—eller utan att jag vill ha en optimal avvägning, för det behövs ett både—och.

Jag vill så säga något om värnplikten. Den allmänna värnplikten har ett djupt inneboende värde, och jag är den förste att understryka vilken betydelse värnplikten har för försvarsviljan i landet. Jag kan dock inte undgå att konstatera att det tycks finnas en dubbelmoral bland dem som har lättast att ta till de djupaste brösttonerna i varje värnpliktsdiskussion. De som bullrar mest tycks utgå från att det grundutbildningssystem vi har i dag är liktydigt med allmän värnplikt. Saken är inte fullt så enkel. Allmän värnplikt innebär också något mera.

För det första har vi en plikttag som säger att alla män mellan 18 och 47 år är skyldiga att med vapen i hand ställa upp till landets försvar.

För det andra skall de värnpliktiga utbildas och organiseras vid krigsförband.

För det tredje skall krigsförbanden genom grundutbildning och repetitionsutbildning och genom tillgång till effektiv materiel kunna vara användbara efter mobilisering.

För det fjärde skall dessa förband ingå i en krigsorganisation som totalt sett kan klara de stridsuppgifter vi ålägger försvaret.

Ser vi värnplikten i detta mera nyanserade perspektiv kan vi konstatera att den genomgått radikala förändringar under de senaste tio åren. Grundutbildningen har förkortats. Också repetitionsutbildningen har förkortats eller helt ställts in i vissa fall. Den materiella förnyelsen har på många områden gått långsamt och omfattar inte alla förband. Resultatet har blivit att våra värnpliktiga och våra krigsförband har utbildning enbart för sin huvuduppgift, men också att det inom den utbildningen finns brister. Detta gäller t. ex. arméns mörkerstridsförmåga. Skulle vi för 15 år sedan ha frågat oss om vi kunnat betrakta dagens system för tillämpning av den allmänna värnplikten?

I ett kärt ekonomiskt läge måste vi diskutera den här frågan seriöst och, om den ekonomiska utvecklingen så kräver, vara redo att pröva olika lösningar, men den allmänna värnplikten som grundidé och princip skall ligga fast. Jag hoppas givetvis på en anslagsutveckling som möjliggör att vårt värnpliktssystem förblir allmänt, men för detta krävs tillgång till pengar. Det är struts politik att driva en annan linje. Samma personer som mest söker ge intryck av att de förespråkar den allmänna värnpliktens princip är när det gäller de ekonomiska anslagen till försvaret mest återhållsamma.

Jag vill upprepa att det, som jag ser det, inte finns någon som helst motsatsställning mellan flygplansfrågan och värnpliktsfrågan inför 1980-talets problem. Vi måste göra en avvägning, och vi måste satsa på båda dessa

områden.

I det sammanhanget vill jag vända mig till herr Björk i Gävle, som i sin allmänna inställning avviker från de centerpartister som sitter i regeringen – herr Björk verkar av någon anledning vara mera misslynt. Han säger att jag inte borde uttala mig om vidgade ramar, men bakgrunden till mitt uttalande var just att jag inte ville binda försvarskommittén. Både herr Björk och jag har ju deltagit i det beslut som fattades här i riksdagen 1977, där vi fastställde de krav och förutsättningar som skall gälla för det svenska försvaret, och jag har med hänsyn härtill gjort en bedömning av vad som krävs för att vi icke skall behöva ändra de grundläggande försvarspolitiska förutsättningarna. Det är i och för sig tänkbart att man skulle kunna välja en lägre ekonomisk nivå, men i så fall tror jag att såväl herr Björk i Gävle som andra måste ta konsekvenserna av detta och också sänka nivån när det gäller kraven på det svenska försvaret. Jag vill också i det sammanhanget varna för att inte se verkligheten som den är.

Till Oswald Söderqvist: Jag konstaterar att det när det gäller uppfattningen om den svenska försvarspolitiken finns något av ett svalg mellan å ena sidan vänsterpartiet kommunisterna och å andra sidan de fyra övriga partierna. Av Eric Holmqvists inlägg framgick att vi i de principiella huvudfrågorna har en likartad grundsyn, så jag tror man kan säga att de motsättningar som kan finnas mellan de fyra demokratiska partierna mera är fråga om motsättningar när det gäller nivån än principiella motsättningar.

Oswald Söderqvist sade att det inte är lönt att försvara sig med våra metoder. Jag vill bara påminna om att Sverige har ett läge i närheten av en supermakt, och små nationer i supermakternas närhet lever alltemellanåt farligt. För några månader sedan fick vi ett pedagogiskt exempel, som visar hur en liten nation behandlas, om supermakten anser att den lilla nationen inte tillfredsställande kan så att säga garantera sitt territoriums neutralitet. Här är det fråga om att skapa tilltro i omvärlden. Det gör man inte med vänsterpartiet kommunisternas förslag, som innebär att vi skall göra oss av med den försvarsteknik som herr Söderqvists ideologiska bröder i öster satsar så fantastiskt på. Historien känner inget exempel på att en nation har kunnat överleva utan vilja och förmåga att försvara sig. I varje fall för oss andra, som inte har den kommunistisk-marxistiska uppfattning som herr Söderqvist företräder, är det något av en grunduppgift för ett samhälle att garantera att samhällets medborgare kan leva under de fria förhållanden som de själva bestämmer och kan tänka och yttra sig fritt utan risk för den personliga säkerheten.

Jag är inte alldeles säker på att man vid varje försvarsstruktur alltid har funnit den absolut bästa lösningen, men jag tror att vi med de erfarenheter som vi har är inne på en huvudinriktning på försvarets område som bäst tillgodoser landets säkerhetsintressen. Jag tycker att det är rätt avslöjande att vänsterpartiet kommunisternas representant i en debatt i den politiska situation som världen upplever i dag ändå kan gå upp i Sveriges riksdag och förorda vad som i realiteten skulle innebära en rasering av det nuvarande militära försvaret.

ERIC HOLMQVIST (s) replik:

Herr talman! Det var just när försvarsministern använde uttrycket strutspolitik som jag fann anledning att begära ordet ytterligare en gång, även om jag förstår att somliga tycker att det är opassande att fortsätta den här debatten.

Är det inte värt att fundera över det här i alla fall? Det står två åsikter mot varandra. Vill vi renodla det hela, kan vi säga att det är maskinen eller människan som det gäller. Materielen kommer och går, men det kommer också nya ungdomsskolor som vi på något sätt måste utbilda för försvarsuppgiften. Jag anser inte att det är strutspolitik, om man utgår från de värnpliktiga och skaffar de vapen som kan användas för detta folkförsvar. Det är inte fråga om att ha uråldrig materiel eller att söka alltför billiga lösningar, men jag tror att det i detta finns ett realistiskt alternativ. Här tycker jag att försvarsministern alltför mycket ställer sig på den ena sidan. Det finns anledning att vänta tills försvarsutredningen har penetrerat de här problemen.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag konstaterar utan förvåning att Eric Krönmark som vanligt undviker att ta upp en debatt om de sakskaal som jag har framfört och i stället går ut med grova demagogiska påhopp. Det är det enda sätt han har att försvara sig på. Han far dessutom med osanning. Alla som har lyssnat på vad jag har sagt här i kammaren i dag och vid tidigare tillfällen vet att jag och mitt parti framfört uppfattningen att vi skall ha ett svenskt försvar, också ett militärt sådant, som är uppbyggt utifrån de resurser som vi kan avsätta. Men vi har också sagt att vi inte kan upprätthålla den försvarsorganisation som vi har i dag, vilket utvecklingen har visat – och detta kommer också att stå klart för Eric Krönmark och hans medbröder. Vi kommer inte att ha råd att vidga ramarna, vilket Eric Krönmark talar om, på 1990-talet för att på nytt blåsa liv i 1950- och 1960-talets svenska försvarsorganisation. Det är bara så. Och detta kommer att framföras ytterligare i debatten när vi kommer in på det ekonomiska försvaret.

Om vi inte kan bygga upp ett samhälle – Gunnar Björk var inne på detta också – som är balanserat i fredstid utan som redan då är ytterligt sårbart, hur skall vi då kunna klara oss i ett krig? Vad hjälper det, Eric Krönmark, om vi skaffar 100 flygplan till – det är kanske vad vi får råd med – eller om vi ökar antalet stridsvagnar med något hundratal, vilket vi kanske också har råd med, om samhället i övrigt brakar ihop på grund av de påfrestningar som det kommer att bli utsatt för? Det är ju det som är den springande punkten. Och det kan man väl inte komma undan genom att stiga upp här och slänga ur sig sådana floskler som Eric Krönmark kommer med.

Vi hävdar att vi skall ha ett folkförsvar. Och det skall, som alla här sagt tidigare, bygga på allmän värnplikt, på allas engagemang – vi skall delta i det. Men vi måste tänka om när det gäller våra möjligheter att satsa pengar på sådana system som Eric Krönmark är så helfrälst på. Det finns inte utrymme för sådant, och då måste vi naturligtvis ändra organisationen. Vi måste satsa

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

på en annan struktur, på förebyggande åtgärder, på större uthållighet och annat. Det vore välgörande om Eric Krönmark ville ta upp en debatt om det.

Jag har inte heller fått något svar på min två gånger framställda fråga om hur Eric Krönmark tänker garantera skydd mot medeldistansrobotar, som han själv säger är baserade runt omkring oss, eller mot kryssningsrobotar. Kan Eric Krönmark med sin försvarsorganisation garantera att dessa vapen stoppas? Svara på det! Gå in i en sakdiskussion i stället för att sväva ut i rena rama påhopp, som Eric Krönmark gör när han inte kan hitta på någonting bättre.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! Försvarsministern säger att jag tydligen inte känner till vad centerledamöterna i regeringen har för åsikter i fråga om höjt försvarsanslag eller inte. Försvarsministern är självfallet mer kvalificerad att avgöra den frågan, om hur stämningen är i regeringen i detta fall.

Men vad som gjorde mig något fundersam var att jag i går morse vaknade till ett uttalande i radio av partiordföranden i moderata samlingspartiet om att man skulle spara 8–9 miljarder, medan vice ordföranden i partiet, som är försvarsminister, nu en dag senare är beredd att omedelbart tala om att försvarsanslaget skall höjas 1982.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Det här börjar bli intressant.

Till Gunnar Björk vill jag säga: Vi har här i riksdagen gemensamt fattat beslut för tre år sedan om ett visst försvar. För att uppnå det som vi då gemensamt ansåg vara ett så att säga tröskelvärde skulle det krävas ett tillägg till försvarsbudgeten på 1 miljard i fasta priser. Jag har sedan gått ut offentligt och sagt att det inte finns samhällsekonomiska möjligheter att klara det. Har man på det sättet sagt a – och det har jag gjort – så måste man också säga b.

Det innebär att vi inte kan gå tillbaka till vad Oswald Söderqvist kallar 1950- och 1960-talens försvarsorganisation. Nej, detta ligger långt, långt bortom möjligheterna. Här kommer det att bli mycket smärtsamma omställningar när det gäller fredsorganisationen, som jag kan bedöma det i dag. Det skall prövas förutsättningslöst, men jag bedömer detta som sannolikt. Och det kommer att innebära kvantitativa ingrepp i krigsorganisationen, vilket får betydelse för vår operativa förmåga, i försvarshänseende. Det får således också återverkningar på den svenska säkerhetspolitiken. Det skall vi vara medvetna om. Och det kommer att bli en grannlaga uppgift för i första hand försvarskommittén och sedan regering och riksdag att göra denna avvägning.

Men jag har vågat gå ut och tala om att jag gör den bedömningen att det krävs en icke obetydlig – inte kraftig – anslagshöjning för att vi någorlunda skall kunna garantera ett effektivt försvar. Det anser jag mig ha politisk skyldighet att göra som den politiske företrädaren för försvarsmaktens

intressen. Jag har blivit kritiserad från annat håll för att jag inte går ut och kräver en miljard kronor. Men det har jag inte gjort, utan jag har försökt att välja en realistisk linje med ett rimligt hänsynstagande till vad den internationella situationen kräver. Jag håller med Eric Holmqvist om att vi inte kan acceptera hur tvära kast som helst, men vi måste ändå manövrera utifrån vad som händer i vår omvärld. Jag vågar säga att vi inom regeringen i detta fall har en samsyn. Det är min förhoppning att de tre regeringspartiernas riksdagsgrupper också har en samsyn i denna fråga.

Till Eric Holmqvist vill jag bara säga att jag inte ställer mig på en sida eller tar ställning till förmån för flyget. Även den värnpliktsarmé som vi är överens om att vi skall ha i detta land skall naturligtvis ha så bra teknisk utrustning som möjligt. Vi hoppas att vi skall kunna ta fram billiga tekniska system för svenska förhållanden, men dessa är beroende av ett luftförsvar. Dessutom har vi, Eric Holmqvist, enligt folkrättens principer förpliktelser i den händelse att det inträffar en konflikt i vårt närområde och vi därvid lyckas bibehålla vår neutralitet. Då måste vi bl. a. hävda vårt luftrum. För det krävs det tillgång till flygplan. Det är anledningen till att regeringens proposition innebär ett principställningstagande för en ny flygplansplattform. Vi vet så mycket om den tekniska utvecklingen fram till år 2000 att vi på detta område kan vara ganska säkra. Däremot vet vi inget om den politiska eller säkerhetspolitiska utvecklingen. Men den tekniska utvecklingen kan vi alltså bedöma. Och redan utifrån detta underlag vågar jag säga att detta land, efter Viggensystemet, behöver ett nytt flygplanssystem, svenskt eller utländskt.

Jag kommer därmed in på den fråga som Oswald Söderqvist ställde om medeldistansrobotar. Med ett tillräckligt sofistikerat flygplanssystem har vi möjlighet att försvara oss mot kryssningsrobotar. Vi kan göra det med dagens Viggensystem. Vi har i det systemet möjlighet att lyfta upp radar i luften och därigenom lokalisera anflygande kryssningsrobotar. Och tack vare dessa robotars låga hastighet finns det goda möjligheter att också bekämpa dem. Det finns alltså ett försvar.

När det däremot gäller ballistiska robotar kan vi inte ge något aktivt skydd, utan då blir det fråga om passiva skyddsåtgärder, bl. a. tillhandahållande av skyddsrum. Vi vidtar vissa passiva skyddsåtgärder, men det går i princip inte att skydda sig mot alla ändamål.

Detta innebär inte att jag – vilket Oswald Söderqvist undrade om jag kunde göra – kan garantera ett skydd mot dessa robotar. En svensk försvarsminister kommer aldrig någonsin att kunna garantera det. Däremot kan jag garantera att vi skall vidta åtgärder efter bästa förmåga.

En debatt mellan Oswald Söderqvist och mig i försvarsfrågor är litet enahanda, eftersom vi har så totalt olika utgångspunkter. Enligt min uppfattning är svenska försvarets främsta uppgift att vara fredsbevarande, dvs. det skall avhålla från angrepp. Det kräver en viss initialstyrka. Det skall finnas ett gränsvärde som en angripare måste överskrida för att anfälla Sverige. Och om ett angrepp ändå kommer, skall vi ha uthållighet – angriparen skall inte bara behöva komma igenom skalet.

Men enligt Oswald Söderqvists modell finns det tydligen inget skal alls,

utan man skall satsa på uthållighet. Det innebär mycket, mycket större frestelse för en eventuell angripare att verkligen angripa oss. Man kan t. o. m. säga att vi själva helt och hållet bestämmer den svenska försvarsstrukturen men att vi i vårt eget intresse också bör ta viss hänsyn till vår roll i norra Europa. Sverige utgör nämligen en viktig faktor när det gäller den säkerhetspolitiska balansen i norra Europa, och strukturförändringar i det svenska militära försvarets utformning kan därför få återverkningar på de två militärallianser som vi har omedelbart utanför våra territorialvattengränser, både i väster och i öster. Detta är kanske en sak som vi kan spela med när vi försöker medverka till avspänning. För en sak är klar: alla syftar vi till nedrustning. Men nedrustning kan nås först om man går vägen över avspänning, och i dag har världen kommit till det stadiet att det är avspänningen som vi måste stimulera. Det är *där* som Sverige har sin uppgift, och inte bara i eget intresse, utan i hela världens intresse.

Tredje vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Min uppgift i denna debatt var i första hand att behandla de frågor i försvarsutskottets betänkanden nr 13 och 14 som berör det ekonomiska försvaret och civilförsvaret.

Men jag finner anledning att något avvika från den föresatsen därför att Gunnar Björk i Gävle i sitt inlägg mycket skarpt gick till angrepp mot den socialdemokratiska försvarspolitiken, framför allt när det gällde de ekonomiska frågorna i anslutning till försvars- och säkerhetspolitiken. Han påstod att socialdemokratin inte var kapabel att ta det ekonomiska ansvaret för den säkerhets- och försvarspolitik som vi har förordat i vår reservation.

Jag vill hävda att socialdemokratin genom åren har tagit ansvaret för försvars- och säkerhetspolitiken och gjort detta utan påtagliga anmärkningar från övriga politiska partier. Det har väl i och för sig alltid funnits vissa överbud, men det har ändå varit förhållandevis måttliga sådana. Jag tycker därför det är ganska anmärkningsvärt att Gunnar Björk kommer med en sådan beskyllning mot socialdemokratin, speciellt när man som han kan ha anledning att överväga de ekonomiska komplikationer som vårt samhälle har råkat in i, kanske framför allt till följd av centerpolitik och ansvariga centerpolitiker.

Så tillbaka till vad jag egentligen hade att säga!

Låt mig då börja med att behandla frågan om det ekonomiska försvaret.

Inför 1977 års försvarsbeslut angavs syftet vara att uppnå ett totalförsvarsbeslut, dvs. att mer i detalj lägga fast riktlinjerna för den kommande femårsperioden för samtliga delar av totalförsvaret. 1977 års försvarsbeslut innebar emellertid på en viktig punkt att den avsedda långsiktigheten saknades, nämligen när det gällde det ekonomiska försvaret. Vårt krav på ett långsiktigsprogram i ekonomiskt avseende för denna del av totalförsvaret har

tidigare också avisats av den borgerliga riksdagsmajoriteten.

Vi kan nu konstatera att de gångna årens medelsanvisningar inneburit mycket kraftiga avvikelser från de fastlagda målen. Givna anslag för de enskilda budgetåren har endast svarat mot 40–50 % av vad som skulle ha behövts för att uppnå målen. Vi kan alltså fastslå att den borgerliga regeringens intresse för ett balanserat totalförsvär är ganska ringa. Regeringen prioriterar konsekvent det militära försvaret framför de övriga grenarna av totalförsvaret.

I det svåra budgetläge som den borgerliga regeringen försatt vårt land i har vi gjort den bedömningen att vi trots goda motiv inte ansett det möjligt att nu föreslå anslagsökningar för det ekonomiska försvaret. Men vi vill än en gång främhålla nödvändigheten av en större fasthet i den ekonomiska resursfördelningen. Anvisningar för en sådan inriktning finns i vår partimotion 1979/80:482. Tyvärr har vi inte kunnat övertyga utskottets borgerliga majoritet om nödvändigheten av att ge regeringen detta till känna och på så sätt förbättra underlaget för planerande myndigheter, och försvarskommitténs arbete inför nästa försvarsbeslut.

Vår bedömning står emellertid fast. Den obalans mellan mål och medel som råder inom totalförsvaret är särskilt påtaglig för dess civila delar. För det ekonomiska försvaret saknas fleråriga ekonomiska ramar. Planeringen av vår försörjningsberedskap saknar fästadga. Detta är en mycket olycklig situation inför nästa försvarsbeslut, som nu förbereds av den försvarskommitté som arbetar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 till försvarsutskottets betänkande nr 13.

Låt mig så övergå till att behandla frågan om civilförsvarets fortsatta utveckling och främst då utbildningsverksamhetens inriktning och omfattning samt skyddsrummbygget. Frågan om Katrineholmsanläggningen kommer senare att behandlas av Holger Bergman.

För att vårt totalförsvär skall ha den avsedda effekten är det nödvändigt att beakta det samlade resultatet av våra försvarsansträngningar. Allvarliga brister på ett område kan leda till att tilltron till vår försvarsförmåga även på andra områden av totalförsvaret minskar.

Regeringens behandling i budgetpropositionen av civilförsvär, ekonomiskt försvar och övrigt totalförsvär leder enligt vår uppfattning i en sådan riktning.

För civilförsvaret ger den borgerliga regeringens politik följande negativa effekter:

Civilförsvarets verksamhet minskar med ca 3 %.

Utbildningens omfattning låses till dagens nivå, dvs. ca 200 000 dagar per år.

Skyddsrummbygget kommer att ligga långt under den nivå som angavs i 1975 års beslut.

Sammantaget betyder detta ett betydande avsteg från den balans mellan totalförsvarets olika verksamheter som 1974 års försvarskommitté angav som mål för försvarspolitik.

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

Enligt 1977 års försvarsbeslut skall civilförsvarets utbildningsverksamhet, när den tidigare fastställda krigsorganisationen genomförs, omfatta ca 290 000 utbildnings- och övningsdagar. Målet har tidigare varit att nå denna omfattning 1981.

Med nuvarande brist på ekonomiska resurser beräknas kapaciteten till ca 200 000 dagar. Dagens nivå påverkar självfallet behovet av utbildningsanläggningar, men en inriktning att senare nå 290 000 dagar kräver bibehållen handlingsfrihet. Det är utifrån den bedömningen vi har krävt en bibehållen handlingsfrihet också beträffande utbildningsanläggningarna och framför allt då Katrineholm.

1975 års riksdag fattade beslut om en ny ordning för planering och finansiering av skyddsrumbyggandet. Beslutet har efter omfattande förberedelser, bl. a. i form av skyddsrumspaner i våra kommuner, trätt i kraft under 1979.

För att planeringsmålen skall kunna uppnås krävs emellertid att behövliga medel ställs till förfogande. Vidare påverkas skyddsrumbyggandet av en rad olika faktorer inom byggandet – såväl byggandets omfattning som inriktning måste beaktas i planeringsarbetet. Den skillnad som nu föreligger mellan civilförsvarsstyrelsens behov och propositionens förslag kan vi inte godta.

Ytterligare en orsak till detta ställningstagande, förutom den minskade resursramen, är den av regeringen aviserade översynen av 1975 års beslut om skyddsrumbyggandet. Vi känner stor osäkerhet inför den inriktning det kan ge.

Vi socialdemokrater är väl medvetna om den kraftiga kostnadsökningen per skyddsrumplats men anser likväl att fastställda skyddsrumspaner bör följas. Om detta leder till ökat resursbehov har regeringen att återkomma till riksdagen med förslag om ökade resurser för skyddsrumbyggandet redan nästa budgetår.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation nr 11 vid försvarsutskottets betänkande nr 13.

#### TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att anslag om kvällssammanträde nu har satts upp.

#### GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Låt mig börja med att föra kammarledamöternas tankar tillbaka ett antal år. Det är i dagarna 40 år sedan våra grannländer ockuperades. De svenska tidningarna hade de dagarna stora rubriker. I Stockholms-Tidningen kunde man läsa: "Danmark helt ockuperat på få timmar. Köpenhamn taget kl. 8." Dagens Nyheter: "Flygtrupper ockuperade Oslo." Stockholms Dagblad: "Norge i krig - söker fred." Många fler rubriker skulle kunna citeras, men jag tycker att det räcker med dessa.

För oss som var med om dessa upplevelser är minnesbilden klar liksom de intryck som dessa händelser gav upphov till. Men för en stor del av vårt folk, de yngre generationerna, är dessa händelser historia även om vi tycker att de

ligger nära i tiden.

Sveriges folk har sedan mycket lång tid tillbaka vant sig vid att vårt land är fredligt och lugnt. Krig har pågått in på våra knutar, men vi själva har fått stå utanför. För 40 år sedan fick dock vårt folk en stark och nära erfarenhet av vad det innebär för ett land och ett folk att förlora sin frihet och sitt självbestämmande. Det är svårt att i dag göra sig en föreställning om vilket tryck vårt land och vårt folk var utsatta för under denna tid. Vår starka och uppriktiga medkänsla med våra grannländers olycka dokumenterades på flera sätt.

Försvarsviljan växte sig vid denna tid stark hos svenska folket. Alla, män som kvinnor, unga som gamla, ställde upp för att stärka vår försvarskraft och bevara vår frihet och vårt oberoende. Alla var beredda att göra stora personliga uppoffringar för landets försvar. Ansträngningarna att skapa ett modernt och effektivt försvar var mycket stora. För alla stod det klart att den situation vårt land då befann sig i krävde ett försvar av helt annan omfattning och av helt annan styrka och kvalitet än det försvar som vi hade hållit under 1920- och 1930-talen.

Vi äldre minns också försvarsdebatten under mellankrigstiden mellan första och andra världskriget. "Det skulle aldrig mer bli krig." "Det var en svunnen epok." "Vapnen var så fruktansvärda att ingen nation skulle våga börja ett nytt krig." Visst fanns det varnande röster, men få lyssnade på dem. Och vårt land utsattes också för en nedrustning som vi dyrt fick betala i samband med andra världskriget. Låt mig säga att även om försvarsdebatten inte är lika blåögd i dag som den var på 1930-talet så är det alltför många bland vårt folk som konstaterar att krig och väpnat våld pågår i andra delar av världen men det är ingenting som kan hända vårt folk eller något som strängt taget angår oss. Det är en farlig inställning, som vi alla har ansvar för att skingra. Det är därför jag velat erinra om händelserna för 40 år sedan och den försvarsdebatt som ägde rum före denna händelseutveckling. Låt mig instämma med Gudrun Sundström, som var inne på problemet att nå ut till ungdomen och engagera dem i försvarsdebatten. Här har vi alla en mycket viktig och stor uppgift som vi måste hjälpas åt med.

Hur är situationen i dag? Vi kan konstatera att vårt försvar i dag befinner sig i en mycket trängd ekonomisk situation. Det pågår liksom under perioden mellan första och andra världskriget en försvagning av vårt försvar. Även om det inte sker i samma grad nu som det gjorde då pågår en allvarlig urholkning av vår försvarskraft. Och om inte försvaret inom en snar framtid erhåller ökade resurser – det vill jag understryka – kommer den pågående urholkningen att få allvarliga konsekvenser i framtiden.

Av den proposition vi nu behandlar framgår bl. a., vilket jag erinrat om förut, att 1977 års försvarsbeslut inte har kunnat fullföljas i alla delar. Låt mig bara ge några exempel:

För armén innebär detta bl. a. att den planerade organisationen av förband med tunga pansarvärnsrobotar har minskats.

Vissa äldre pansarförband måste t. v. behållas för att medge så stor handlingsfrihet som möjligt inför nästa försvarsbeslut.

Reparationer av stridsvagnar har minskat.

För marinen innebär det bl. a. att leveranser av enheter till marinen har fått skjutas på framtiden.

Repetitionsutbildningen har sedan ett antal år tillbaka fått skäras ned i mycket oroväckande grad.

Herr talman! Detta var några exempel bland många på den urholkning av landets försvar som har pågått och fortlöpande pågår. Urholkningen gör sig inte enbart gällande inom det militära försvaret, utan förhållandet är detsamma inom civilförsvaret och det ekonomiska försvaret. Låt mig säga att detta skett trots att kraftiga personalminskningar har genomförts under de senaste åren i rationaliseringssyfte och för att skapa utrymme för materielanskaffningar. Här vill jag tillägga att man skall vara aktsam och varsam när man rationaliserar; det är inte alltid rationaliseringarna ger de kostnadsbesparingar man tror man skall få.

Resultatet visar nu att vi ligger på en betydligt lägre nivå än 1977 års försvarsbeslut förutsatte. Jag håller med Eric Holmqvist om att vi har all anledning att slå vakt om vårt försvar. Vi har ett aktningvärt försvar, och vi skall akta oss noga för att göra det svagare än det är. Men vi får heller inte blunda för realiteterna och verkligen konstatera vilka resurser som krävs för att vi även i framtiden skall kunna säga att vi har ett bra försvar.

Skulle vi göra de reduceringar av försvarsanslagen som socialdemokraterna föreslår i reservationerna skulle detta medföra en ytterligare nivåsenkning. Det har sagts tidigare att det inte angetts i reservationerna var de här besparingarna skall göras. Men möjligheten finns naturligtvis. En möjlighet är repetitionsutbildningen, där regeringen föreslår en förstärkning. Det gäller 30 milj. kr. Men jag tror inte att socialdemokraterna är beredda att skära bort den förstärkningen.

Vi har ett stort antal nybyggnadsprojekt som behöver sättas i gang. Det rör sig om en summa på sammanlagt ungefär 400 milj. kr. Dessa projekt är mycket angelägna, och jag tror att det skulle vara mycket svårt att bland dem välja ut några som vi kan skjuta på framtiden. Vi skall ha klart för oss att senareläggningar inte är lösningen. Det är omöjligt att ta igen uppskjutna projekt i framtiden. De möjligheterna finns inte – de resurserna står inte till förfogande.

Inom materielområdet finns ett visst utrymme för s. k. fria beställningar eller ytterligare beställningar av materiel. Vi vet emellertid hur hårt denna sektor är prioriterad, hur många och långa överväganden som görs innan man kan besluta vilket som är viktigast, och jag föreställer mig att det även på materielområdet skulle vara mycket svårt att göra några besparingar.

Herr talman! Om alliansfrihet i fred och neutralitet i krig råder fullständig enighet bland vårt folk. Därför är det viktigt att det svenska försvaret har en sådan styrka att det inger trovärdighet, som här tidigare har frambållits.

Utvecklingen under 1970-talet har varit allvarlig. Det svenska försvarets styrka i förhållande till omvärldens har sjunkit alltsedan 1960-talet – det måste vi konstatera. Antalet kvalificerade förband inom såväl armén som marinen och flygvapnet har minskat. Möjligheterna att förse krigsförbanden

med kvalificerad materiel har minskat, och om inte motåtgärder vidtas kommer de att bli ännu mindre i framtiden.

I början på 1960-talet uppgick försvarskostnaderna till ca 5 % av bruttonationalprodukten mot i dag under 3,5 %. Om denna trend i utvecklingen fortsätter kommer försvarskostnaderna om ett fåtal år att vara nere i 2 % av bruttonationalprodukten. Detta samtidigt som omvärlden rustar som aldrig förr.

Stormakterna USA och Sovjet ökar årligen sina rustningar med 4–5 % i reala tal. Även våra grannländer ökar försvarskostnaderna – t. ex. Norge med ca 3 % per år, också det i fasta priser.

Vi har inte råd, sägs det. Det har sagts också i debatten här i dag. Men inte går man och sänker brandförsäkringen för att spara på premiekostnaderna om brandrisken ökar. Och ingen torde kunna förneka att konfliktriskerna har ökat under den senaste tiden på ett obehagligt och mycket påtagligt sätt. Jag skall inte nämna några exempel – här har nämnts tillräckligt med exempel tidigare.

Senast ni som lyssnade på morgonnyheterna i dag hörde att det talades om att NATO:s försvarsministrar vid ett möte uttalat att NATO måste modernisera och stärka sina försvarskrafter i Europa. Samtidigt förutskickades en liknande sammankomst för Warszawapakten, där Sovjet kommer att kräva att satellitstaterna stärker sina försvarskrafter.

Låt mig säga att hänvisningar till vårt begränsade ekonomiska utrymme alltid slår ut i full blom så snart det blir fråga om försvarskostnader. Vi har varit beredda att ta djupa tag i statens kassakista då det gällt att trygga sysselsättningen. Det må gälla varven, skogen eller stålet – då är alla beredda till miljardsatsningar. Dessa satsningar är nödvändiga i en besvärlig situation. Det är vi alla överens om. Men är det inte lika angeläget och lika nödvändigt att satsa på vår yttre säkerhet? Ingen kan bestrida att satsningar på försvaret, som sedda mot bakgrunden av andra satsningar och statsbudgetens totala omfattning framstår som direkt marginella, skulle ha en mycket stor betydelse och få stort värde för att vi skall kunna bibehålla vår försvarskraft på en rimlig och nödvändig nivå. Satsningar på försvaret ger också sysselsättningstillfällen. Detta glöms också bort eller förtigs i sammanhanget.

Herr talman! Låt mig slutligen ta upp några enskildheter och ett par reservationer i utskottets betänkande!

I propositionen framhålls det – och det är bra – att kostnadsstegringen för underhåll och materiel, bl. a. armé- och flygmateriel, under 1970-talet har varit ungefär dubbelt så stor som prisstegringarna enligt nettoprisindex. Departementschefen finner att försvarets underhåll av materiel måste ses över, så att man får god effekt till rimliga kostnader. Utskottet understryker detta och framhåller att kostnadsutvecklingen för materielunderhåll bör noga följas och mötas med åtgärder, bl. a. inom utbildningsområdet.

Låt mig understryka att aktsamheten och noggrannheten när det gäller omhändertagande och vård av materiel och utrustning – såväl gemensam som enskild – inte på långt när är vad den borde vara. Slarv – jag vill inte säga

vanvård, men slarv – förekommer i alltför stor omfattning. Detta är en fråga om utbildning – att inpränta det personliga ansvaret för den materiel som anförtros den enskilde. Utrustningen skall vårdas och skötas, och det är i högsta grad en fråga om kontroll från chefernas sida – från den högste till den lägste – och från myndigheternas sida. En rad av broschyrer och papper ger inte resultat.

Låt mig säga några ord om reservation 5, där det talas om att den personalreducering som har gjorts i alltför hög grad har drabbat de civila befattningarna. Det kan man tycka, när man jämför siffrorna. Men nu är det ju ändå så att det är krigsorganisationens krav som är normgivande för fredsorganisationen. I och med det måste vi bibehålla en viss kvantitet när det gäller befäl även i fredsorganisationen. Dessutom är det alltså brist på befäl i utbildningen. Det är alltså inte så att det är något överskott av befäl på det området och brist på det civila området.

Slutmeningen i reservation 5 har jag litet svårt att riktigt förstå. Där står:

”Det kan därvid finnas skäl att i en del fall överväga att låta även civil personal inneha tjänster där det f. n. anses krävas speciell militär kompetens.”

Det finns redan flera sådana befattningar inom försvaret – jag tänker på förrådsuppgifter, förrådsplanering för mobilisering och för kupp- och försvarsberedskap, för att bara nämna några exempel. Men det är möjligt att man kan hitta flera tjänster. Men jag är litet tveksam till den här meningen, för den ger sken av att det inte skulle finnas några sådana befattningar.

Låt mig också säga ett par ord om reservation nr 9, som är centerns reservation. Den gäller att man i större utsträckning skall arrendera mark för försvaret i stället för att köpa. Nu är det ju så att mark arrenderas i mycket stor utsträckning inom försvaret. Men det är inte utan problem. Dels blir kostnaderna på lång sikt vid arrendering mycket höga, dels uppstår problem när det gäller ersättningsanspråk och nyttjandetid för de här områdena. Ersättningsanspråken är mycket påtagliga när det gäller skogbevuxen mark. Den som slutligen skall avgöra dessa markköp måste ändå vara riksdagen. Försvaret är ju ett riksintresse, och det är riksdagen som har ansvaret för att försvaret kan arbeta under sådana förutsättningar att det kan fylla sin uppgift.

Sedan var Gunnar Björk i Gävle inne på ett särskilt yttrande av mig beträffande lekmanastyrelser inom försvaret. Gunnar Björk och jag satt båda i FLU:s utredning om lekmannainflytande på regional och lokal nivå, och där framkom väl ganska tydligt vissa olika uppfattningar mellan oss. Jag hade också på den punkten en reservation, där jag hävdade att man skall gå försiktigt fram när det gäller inrättandet av dessa lekmanastyrelser.

I mitt särskilda yttrande sätter jag mig inte emot en översyn, men jag har velat understryka att man enligt min mening för varje myndighet och skola mycket noga bör studera om en lekmanastyrelse verkligen är till gagn för verksamheten. Vidare har jag pekat på att vissa kostnadsökningar och ett tyngre beslutsförfarande måste uppvägas av påtagliga och klart redovisade

fördelar med att gå över till lekmannastyrelse. Om utredningen ger detta resultat – den är nu under bearbetning i departementet – får vi ta ställning till frågan när det föreligger.

Herr talman! Jag yrkar bifall till försvarsutskottets hemställan på alla punkter.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! När det gäller markfrågorna kommer Bengt Kindbom senare att kommentera den reservation centern har.

Gunnar Oskarson upprepar vad han har skrivit i sitt särskilda yttrande. Jag tycker att hans negativa inställning till ökad insyn i olika organ på försvarets område är beklaglig för försvarsmakten.

Så säger Gunnar Oskarson att han och jag haft olika åsikter i FLU i denna fråga. Jag vill inte göra honom besviken, men jag har aldrig tillhört FLU, så det måste vara en sammanblandning med någon annan person.

GUNNAR OSKARSON (m) replik:

Herr talman! Jag måste naturligtvis be Gunnar Björk i Gävle om ursäkt för att jag har beskyllt honom för att ha någon uppfattning i den här frågan – i FLU, vill säga. Från de övriga ledamöterna framkom emellertid ungefär samma uppfattningar som Gunnar Björk och reservanterna här talar för. Och för all del, jag var ensam i FLU om min uppfattning, och det har jag redovisat i en reservation. Därmed har jag väl rättat till det här misstaget.

Jag vill sedan rätta till en annan sak. Jag yrkade bifall till försvarsutskottets hemställan på alla punkter. Det gällde dock icke i fråga om den reservation som alla utskottets borgerliga ledamöter utom en folktopartist står bakom. Jag yrkar alltså bifall till reservationen 4.

EVERT HEDBERG (s):

Herr talman! Jag skall ägna några minuter åt det ämne vi nu har kommit in på, men innan jag kommenterar de senaste yttrandena vill jag redogöra något för själva frågan.

I propositionen behandlas försvarets sjukvårdsstyrelse. Vad jag tänker tala om är socialdemokraternas förslag om inrättandet av en lekmannastyrelse.

Regeringen föreslår att sjukvårdsstyrelsen blir ett s. k. enrådighetsverk. Det innebär i princip att chefen ensam utövar beslutanderätten. Socialdemokraterna har i många sammanhang lagt fram förslag om att även försvarsmaktens myndigheter skall ha lekmannastyrelser. Det finns många exempel på myndigheter där sådana styrelser finns. Jag skall nämna några: försvarets materielverk, försvarets forskningsanstalt, försvarets datacentral, försvarshistoriska museerna, civilförsvarsstyrelsen. När det gäller de två sistnämnda har jag själv som ledamot kunnat följa verksamheten i styrelserna. Det finns ytterligare exempel, men vad jag har anfört visar ju att man har lekmannastyrelser på skiftande områden.

Sjukvårdsstyrelsen, som dagens debatt gäller, har enligt sina uppgifter främst kontakt med landstingen och socialstyrelsen när det gäller planeringen av sjukvården i fred och i krig. Vi finner det därför naturligt, som en fortsättning på tidigare beslut, att en lekmanastyrelse inrättas även vid sjukvårdsstyrelsen. Riksdagen bör fatta beslut om en sådan styrelse, i vilken skall ingå företrädare för det allmänna. De som utses bör ha god kännedom om sjukvård och sjukvårdsplanering och kan säkerligen finnas bland de förtroendevalda inom landstingssektorn.

Som framgår av utskottets yttrande anser man att det finns goda skäl att se över i vilka ytterligare centrala myndigheter och skolor inom försvarsdepartementets område ett lekmannainflytande bör införas. Vidare säger utskottet att det bör ankomma på regeringen att bestämma formerna för en sådan översyn och att därefter lämna förslag till riksdagen. I avvaktan på översynen bör utskottet inte nu förorda att lekmanastyrelse införas vid någon av de myndigheter som saknar sådan.

Att man för övriga myndigheter gör en översyn har vi ingenting emot, men vi socialdemokrater anser att när det gäller försvarets sjukvårdsstyrelse är skälen för inrättande av en lekmanastyrelse mycket starka.

I anslutning till den debatt som har kommit i gång här mellan Gunnar Björk i Gävle och Gunnar Oskarson kan man fråga sig: Vem skall göra denna översyn? Gunnar Björk ansåg att Gunnar Oskarson i sitt yttrande förde fram åsikter som visar att han inte var särskilt positivt inställd till inrättande av en lekmanastyrelse. Gunnar Oskarson har varit uppe i talarstolen och förklarat sig. När det gäller Gunnar Björks inställning – att han inte vill att frågorna skall förhållas – finns ju en möjlighet här i dag. Om Gunnar Björk röstar med den socialdemokratiska reservationen i fråga om sjukvårdsstyrelsen, så får vi ett beslut i den frågan i dag, och den blir alltså inte förhållad.

Vi anser, som framgår av vår reservation, att fördelarna är stora med en styrelse i vilken ingår förtroendevalda från landstingen. Riksdagen bör redan nu ta ställning till förslaget att myndigheten skall ledas av en lekmanastyrelse. Den militära sjukvården har mycket att vinna på att på det sättet kunna tillgodogöra sig den erfarenhet och den kunskap som finns bland de förtroendevalda som inom landstingen sysslar med den civila sjukvården.

Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation 10 i försvarsutskottets betänkande nr 13.

#### ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Jag ber att få säga några ord om en motion som jag har väckt beträffande vad som kan kallas för meranvändning av försvarets materiel.

I samma takt som den svenska ekonomin försvagas löper även försvaret samma risk att försvagas genom brist på medel, bl. a. till nyanskaffning av försvarsmateriel.

Det har föreslagits – och även provats – olika metoder att rationalisera verksamheten inom försvaret utan att därmed behöva försäkra effektivitetsminskning. De flesta besparingsåtgärderna har ändå mest resulterat i

förbandsindragningar och minskning av försvarsmaterielens omfattning.

Man bör i fortsättningen överväga och pröva varje positiv idé och varje värdefull åtgärd som kan innebära en möjlighet för vårt land att bibehålla ett effektivt försvar till lägsta möjliga kostnad. En idé, som borde kunna spara pengar åt både försvaret och civilsamhället, är en utökad meranvändning av försvarets materiel. Det skulle innebära att samhället i större omfattning än hittills kan finna gemensamma användningsområden såväl för den militära materielen som för viss specialutbildad personal.

Vi vet ju alla att exempelvis försvarets helikoptrar och annan räddningsutrustning ofta kommer till användning för civila ändamål. Detta gäller också bromateriel och annan teknisk utrustning. Men det bör finnas åtskilliga andra gemensamma användningsområden, t. ex. när det gäller kranbilar och andra fordon, vissa båtar och dykutrustning samt t. o. m. vissa verkstadsresurser inom olika teknikområden.

Sedan några år tillbaka strävar man ju i viss mån efter att i krigsplanläggningen bibehålla många fredsfunktioner i ett krigsläge. Det borde därför ligga på ungefär samma linje att man i fred försöker samordna betydligt fler militära funktioner med olika civila samhällsbehov. Men det här bör också gälla omvänt – nämligen att försvaret i fredstid i högre grad bör utnyttja civila funktioner, t. ex. verkstadsresurser, sjukvård, fordon. Ju mer man inriktar civila funktioner på att de skall kunna fortgå i krig, desto mindre kan förhoppningsvis kostnaderna bli genom minskad dubblering av många militära resp. civila verksamheter. Sakkunniga personer vid försvaret, kommuner, landsting och vissa enskilda företag bör kunna komma med bra förslag i den här vägen.

Då jag i början av 1970-talet för första gången förde fram dessa tankar mottogs de inte med någon större entusiasm. Men nu 1980 tvingas vi kanske av samhällsekonomiska skäl till ökad gemensamhetsanvändning. Jag har fått full förståelse för behandlingen av min motion i den här frågan inom försvarsutskottet. Utskottet menar att ärendet helt naturligt kommer att behandlas av försvarskommittén, och det är väl den riktiga behandlingsgången. Jag har därför inget annat yrkande.

Men, herr talman, jag vill gärna försöka bredda ut denna tanke litet och tala för den här i kammaren. Vi har i centerpartiet mycket stor förståelse för varje strävan att på lämpligt sätt samordna civila och militära funktioner eftersom en sådan samordning kan vara till gagn både för samhället och för den enskilde. Det här är ett exempel på hur en gynnsam samverkan bör kunna ske. Det betyder naturligtvis inte att man skall gå så långt att man använder stridsvagnar som skördetröskor och motortorpedbåtar som fiskebåtar. Men en viss symbolik kan väl ligga i ett sådant uttryckssätt.

Om man förser marina fartyg för undervattensbruk med litet tilläggsutrustning, så att de kan användas i samband med geologiska undersökningar och bärgningar av olika slag, får dessa fartyg också ett civilt användningsområde. Man kanske t. o. m. kan söka petroleum med försvarsmateriel.

För att avslutningsvis vara litet skämtsam skulle jag vilja säga att om marinen utrustade sina fartyg så att man med hjälp av dessa kunde söka rätt

*Försvarspolitik*

på Valdemar Atterdags skatt som enligt sägnen lär finnas i havet utanför Gotland skulle kanske försvaret, eller i varje fall marinen, på det sättet kunna bli självförsörjande.

HOLGER BERGMAN (s):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande nr 13 behandlas fem motioner om den i budgetproposition 1979/80:100 föreslagna avvecklingen av civilförsvarsskolan i Katrineholm. I samtliga motionsyrkanden anförts att ett beslut i enlighet med budgetpropositionens förslag vore att föregripa arbetet i 1978 års försvarskommitté och därmed ett kommande försvarsbeslut.

I de direktiv till försvarskommittén som försvarsutskottet fogat som bilaga 2 till sitt betänkande 1977/78:19 skriver försvarsministern bl. a.: "Regeringens anvisningar för civilförsvarsstyrelsens perspektivplanering innebär bl. a. ett uppdrag att bedriva fortsatta studier inom detta område. Resultatet av civilförsvarsstyrelsens studier bör prövas av försvarskommittén. Om denna finner att en ökad samordning bör ske, uppkommer en rad frågor av författningsmässig, organisatorisk och finansiell art. Även om sådana frågor kan behandlas av kommittén, kan det dock vara lämpligare att dessa mer praktiska frågor behandlas i annan ordning på grundval av kommitténs överväganden och förslag. Försvarskommittén bör lägga förslag härom."

Per Petersson sade i sitt anförande att kommittén och riksdagen har möjligheter att fatta ett riktigt beslut när försvarskommittén har lagt fram sitt förslag. – Ja, låt den då göra detta innan avgörandet skall ske!

Jag tycker att det är anmärkningsvärt att försvarsutskottets borgerliga majoritet nu vill föregripa försvarskommitténs arbete och att man helt vill desavouera försvarsministerns direktiv till utredningen och framför allt den del av kommittédirektiven där försvarsministern anger att kommitténs arbete ökar möjligheterna för en offentlig debatt kring de frågor kommittén har behandlat, t. ex. genom ett remissförfarande.

Kommittén bör, säger försvarsministern, bedriva sitt arbete under så stor öppenhet som möjligt och stimulera debatten i frågor som är föremål för utredning.

Mig veterligt har inte några remissvar behandlats av försvarskommittén, och något underlag för beslut har inte framlagts av kommittén. Utskottsmajoritetens förslag följer alltså inte den filosofi som anges i kommitténs direktiv.

Utskottsordföranden nämnde också i sitt tidigare anförande något om nyinvesteringar i Katrineholmsanläggningen. Vi har i vår reservation nr 12 inte sagt något om en sådan nyinvestering. Vi vill avvakta utvecklingen och försvarskommitténs förslag.

Vidare sade utskottets ordförande att en gradvis avveckling av civilförsvarsskolan i Katrineholm fram till 1982 skulle ge bättre möjligheter till en anpassning för den personal som är anställd. Jag har ju från min hemkommun viss erfarenhet av en sådan avveckling, och om anpassningen för personalen vid Katrineholmsanläggningen skall ske på samma sätt som i Nyköping,

tycker jag att detta är ett starkt skäl för att vänta med ett avvecklingsbeslut.

Den 10 april 1980 beslutade regeringen om vissa tilläggsdirektiv till 1978 års försvarskommitté. I dessa tilläggsdirektiv anför departementschefen, statsrådet Krönmark, att det mot bakgrund av det ansträngda samhällsekonomiska och statsfinansiella läge som kan förväntas bestå under 1980-talet är nödvändigt att överväga omfattande rationaliseringsinsatser inom försvaret.

Detta kan som jag ser det medföra ett minskat behov av utbildning och tjänstgöring i den militära delen av totalförsvaret. Men det kan i sin tur komma att medföra att utbildningsbehovet inom civilförsvaret ökar, såsom också framhölls av Roland Brännström i dennes anförande.

Det finns mot denna bakgrund många skäl att avvisa utskottets förslag, men det tyngst vägande är ändå civilförsvarsstyrelsens bedömning att nuvarande beslutsunderlag är så osäkert att ett beslut nu om en nedläggning av Katrineholmsanläggningen skulle kunna medföra icke önskvärda samhällsekonomiska och personsociala konsekvenser.

Just de av civilförsvarsstyrelsen påpekade konsekvenser av ett beslut nu vilka en nedläggning av civilförvarsskolan i Katrineholm skulle kunna medföra har också angivits i motionerna av Göran Persson m. fl., Bernt Ekinge och Tage Sundkvist.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den vid försvarsutskottets betänkande nr 13 fogade reservationen nr 12.

PER PETERSSON (m) replik:

Herr talman! Holger Bergman är från Sörmland, och det kan väl delvis förklara varför just han blivit utsedd att tala för denna socialdemokratiska reservation. I mitt anförande sade jag att den reservationen berörde tidpunkten för nedläggning av anläggningen i Katrineholm.

Som också Holger Bergman vet finns det i dagens läge överkapacitet vad gäller den civilförvarsutbildning som man har ekonomiska möjligheter att bedriva inom anläggningarna i Rosersberg, Revingeby och Sandö. Riksdagen har tidigare fattat principbeslut om en ny utbildnings- och förrådsanläggning i Västsverige. Den skall lokaliseras till Skövde. Den anläggningen beräknas också kosta minst 70 milj. kr. Att i det läget sikta på en nybyggnad i Katrineholm i liknande kostnadsklass tror jag inte på.

Skall det vara någon mening med att till en merkostnad av 8 miljoner driva verksamhet på en viss ort – det må vara Katrineholm eller andra orter – i två år under provisoriska förhållanden, så måste syftet rimligen vara att nybyggnation kan ske på den orten. Jag tror inte att civilförsvaret kommer att få ekonomiska resurser för nybyggnad i Katrineholm inom en nära framtid, och jag anser därför att den här provisoriska anläggningen bör avvecklas enligt regeringens förslag. Jag hoppas att Holger Bergman har läst utskottsmajoritetens skrivning i den del som rör Katrineholm, där det står att man bör titta på nyttjandet av tidigare militära anläggningar, och då är det klart att Nyköping är med i bilden.

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

HOLGER BERGMAN (s) replik:

Herr talman! Moderaterna vill gärna stärka det militära försvaret, som framgått av den tidigare debatten, men civilförsvaret, folkförsvaret, har man tydligen inte så mycket till övers för. Vi vill från socialdemokratiskt håll behålla handlingsfriheten fram till den tidpunkt då försvarskommittén har lagt fram sitt förslag och då ta slutlig ställning.

PER PETERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tror att det är mycket svårt för Holger Bergman att påvisa något tillfälle när vi ville använda mindre pengar för utbildningsverksamhet inom civilförsvaret än socialdemokraterna. Den skillnad på 7 miljoner som finns i år tas helt ut genom att vi i nuläget inte vill bygga i Rosersberg. Men vi har också sagt att de pengarna bör återtas i ett senare läge.

Vad vi nu diskuterar är alltså anläggningen i Katrineholm. Det förslag som Holger Bergman talar för innebär att man förbrukar 8 milj. kr. i resurser för utbildningsverksamhet, dvs. kostnaden för ytterligare 16 000 angelägna utbildningsdagar för civilförsvaret.

ERIC HÄGELMARK (fp):

Herr talman! En förutsättning för vår säkerhetspolitik har sedan tiden efter andra världskriget varit att Norden är ett lugnt hörn, som inte nämnvärt berörs av de storpolitiska klimatväxlingarna. Den förutsättningen har förändrats under 1970-talet. Det nordiska områdets strategiska betydelse för stormaktsblocken har ökat. Den främsta anledningen till den ökade betydelsen är Sovjets kraftiga militära uppbyggnad på Kolahalvön med Murmanskbasen och den därmed ökade spanings- och övningsverksamheten från bägge försvarsmakternas sida. Det är därför av största betydelse att den svenska säkerhetspolitiken präglas av fasthet och konsekvens. Den svenska politiken – alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig – är en stabiliserande faktor i Norden.

Stormakterna måste hela tiden hållas övertygade om att det i Sverige finns vilja och förmåga att försvara territoriet. Blotta misstanken om att svenskt territorium lätt kan komma i den ena eller andra stormaktens händer och därigenom bilda utgångspunkt för angrepp skulle äventyra säkerheten i Norden.

I utskottsbetänkandet står också att den svenska försvarspolitik syftar till att försvaret vid en konflikt i Europa mellan stormaktsblocken skall ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att hot, påtryckningar eller angrepp mot Sverige inte av någon kan bedömas vara lönsamt. Totalförsvaret har i så fall den önskade fredsbevarande förmågan.

Vi har i utskottsbetänkandet markerat vår vilja att låta säkerhetspolitiken ligga fast, och då också visat vår vilja att bevara vårt lands oberoende och därmed även vår rätt att själva bestämma hur vi skall utforma vårt samhälle. Jag har åtminstone tolkat det så att de fyra största partierna har denna uppfattning.

Det finns dock områden där meningarna går isär. Även om skillnaderna

inte är så stora just nu, kan de medföra att vår trovärdighet naggas något i kanten. Det gäller främst det militära försvarets fortsatta utveckling, där socialdemokraterna på ett par väsentliga punkter tycks vilja profilera sig.

I reservation nr 2 vill socialdemokraterna minska utgiftsramen för det militära försvaret nästa budgetår med ca 500 milj. kr, i förhållande till regeringens förslag. Någon analys över var dessa pengar skall sparas har jag inte hört att socialdemokraterna angett. Eric Holmqvist hänvisade till den redogörelse som lämnats av försvarsdepartementet, som bedömer att besparingarna går ut över repetitionsutbildningen och kanske också över grundutbildningen – detta i ett läge då spänningarna ökar, med risk för överslag mellan stormaktsblocken.

Det andra exemplet på att vår trovärdighet kan naggas i kanten är flygplansfrågan. Där har socialdemokraterna åter profilerat sig. Denna fråga har debatterats länge, och ur säkerhetssynpunkt har den stor betydelse i en orolig värld.

Men jag tror mig dock kunna konstatera att socialdemokraterna från säkerhetspolitisk synpunkt går med på att det bedrivs planering och studier för en eventuell framtida ersättning av Viggensystemet, även om man vill satsa väsentligt mindre resurser i projektet. Skillnaderna i den principiella uppfattningen mellan utskottsmajoriteten och socialdemokraterna är i praktiken inte så stora. Den segslitna tvisten om A 20, B3LA, A 38-systemet och till sist nu också SK 2, som flera år dominerat debatten om det framtida svenska flygförsvaret, förefaller nu gå mot sitt slut. Det beslut som vi här i kammaren fattade förra året var kanske inte så dumt, trots kritik från flera håll. Hade vi fattat ett annorlunda beslut då, hade det varit bra mycket svårare att nu kunna fatta ett beslut som jag tror är bättre. Eftersom det taktiska, tekniska och ekonomiska underlaget för flygplanssystem JAS är ofullständigt, så förutsätts nu att projektstudier, systemdefinitioner och begränsad utvecklingsverksamhet sker, så att ett fullgott underlag finns för beslut i flygplansfrågan 1982.

Beträffande personalvårdens inordnande i försvarsmaktens centrala ledning kan man säga att personalvården är av ett så speciellt slag att det i den nya organisationen t. v. bör finnas en särskild personalvårdsenhet.

Personalvårdsfunktionen har en lång historia, men mycket kort kan följande sägas.

Så länge stridande förband har existerat har omsorgen om soldaterna framtingat och nödvändiggjort en allmän personalvård i vid bemärkelse. I och med förstärkningen av försvarsberedskapen fr. o. m. september 1939 kom socialtjänsten att bli den nya och viktigaste grenen inom personalvården och är så än i dag. Men personalvården är mycket mer än så. Den skall bidra till att stärka och vidmakthålla en god anda inom försvarsmakten och dessutom företräda andliga, rättsliga och kulturella värden i såväl krig som fred.

Personalvården är i första hand ett chefsansvar. Från den allmänna personalvården har efter hand utvecklats vissa mera fackmässiga delområden. För att klara dessa delområden måste det finnas specialister. Dessa

Tisdagen den  
13 maj 1980

*Försvarspolitik*

specialister finns i försvarets personalvårdsbyrå och bland våra assistenter och konsulenter ute på förbanden.

Vårt försvar kännetecknas av en hög materiell standard. Det finns nog en och annan som tycker att människan kommer i kläm bland alla materiellfrågor och inte får det gehör för sina problem som hon är berättigad till. Erfarenheter och eftertanke säger också att ju mer teknik vi får att handha, desto större krav ställs det på de människor som skall sköta systemen.

Visst arbetar olika chefer för att förbättra personalvårdens villkor. Meningsfull verksamhet, lönesättning, arbetsmiljö och sociala förhållanden ägnas intresse och ansträngningar. Men personalvården kräver mer och mer. Personalminskningar, fredsorganisationsförändringar, värnpliktigas ekonomi och anpassningsproblem tarvar ett omfattande arbete. För att klara dessa arbetsuppgifter något så när, bör personalresurserna inom personalvården minskas så litet som möjligt och organisationen göras effektiv.

Att som minoriteten i utskottet vill, sätta personalvårdspersonalen under militär ledning, gör att personalvården kommer att förlora mycket av sin trovärdighet, inte minst bland de värnpliktiga. Det är till civilt anställda de går med sina bekymmer av social, ekonomisk eller annan art. Personalvårdsenheten kommer säkert inte att bli någon blindtarm i organisationen, som någon sade här i kammaren för en stund sedan, utan en enhet som tar hand om personalvården i försvaret. Det är ÖB som närmast ansvarar för en god personalvård inom försvaret, och det är därför viktigt att det förslag till organisation som han har lagt fram blir kammarens beslut.

Jag vill också kommentera några motioner. Beträffande motion 817 om det militära vitsordssystemet är att säga att utskottet i stort sett har ansett att vår motion är väl motiverad och att det militära vitsordssystemet behöver ses över. Enligt vad utskottet har inhämtat övervägs ändringar i samband med införandet av en ny befälsordning. Jag anser det dock befogat att man så snart som möjligt vidtar ändringar för att minska antalet vitsord om den äldre personalen. Även i övrigt bör så snart som möjligt vidtas ändringar, eftersom systemet är så uppbyggt att individen är så gott som helt rättslös. De som skall kontrollera att arbetsgivaren använder systemet på avsett sätt är själva för sin karriär beroende av dem som de skall kontrollera.

Det är också allvarligt att den enskilde, trots sakförhållandet, inte kan få rättelse i någon instans. Bara detta talar för att åtgärder måste vidtas, som hindrar maktmissbruk av vitsordssystemet.

Det årliga arbetet med att ge vitsord är mycket tidskrävande – tid som chefer på olika nivåer kunde använda på bättre sätt. Den begärda översynen är en nödvändig förutsättning för en effektivisering och demokratisering av försvaret.

Beträffande motion 1136 om familjebidrag till värnpliktiga anser utskottet att man skall se över familjebidragslagen i syfte att föra in för bostaden nödvändiga kostnader i familjebidragssystemet. Såsom familjebidraget är utformat i dag är bostadsbidraget ej heltäckande, dvs. bidraget kompenserar inte många värnpliktiga för faktiska hyreskostnader. Det finns många exempel på hur illa bidragssystemet kan slå. Det är viktigt att man klarar ut

de värnpliktigas många gånger svåra ekonomiska situation.

Ur ett öppet brev till myndigheterna vill jag sätta följande: "Svåra ekonomiska förhållanden kan inverka på den värnpliktiga så att han känner sig dåligt motiverad. Drogmissbruket ökar. Många värnpliktiga dubbelarbetar. Många tvingas lura försvarets civilförvaltning angående uppgifter om sammanboende och bostadssituation etc. för att över huvud taget få ut pengar. De värnpliktiga tvingas till betydande upplåning av pengar. Förbanden anser det vara resursslöseri att utbilda värnpliktiga som sedan får anstånd på grund av ekonomiska och sociala problem."

Utskottet har sett positivt på att man skall försöka komma fram till en bättre tingens ordning när det gäller de värnpliktigas ekonomiska och sociala förhållanden, och det tycker jag är bra.

Avslutningsvis vill jag kommentera det särskilda yttrande som Hans Lindblad och jag har i betänkandet nr 13. Det gäller s. k. omvända värnpliktsresor. Vi menar att de värnpliktiga som är fjärrrekryterade skulle få möjlighet att överlåta en eller två av sina fria resor till en nära anhörig för resa i omvänd riktning. Det har inte utskottet velat gå med på. Det är synd ur informationssynpunkt för de nära anhöriga och ur anpassningssynpunkt för de värnpliktiga.

Men vi hoppas på att regeringen likväl skall kunna besluta om försök vid K 4 i Arvidsjaur för att få reda på vilka administrativa och andra problem som kan bli aktuella men även få positiva synpunkter från de värnpliktiga och att man, om det visar sig möjligt, skall införa värnpliktsresor i omvänd riktning.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkande nr 13 på alla punkter.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Eric Hägelmark har på samma sätt som några tidigare talare på nytt efterfrågat ett besked om var vi vill minska ramen och var besparingarna skall göras. Vi har sagt att det bör vara regeringens sak att genomföra prutningarna. Det har delvis att göra med att det inte är så alldeles enkelt för oss att följa upp den lägre ramen efter det rambeslut som togs för snart tre år sedan. Vi menar att det är nödvändigt att följa ett besparingsprogram för att även på det här området anpassa sig till en samhällsekonomi som är ganska besvärande.

I det sammanhanget kan jag kanske få ställa en motfråga till dem som ifrågasätter våra motiv och kanske också våra möjligheter. Vi vet att regeringen överväger betydande prutningar av de resursanvisningar som kan föreligga inför kommande budgetår. Det har talats om 7 miljarder, och det belopp som nämndes senast var 9 miljarder. Någonstans måste också de prutningarna göras. Jag förmodar att de torde drabba flera områden i den totala budgeten. Kommer det från borgerligt håll att finnas en beredskap för att låta den prutningen slå igenom även på försvarsbudgeten?

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Ett sådant utmärkt anförande som det Eric Hägelmark höll kan jag naturligtvis i stort instämma i. Det finns dock en punkt där jag inte kan göra det, och det gäller personalvården.

Det Eric Hägelmark framför allt argumenterade för var resurser för personalvårdssidan. Han tog upp hur många som skall syssla med personalvård. Det kan man naturligtvis ha delade meningar om. Jag har bara noterat att en lösning med två sektioner – personalenhet och personalvårdssektion – medför att det blir färre som kan jobba effektivt. Den byråkrati som skapas genom att samordningen inte sker inom en sektion utan skall ske hos den övergripande chefen är i sig en nackdel. Därför blir det sannolikt mindre resurser för verkligt arbete, om man har två sektioner.

Anledningen till att försvarsmaktens ledningsutredning, FLU, föreslog att det skulle vara endast en organisation var att utredningen ville få en bättre samordning av personalpolitiken. Vi insåg att den har en särskild betydelse och att det därför var viktigt att få till stånd en bättre personalpolitik. Det skulle därför ställas speciella krav på denne sektionschef. Han skulle bl. a. sitta längre än dessa normalt brukar göra. Tjänsten skulle också kunna vara antingen civil eller militär – det trycktes mycket hårt på det. Därför är det inte riktigt att säga att personalvården sätts under militär överhöghet. Det kan mycket väl bli en civil chef för denna sammanslagna personalenhet. Gör man däremot två enheter, är risken större att det automatiskt blir en militär som alltid skall sitta på den andra sidan.

Vi talar här om personalvård, men på personalsidan handläggs också ärenden som gäller arbetsmiljö, anställningar, regler etc. Den formellt sett rena personalvården utgör en i och för sig viktig men mycket liten del av verksamheten. Därför kommer personalvård i vid mening inte att ligga på den ena eller den andra sektionen, utan det är hugget som stucket hur fördelningen blir.

Det fanns mycket starka skäl för att skapa en samordnad personalenhet. Den som verkligen övertygade utredningen om detta var Urban Rosenblad, den person som, efter att under många år ha varit chef för försvarets personalvård, nog har mer erfarenhet på detta område än någon annan. Han sade till utredningen: Vad ni än gör, så se till att det blir en enhetlig personalpolitik och en sektion för detta! Till detta lade sedan FLU argumenten att det skulle underlätta för försvarsstabschefen, om han inte behövde ägna sig åt detaljfrågor, att samordna två sektioner som har så nära beröringspunkter.

ERIC HÄGELMARK (fp) replik:

Herr talman! När det gäller de besparingar på 500 milj. kr. som Roland Brännström nu är inne på vill jag bara säga att det måste bli svårt att spara dessa pengar på så kort tid som det här är fråga om. Vi kommer nog att få göra besparingar inom försvaret, men vi måste göra det på längre sikt och med god planering för att det skall kunna gå.

Jag skall inte polemisera så mycket mot Hans Lindblad, men när det gäller

personalvården är det klart att jag vill att det skall till så mycket resurser som möjligt. Överbefälhavaren har gjort upp förslag som han kallar för Plan 4-förslaget. Enligt det förslaget skulle det behövas 26 handläggare. I dag har försvarets personalvårdsbyrå 41 handläggare. Det blir alltså fråga om en mycket kraftig nedskärning till de 26 handläggare som skall arbeta med dessa frågor. I det förslag som Hans Lindblad här pläderar för är det bara 19 handläggare som skall utföra detta arbete. Förslaget i min motion medför att personalvårdssektionen får större resurser och därigenom bättre kan gagna försvarets personal när det gäller personalvården.

**ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:**

Herr talman! När det gäller tidsfaktorn kan jag halla med om att det på ett år kan vara ganska svårt att få utfall av detta besparingsförslag. Men vi kan väl också förutsätta att man inte behöver vara alltför hårt låst inom den ram som gäller. Det rör sig om totalt ca 3 % av det utrymme som ändå finns. Jag är dock medveten om att besvärligheter i samband med omplaneringen naturligtvis kommer att uppstå. Men det är också anledningen till att vi menar att det måste vara lättare för dem som har det bättre underlaget, för dem som så att säga sitter närmare den faktiska hanteringen av frågan, att ta ansvaret för omplaneringen.

**KARL-ERIK SVARTBERG (s):**

Herr talman! Både Hans Lindblad och Eric Hägelmark har tagit upp frågan om personalvårdsbyråns ställning, och jag vill också något kommentera den. Vi socialdemokrater har ju ett förflutet när det gäller att försvara personalvårdsbyråns ställning.

Frågan härrör från riksmötet 1977/78, när vi fick proposition 63 om försvarsmaktens centrala ledning. Där fanns då också ett förslag om att personaltjänstfrågorna skulle hållas samman i en enhet och att försvarsstabens personalvårdsbyrå skulle ingå i denna enhet.

Vi socialdemokrater avvisade i en partimotion förslaget om personalvårdsbyrån och hävdade att den borde bibehålla sin självständiga ställning som en fackmyndighet direkt under regeringen. Majoriteten i utskottet och i riksdagen följde emellertid regeringens förslag.

När nu överbefälhavaren på regeringens uppdrag utarbetat förslag om organisation och lokalisering av de centrala staberna m. m. har han förordat att en särskild personalvårdssektion organiseras inom planeringsledningen i försvarsstabens. Han anger som skäl härför att personalvårdstjänsten fortfarande är under uppbyggnad och att dess kontaktverksamhet är av särskild betydelse. Med bl. a. dessa motiveringar vill överbefälhavaren ställa en fullständig integrering på framtiden. Utvecklingen får ge underlag för om och när en sådan integration skall ske. Det är alltså ingen direkt lösning som överbefälhavaren föreslår här; han menar bara att utvecklingen får ge besked.

Försvarsministern och regeringen vidhåller emellertid uppfattningen från riksmötet 1977/78 och avvisar överbefälhavarens förslag. Vi socialdemokra-

ter menar att överbefälhavarens förslag om en särskild personalvårdssektion väl ansluter till den reservation som socialdemokraterna i försvarsutskottet hade 1977/78 i betänkande 9. Vi socialdemokrater har därför i partimotionen 1979/80:482 förnyat vårt krav på en fri ställning för försvarsstabens personalvårdsbyrå, och Eric Hägelmark har nu i sin motion 1137 ställt ungefär samma förslag, alltså om en särskild personalvårdssektion i enlighet med överbefälhavarens förslag. Med Eric Hägelmarks hjälp har vi fått majoritet i utskottet för att bevara denna självständiga personalvårdsenhet i den nya organisationen för försvarsstabens.

Beskrivningen av personalvårdsbyråns arbetsuppgifter, funktion osv. tycker jag att Eric Hägelmark har utvecklat väldigt fint, och jag kan ansluta mig till vad han anförde där.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan under punkt 4 mom. 10.

Låt mig därefter ta upp reservation 5, där vi socialdemokrater vill göra några viktiga påpekanden beträffande personalminskningarna.

I budgetpropositionens bil. 7 s. 63 redovisas hur personalläget inom försvarsmakten har förändrats från september 1972 till mars 1979. Av tabellen framgår att de civilanställda minskat med 3 685 under perioden och de civilmilitära med 485, medan den militära personalen har ökat med 55. Personalminskningarna har alltså i huvudsak drabbat den civilt anställda personalen.

Grundtanken med personalreduceringarna har ju varit att bringa ner försvarskostnaderna, att uppnå besparingar. Frågan är om man uppnått dessa besparingar. Mycket tyder på att så inte är fallet.

Att minska den civilt anställda personalen och sedan köpa motsvarande tjänster eller öka antalet entreprenader, vilket skett i en rad fall, är dålig ekonomi. Därför får det inte vara ett mål i sig att reducera antalet civilanställda. Det är i stället nödvändigt att lägga tonvikten på kostnadsbesparingarna. Då kan det tvärtom visa sig att exempelvis egenregiverksamhet är mer ändamålsenlig.

Herr talman! När det gäller de fortsatta personalreduceringarna förutsätts den ensidiga inriktningen på nedskärningen av de civilanställda fortsätta. Detta framgår av överbefälhavarens beräkning av personalbehovet under 1980-talet, redovisad på s. 51 i bil. 7 till budgetpropositionen. Där framgår att den militära och civilmilitära personalen kommer att minska med 1 000, medan de civilanställda minskar med 4 000. Vi socialdemokrater finner den här utvecklingen ytterligt tveksam.

Vi menar att det behövs en noggrann översyn av det argument som oftast anförts mot reduceringar av militär personal, dvs. kopplingen till krigsorganisationen. Det bör i den översynen prövas om inte civil personal i vissa fall skulle kunna inneha tjänster där det i dag anses krävas speciell militär kompetens.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 5 vid försvarsutskottets betänkande nr 13.

HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Jag antar att Karl-Erik Svartberg inte menar att vi minskat den civila personalen för mycket utan att vi har minskat den militära personalen för litet. Det finns då rika tillfällen att komma med förslag om indragning av ett antal regementen, flottiljer, milostaber och sådant. Jag är litet förvånad att man reagerar mot effekterna av en politik som man själv till stor del varit med om att utforma. Sedan finns det i och för sig en allmän socialdemokratisk förkunnelse som snarast går ut på att man skall satsa särskilt mycket på verksamheter som kräver speciellt mycket militär personal, nämligen på grundutbildning av värnpliktiga. Det är alltså en viss disharmoni i framtongen.

Men vad jag speciellt tänkte ta upp är frågan om personalvårdsbyrån. Frågan om denna är en fackmyndighet eller inte berörs egentligen inte. ÖB kan mycket väl ha ett eget fackansvar, som han har exempelvis på underrättelsesidan. Principiellt är det väldigt tveksamt om en del av en myndighet – i detta fall av försvarsstaben – skall vara direkt underställd regeringen och en viss byrå alltså ligga vid sidan av den ordinarie ordningen. En sådan fortsättning är, såvitt jag förstår, inte aktuell.

Att överbefälhavaren lade fram detta förslag är på sitt sätt förvånande. Riksdagen har nämligen fattat ett beslut, och det normala är att en myndighet följer riksdagens beslut och visar hur det praktiskt skall genomföras. Överbefälhavaren bör inte utgå från reservationer utan från riksdagens beslut. Nu sade han inte direkt att han gick emot riksdagens beslut, utan han sade att det får dröja och ske så småningom. Vi vet att han i ett tidigare skede tänkt redovisa två förslag, nämligen ett som gick ut på att man följde riksdagens beslut och ett annat som innebar att man gick på ÖB:s linje. Jag förstår att det för ÖB inte är lätt att gå emot en del av den egna staben, som alltid talar för sitt. Vi har senare på dagens föredragningslista ett par mycket fina paralleller till detta. Här gäller den vanliga organisationskonservatismen.

Det är viktigt att slå fast att de som var med och utredde det här – även de fyra socialdemokrater som utgjorde majoriteten i försvarsledningsutredningen – var helt överens. Det fanns mycket starka skäl både för att förstärka personalpolitiken i försvaret, vilken nu är dålig, och för att ge en bättre ledning av den centrala försvarsstaben. Vi vet att ni tycker annorlunda, men några argument har vi inte hört. Det är intressantare att få del av argumenten än av ståndpunkterna.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Jag skall också beröra frågan om personalvårdstjänstens placering i den kommande försvarsstaben.

Karl-Erik Svartberg sade att han och socialdemokraterna fortsatte att försvara personalvårdsbyråns ställning i staben. Med den grundinställning jag har anser jag att en byrås, en sektionens eller en enhets ställning är ganska ovidkommande. Vad jag ville slå vakt om när jag skrev propositionen 1977 var personalvårdens ställning i försvaret – jag ville garantera att vi hade en

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitik*

fungerande personalvård.

Vi måste erkänna att personalvården i dag är ett problemområde, bl. a. på det lokala planet, där man har en orimligt hög omsättning av personal. Det finns alla skäl i världen att se till att den blir effektivare. Den effektivaste personalvården får man genom att man gör personalvården till ett vanligt chefsansvar. Så har det varit och så skall det vara. Genom att man inte har en särskild personalvårdssektion utan låter personalvården ingå i personaltjänsten har man, menar jag, garanterat en fungerande personalvård.

Man säger att det finns så många handläggare i den centrala staben. Hela grundtanken i förslaget om de centrala staberna var att vi skulle minska antalet handläggare för att få en effektivare organisation, ett mindre byråkratiskt system. Jag kan mycket väl tänka mig att den centrala ledningen blir effektivare med en krympt organisation. Vad vi skall satsa på – det är också en av mina grundtankar – är att öka antalet handläggare på det lokala planet, där människorna och problemen finns. Och det gör vi om vi följer det ursprungliga förslag som ligger till grund för denna proposition. Det var med en viss förvåning jag konstaterade att överbefälhavaren hade lagt fram ett delvis annat förslag än det som riksdagen hade uttalat sig för – låt vara att det fanns en reservation.

Det här är ingen stor fråga – personalvården står eller faller inte med den. Men jag tycker att det är olyckligt att vi nu, genom att Eric Hägelmark har gått på den socialademokratiska reservationen, får ett beslut som, vågar jag säga, inte tjänar personalvårdens intresse. Jag beklagar det från de anställdas och de värnpliktigas synpunkt, eftersom vi har så utomordentligt stora brister.

Vad Karl-Erik Svartberg sade om personalreduceringarna har Hans Lindblad redan bemött. Socialdemokratiska företrädare har krävt minskade försvarsramar. Det skulle innebära att vi måste göra ännu större personalbesparingar. Krigsorganisationens krav måste emellertid tillgodoses. Skall man reducera de militära tjänsterna ytterligare, måste man också reducera krigsorganisationen. Skall vi vinna någonting måste vi alltså minska arméns krigsorganisation. Det är möjligt att vi måste göra det, men jag vill påpeka att det inte går att säga att man bara skall reducera antalet militära tjänster och inte antalet civila tjänster. Jag är mycket medveten om detta problem. När vi i departementet har behandlat exempelvis förslaget om de centrala staberna har vi bidragit till att det blir fler civila tjänster där än det var enligt ÖB:s förslag.

Vi har i dag tre personalkategorier inom försvaret: militärer, civilmilitärer och civilanställda. Låt oss undvika att markera kategorigränserna. Den ene bär uniform, den andre gör det inte. Alla har viktiga uppgifter, och det kan vara svåra avvägningsproblem. Jag tycker nog att myndigheterna i stort sett har gjort en rimlig avvägning, även om korrigeringar kan göras.

KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att citera vad försvarsministern säger i budgetpropositionen: "Jag anser att statsmakternas beslut om stabernas och

myndigheternas organisation inte bör vara så detaljerade att det försvårar för myndigheterna att inom en given principorganisation fortlöpande anpassa den interna organisationen med hänsyn till ändrade uppgifter och förhållanden. Enligt min mening bör därför riksdagen inte nu ta ställning till huvuddelen av överbefälhavarens förslag. Det bör ankomma på regeringen att fortlöpande reglera dessa frågor.”

Detta kommer alltså i direkt anslutning till ett resonemang som går ut på att besluten bör fattas så nära dem som berörs av besluten som möjligt. Överbefälhavaren har redovisat sin bestämda uppfattning att personalvårdsfrågorna bäst hanteras av den personalvårdsenhet han föreslår. Vi kan naturligtvis ha olika uppfattningar om detta, Hans Lindblad och försvarsministern. Men vi socialdemokrater har redan tidigare haft den uppfattning överbefälhavaren nu kommit fram till, och vi vidhåller den.

Jag vill också rätta försvarsministern: Eric Hägelmark har inte anslutit sig till reservationen utan ingår i majoriteten i den här frågan.

ERIC HÄGELMARK (fp) replik:

Herr talman! Det gläder mig faktiskt när försvarsministern säger att han tänker öka antalet handläggare på personalvårdssidan på det lokala planet. Jag hoppas att det också blir en realitet. Jag är mycket nöjd med uttalandet, för jag vet att det behövs personal på det planet.

Jag förstår inte riktigt hur försvarsministern får ekvationen att gå ihop när han säger att man med ett minskat antal handläggare får en effektivare personalvård. Det tror jag inte på. De som arbetar inom detta område sitter inte och rullar tummarna – jag är säker på att de har mycket att göra med tanke på de problem som finns i dagens samhälle. Om personalen på personalvårdsbyrån såväl som överbefälhavaren känner att detta t. v. skall skötas av en särskild sektion så lät dem arbeta på det sättet. Då tror jag att de på ett enklare och klarare sätt fullgör sina skyldigheter när det gäller att ta till vara personalens intressen.

HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Jag vänder mig till Karl-Erik Svartberg. Att överbefälhavaren vill ha kvar den här enheten visste vi redan när frågan utreddes. Vi visste vid det förra riksdagsbeslutet, och vi vet det nu också. Vad man möjligen kunde tro var, att överbefälhavaren skulle inse att när riksdagen fattat ett beslut, så skall det beslutet gälla.

Jag är litet förvånad över att Karl-Erik Svartberg menar att överbefälhavaren är intressantare än riksdagen. Principiellt tycker jag inte att den linjen skall drivas i många frågor. Det här är kanske ett av de mindre olycksfall som kan inträffa om man följer den linjen, men rent principiellt tycker jag att beslut fattade i riksdagen skall ÖB lyda. Den motsatta tanken är inte bra – den tillämpas måhända i en del andra länder.

Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Försvarspolitiken*

KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Hans Lindblad tycks förutsätta att de beslut som fattas i riksdagen inte någon gång bör omprövas. Jag har inte en så doktrinär inställning, utan jag har den uppfattningen att om riksdagen fattat ett beslut, som visar sig vara mindre lyckligt, så skall vi kunna ändra på det beslutet.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tycker mig ha märkt en påtagligt positiv ton från socialdemokratiska talares sida när det gäller försvarsfrågorna i stort och när det gäller hållningen till försvaret. Socialdemokraterna vill emellertid hugga bort en halv miljard från försvarsanslagen. Det är ju i högsta grad betänkligt, för att inte använda starkare uttryck. Men yxan sätter man i regeringens händer. Det är inte socialdemokraterna själva, har vi fått veta nu flera gånger, som skall föreslå specificerade prutningar. Det överlåter man åt regeringen.

Roland Brännström var den senaste i raden av socialdemokratiska talare som generöst satte den här yxan i regeringens händer. Det är inte särskilt heroiskt, och det återspeglar en helt annan hållning än den socialdemokraterna har intagit gentemot andra partier som har velat spara av skattemedel på olika områden.

Om jag inte minns fel – och det gör jag inte i det här fallet – var socialdemokraterna mycket skarpa kritiker mot dåvarande högerpartiet när det på 1950-talet drev en del förslag till besparingar på olika områden. Besparingarna skulle specificeras! Det var ett partis skyldighet att redovisa var besparingarna skulle ske.

Så sades det då från socialdemokratiskt håll. Varför har man så totalt ändrat modell i fråga om vem som skall svara för specifikationerna när det gäller besparingar på försvarets område?

Herr talman! Det finns, som jag inledde mitt anförande med att påpeka, i den här debatten mycket som visar på en positiv attityd till försvaret även från socialdemokratisk sida. Gudrun Sundströms inlägg var mycket intressant, därför att hon markerade Socialdemokratiska kvinnoförbundets positiva hållning till försvaret. Visserligen markerade hon också att det var fråga om nivåskillnader mellan å ena sidan regeringens förslag och å andra sidan Socialdemokratiska kvinnoförbundets förslag. Men i stort var just Gudrun Sundströms inlägg mycket välgörande. Det är inlägg av det slaget som stärker förtroendet för Sveriges neutralitetspolitik.

Gudrun Sundström talade om behovet av öppenhet, ökad upplysningsverksamhet, information och om behovet av stimulans åt försvarsdebatten. I det stycket av Gudrun Sundströms anförande vill jag instämma. Jag delar hennes uppfattning på den punkten. Det är angeläget att stimulera försvarsdebatten. Utan försvarsdebatt blir allmänheten alltför litet informerad om försvarets oundgänglighet.

Vi har haft en ganska dålig försvarsdebatt i Sverige under de flesta år. Den har varit tam och inte särskilt stimulerande. Den har i huvudsak förts mellan

politiker och en och annan företrädare för försvarsmakten. Det gjordes ett försök av försvarskommittén, om jag inte minns fel för ungefär ett år sedan. Det var mycket anspråksfullt, och det är min uppfattning att man gjorde ett misstag. Man bokstavligen avlönade debattörer, som genast framstod inte bara för mig utan också för många andra som ett slags övertyckare. Den försvarsdebatt som man hade tänkt stimulera – avsikten var ju ytterligt positiv – blev det ingenting av. Den avstannade ganska tidigt. Det är min uppfattning, herr talman, att försvarsdebatten måste komma ned på djupet. De professionella tyckare vi har finns där ändå.

Mesta stimulansen – om man så får uttrycka det – till en försvarsdebatt får man naturligtvis när spänningen ökar i världen. Så var fallet när Sovjet ockuperade Tjeckoslovakien. Senast har vi fått uppleva det vid ryssarnas inmarsch i Afghanistan. Vi hoppas att inte behöva uppleva flera sådana stimulanter till försvarsdebatter. Men det är just i sådana ögonblick vi ibland plötsligt upplever hur ofreden finns runt omkring oss, och då intresserar vi oss genast litet mera för försvaret.

Försvarsupplysningen som sådan är naturligtvis lika angelägen under perioder med mindre spänning – detta sagt som en självklarhet. Försvarsupplysningen är dock inte bara en angelägenhet för försvar, för regeringen och riksdagen och en speciell organisation som Folk och försvar. Försvarsdebatterna är en angelägenhet för oss alla som vill hävda vårt lands oberoende och vårt folks frihet. Det är något som vi riksdagsledamöter bör kunna erinra medborgarna om. Det är min uppfattning att det också finns ett stort ansvar hos partierna för att tända försvarsdebatten, ge information och underlag.

Socialdemokraterna har i en motion, som mynnar ut i reservation nr 8, föreslagit en ökning av anslaget till Centralförbundet Folk och försvar från de 2 158 000 som utskottsmajoriteten föreslagit till 2 358 000. Skillnaden är inte särskilt stor. Det är emellertid anmärkningsvärt att socialdemokraterna vill öka anslaget mera än vad centralförbundet självt äskar i sin anslagsframställning. Nämnden stannade själv vid 2 234 000. Regeringen och utskottet ökar från det tidigare anslaget med 150 000. Denna som jag ser det anmärkningsvärda extra höjning vill socialdemokraterna bekosta inom försvarsramen.

Socialdemokraterna gör vissa specifikationer beträffande användningen av pengarna. Försvarskommitténs betänkande skall nu ut till allmänheten – det är mycket lovvärt. Det är vad jag själv skulle vilja föreslå. Men de informationsuppgifter som specificeras här kan alldeles säkert klaras av inom det anslag som centralförbundet får i och med det här riksdagsbeslutet.

Utskottet är emellertid – det framgår tydligt – liksom regeringen mycket positivt till en fördjupad och breddad information och debatt om säkerhets- och försvarspolitiken. Försvarsministern har också understrukt det i direktiven till försvarskommittén. Denna kommitté har också själv tagit initiativ – jag har nämnt ett. Det bör kunna fortsätta att komma flera initiativ från försvarskommitténs sida.

Men i det här läget – ett behov av ökad information finns alltså – är det

naturligt att Centralförbundet Folk och försvar och försvarskommittén kommer överens om vilka informationssatsningar man vill göra, om nu inte centralförbundets medel räcker, och då kan man som utskottet framhåller få en tilldelning genom prisregleringsmedel. Det är således inte av oginhet som utskottet avstyrker den här motionen. Det är i stället i en positiv anda.

Värnpliktsförmånerna, herr talman, diskuteras emellanåt. Eric Holmqvist har tagit upp den frågan här i dag, och socialdemokraterna har framlagt ett förslag som utmynnar i reservation nr 6. Det förslaget innebär ett överbud mot regeringens och utskottets förslag i vad gäller dagersättningen till de värnpliktiga. Utskottet följer försvarsministerns förslag om en höjning av dagersättningen från nuvarande 15 kr. till 16 kr. från den 1 juli. Dessutom föreslår vi en höjning av maximibeloppen för familjepenningen från nuvarande 1 020 kr. i månaden till 1 140 kr. och en höjning av tilläggen för barn från nuvarande 480 kr. till 510 kr.

Jag skall av tidsskäl gå snabbt förbi den här frågan, även om jag skulle kunna tala åtskilligt om den. Försvarsministern erinrade något om hur situationen är. Vi har de samhällsekonomiska och statsfinansiella problemen. Men ingen skall i den här situationen behöva bli lidande. I avtalsrörelsen konstaterade vi att det blev en uppräknings av lönerna. Den uppräknings av dagersättningen som utskottet här föreslår efter regeringens förslag ligger på samma nivå. Skulle man följa det socialdemokratiska förslaget, skulle det bli en 20-procentig höjning. Det skall också erinras om att de s. k. vpl 10-resorna kostar precis lika litet i dag som tidigare. Det är ju en positiv sak för de värnpliktiga. För kommande budgetår har alltså regeringen och utskottsmajoriteten valt att höja familjebidragen med 10 % och resekostnadsersättningen med hela 50 %.

Herr talman! Jag vill i all hast ta upp ett annat ämne: lekmannastyrelser inom försvaret. Evert Hedberg talade senast om detta med anledning av den socialdemokratiska reservationen nr 10. Han pläderade naturligtvis för detta förslag, som innebär att försvarets sjukvårdsstyrelse skulle få en särskild lekmannastyrelse – alltså en ändrad ledningsform.

Låt oss först konstatera att utskottsmajoriteten precis som regeringen är positiv till ökat lekmannainflytande inom försvaret. Det finns som bekant flera myndigheter och institutioner inom försvaret som redan har lekmannastyrelser. Nu pågår en översyn av de här frågorna, och utskottet finner att goda skäl talar för att se över vilka ytterligare myndigheter och skolor inom försvaret som bör kunna komma i fråga för en utvidgning av lekmannastyrelsesystemet.

Det finns också en, tror jag, ganska allmän uppfattning att om lekmannastyrelser är bra, så skall man införa sådana, i samtliga verk och myndigheter – åtminstone i vad gäller försvaret.

Men att nu låta försvarets sjukvårdsstyrelse få en ändrad ledningsform vore felaktigt, framhåller utskottet. Just nu pågår den omstöpning som skall ge en ny organisation, och denna bör rimligen få genomföras och prövas innan man inför en ändrad ledningsform. Dessutom vore det psykologiskt att i det här läget göra ytterligare förändringar i försvarets sjukvårdsstyrelse.

Det torde vara känt för oss alla i denna kammare vilka svårigheter – vilka uppsplitande stridigheter – som har förekommit inom försvarets sjukvårdsstyrelse. Nu är där lugnt. Låt denna arbetsro få bestå. Den uppfattningen är en av orsakerna till att vi avstyrker den socialdemokratiska motionen – men med en mycket positiv syn på ökat lekmannainflytande inom försvaret.

På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

#### § 12 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:52 med anledning av granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Jordbruksutskottets betänkande

1979/80:41 med anledning av propositionen 1979/80:155 om lag om förbud under viss tid mot spridning av bekämpningsmedel över skogsmark jämte motioner

Näringsutskottets betänkanden

1979/80:46 med anledning av motioner om domänverket

1979/80:47 med anledning av motioner om skogsindustrin

#### § 13 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

*den 13 maj*

**1979/80:470** av *Ulla Orring* (fp) till statsrådet Elisabet Holm om regeringens syn på sjukvårdsregionsindelningen:

1974 års regionvårdsutredning fick bl. a. till uppgift att särskilt undersöka möjligheten att vidga Umeåregionen.

Förslaget föreligger nu, och Landstingsförbundet har även i ett enigt uttalande tillstyrkt att Umeåregionen tillföres Medelpad och Jämtlands län.

Vid besök i Umeå i april bekräftade sjukvårdsministern att regeringens proposition i ärendet snart skulle framläggas.

Emellertid har enligt uppgifter i pressen framkommit att socialdepartementet arbetar med ett nytt förslag angående regionindelningen.

Detta skulle innebära att antalet sjukvårdsregioner minskas och att Umeåregionen skulle uppgå i Uppsalaregionen.

Skulle detta förslag genomföras kommer det att få förödande verkningar för forskning i norr och inte minst för sjukvården i norra Norrland.

#### Nr 143

Tisdagen den  
13 maj 1980

---

*Meddelande om  
frågor*

Med anledning av detta vill jag ställa följande frågor till sjukvårdsministern:

Är de i pressen framkomna uppgifterna riktiga? Om så är fallet, varför har då statsrådet frångått sin i Umeå framförda uppfattning om en utvidgning av Umeåregionen med Medelpad och Jämtlands län?

**1979/80:471** av *Kjell Nilsson* (s) till industriministern om åtgärder för att bevara den svenska glasindustrin:

Har statsrådet för avsikt att förelägga riksdagen förslag till åtgärder för att bevara den svenska glasindustrin – och när skall i så fall ett sådant förslag framläggas?

**1979/80:472** av *Bertil Måbrink* (vpk) till utrikesministern om ett svenskt initiativ till förmån för kurderna:

De senaste veckorna har den iranska armén flygbombat kurdiska städer och byar i iranska Kurdistan. Enligt internationella nyhetsbyråer har hundratals människor dömlats och tusentals hemlösa tvingats fly till bergen eller andra städer. Värst drabbade är städerna Sanandaj, Saqqez och Baneh.

Enligt turkiska dagstidningar försöker många också fly över gränsen till turkiska Kurdistan. Men den turkiska regeringen har stängt gränsen. Och trots att bomber också faller över kurdiska byar på den turkiska sidan, protesterar inte den turkiska regeringen. Tvärtom har förtrycket av den kurdiska befolkningen där förvärrats.

Också kurderna i Irak har det svårt. Den pågående konflikten mellan Irak och Iran drabbar främst den kurdiska befolkningen. Redan har mellan 20 000 och 30 000 kurder utvisats från Irak.

Mot bakgrund av dessa övergrepp mot den kurdiska befolkningen i Irak, Iran och Turkiet vill jag fråga utrikesministern:

Tänker den svenska regeringen protestera mot dessa övergrepp mot den kurdiska befolkningen samt ta upp den kurdiska frågan i FN?

**1979/80:473** av *John Andersson* (vpk) till industriministern om tekoindustrin i Västerbottens län:

I dag finns inte mycket kvar av de planer som fanns, att 1 000 tekojobb skulle ordnas i Västerbotten. Det senaste budet innebär att statliga Trivab i Lycksele läggs ner den 31 december. Enligt de beslut som Statsföretag har fattat skulle en viss tekoproduktion behållas i Lycksele. Enligt det varsel som nu har lagts ämnar Statsföretag överge denna målsättning.

Med detta som bakgrund vill jag fråga industriministern:

Ämnar industriministern vidta några åtgärder i anledning av det nu inträffade?

§ 14 Kammarén åtskildes kl. 18.01.

In fidem

BENGT TÖRNELL

*/Solveig Gemert*

**Nr 143**

Tisdagen den  
13 maj 1980

---